

RAPPORT 2018/7

En analys av styrmedel för skogens sociala värden

Regeringsuppdrag

© Skogsstyrelsen, april 2018

Författare

Sofia Blomquist
Lis Boje
Stefan Karlsson
Jörgen Ringagård

Omslag

Rastplats vid nipan, Vålån, Vålådalen, Jämtland
Sofia Blomquist

Grafisk produktion

Annika Fong Ekstrand

Upplaga

Finns endast som pdf-fil för egen utskrift

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Summary	8
1 Bakgrund	10
2 Uppdrag och genomförande	11
2.1 Uppdraget	11
2.2 Genomförande	11
3 Metod, avgränsningar och definitioner	13
3.1 Metod och avgränsningar	13
3.2 Definitioner	13
3.3 Styrmedel	14
4 Verktyg i skogssektorn för bevarande och utveckling av skogens sociala värden	18
4.1 Politiken kring skogens sociala värden	18
4.2 Administrativa	23
4.3 Ekonomiska	31
4.4 Information	34
4.5 Forskning	46
4.6 Andra initiativ i skogssektorn	55
5 Analys kring behov av nya eller revidering av befintliga åtgärder och styrmedel	61
5.1 Politiken och mål kring skogens sociala värden	61
5.2 Administrativa	62
5.3 Ekonomiska	69
5.4 Information	70
5.5 Forskning	74
6 Slutsatser och förslag	75
6.1 Övergripande slutsatser	75
6.2 Uttolka och konkretisera målen för skogens sociala värden	76
6.3 Öka efterfrågan på skogens sociala värden	76
6.4 Skogsvårdslagen	77
6.5 Etappmål för tätortsnära natur	77
7 Konsekvensanalys	82
7.1 Uttolka och konkretisera målen för skogens sociala värden	82
7.2 Öka efterfrågan på skogens sociala värden	82
7.3 Skogsvårdslagen	83
7.4 Etappmål för tätortsnära natur	83
7.5 Uppföljning av Skogsstyrelsens interna arbete	83
7.6 Officiell statistik om skogens sociala värden	84
7.7 Kommunikations- och rådgivningsinsatser	84

7.8 Förbättrad samverkan mellan Skogsstyrelsen och kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter	85
7.9 Myndighetsgemensam vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur	85
8 Litteratur/källförteckning	86
Bilagor	
Bilaga 1 Resultat från intervjuer med olika intressenter	95
Bilaga 2 Skogsvårdslagen – bestämmer av betydelse för skogens sociala värden	100

Förord

Med denna rapport avrapporterar Skogsstyrelsen till regeringen uppdraget att redovisa hur skogssektorn befintliga verktyg kan användas för att bevara och utveckla skogens sociala värden. I uppdraget ingår att analysera och vid behov utveckla styrmedel.

Rapporten innehåller en beskrivning och identifiering av problem kring nuvarande åtgärder och styrmedel inom området skogens sociala värden, men också slutsatser och förslag.

Uppdraget har genomförts i samverkan med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Boverket. Samverkan har också skett med Skogsstyrelsens nationella sektorsråd men också med andra organisationer, företag, myndigheter som berörts av uppdraget. Rapporten har dessutom remitterats.

Ett stort tack riktas till alla personer som varit involverade för stora arbetsinsatser och värdefulla bidrag.

Det är min förhoppning att resultatet av arbetet med regeringsuppdraget kommer till nytta i fortsatta arbetet med skogens sociala värden.

Jönköping i mars 2018

Herman Sundqvist
Generaldirektör, Skogsstyrelsen

Stefan Karlsson
Utredare, Skogsstyrelsen

Sammanfattning

I regleringsbrevet för 2017 fick Skogsstyrelsen följande uppdrag från regeringen:

Skogsstyrelsen ska redovisa hur skogssektorn befintliga verktyg kan användas för att bevara och utveckla skogens sociala värden. I uppdraget ingår att analysera och vid behov utveckla styrmedel, exempelvis föreskrifter och allmänna råd för hänsyn till skogens sociala värden vid skogsbruksåtgärder. Målbilderna för hänsyn till friluftsliv och rekreation ska beaktas i uppdraget. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Boverket. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 31 mars 2018.

Skogsstyrelsen övergripande slutsats är att det finns problem i målen för skogens sociala värden. Målen är vaga, fördelade på olika politikområden och myndigheter vilket försvårar implementeringen av kostnadseffektiva åtgärder och styrmedel. I arbetet med uppdraget har det därför varit svårt att analysera och ge förslag på förändringar i dagens åtgärder och styrmedel eftersom det är oklart vad dessa ska styra mot. En annan slutsats är att skogar med sociala värden ofta får stå tillbaka och försvinner till förmån för annan markanvändning.

Ett förslag i rapporten är att Skogsstyrelsen avser att tillsammans med relevanta myndigheter göra en bred uttolkning och konkretisering av nuvarande politiska mål för skogens sociala värden. Ett annat förslag är att regeringen i framtiden i större utsträckning bör rikta uppdrag med översyn av åtgärder och styrmedel kopplat till efterfrågan på skogens sociala värden. Att få fler medborgare att vistas i skog och natur skulle ge mycket stora samhällsekonomiska vinster i form av bättre folkhälsa etc.

Skogsstyrelsens avser att mer i detalj utreda hur nuvarande föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen kan förändras för att tillgodose skogens sociala värden. Även Skogsstyrelsen tillsyn av skogens sociala värden kan förbättras.

Regeringen bör överväga ett eget etappmål med eget anslag för skydd av tätortsnära natur.

Skogsstyrelsen avser att årligen ta fram officiell statistik kring skogens sociala värden och vidareutveckla kostnadseffektiva, moderna, digitala kommunikations- och rådgivningsinsatser. I det senare är skogssektorns arbete och kommunikation om målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation en viktig ingrediens.

Skogsstyrelsen avser att tydliggöra dess roll i samverkan med kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter. Internt behöver Skogsstyrelsen öka styrningen med hjälp av vägledning samt ha en bättre uppföljning av hur det interna arbetet med skogens sociala värden utvecklas

Regeringen bör ge Boverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen i uppdrag att gemensamt ta fram en vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur. Målgruppen är kommuner och länsstyrelse samt regioner.

Summary

In the appropriation directions for the year 2017, the Swedish Forest Agency was commissioned by the Government to:

The Swedish Forest Agency shall report how existing tools in the forest sector can be used to preserve and develop forest social values. The task is to analyse and, if necessary, develop policy instruments such as rules and general advice for consideration of forest social values in forestry measures. The goals for outdoor and recreation considerations should be taken into account in the assignment. The assignment shall be carried out in collaboration with the Swedish Environmental Protection Agency, the Swedish National Heritage Board and the National Board of Housing, Building and Planning. The assignment shall be reported to the Government Offices (Ministry of Enterprise and Innovation) by 31 March 2018.

The Forest Agency's overall conclusion is that there are problems with the political objectives of forest social values which are vague, divided into different policy areas and authorities, which complicates implementation in the form of cost-effective measures and instruments. Therefore, in the work of the assignment, it has been difficult to analyse and propose changes in measures and instruments because it is unclear what these should steer towards. Another conclusion is that forests with social values often must stand back and disappear in favour of other land use.

In the proposal chapter it appears that the Forestry Agency intends, together with relevant authorities, to broadly interpret and clarify current political goals for forest social values. Another suggestion is that in future the government should focus more on addressing Government assignments to review measures and instruments linked to the demand for forest social values. If more citizens spend more time in forests and nature the benefits for the society will increase to a great extent in the form of rising health etc.

The Forest Agency intends to investigate how the rules and general advice in the Forest Act can change to meet forest social values. The Forest Agency's inspection of social values can improve.

The government should consider a new milestone target with its own budget for protection of urban nature.

The Forestry Agency intends to produce official statistics on forest social values annually and to further develop cost-effective communication and advisory measures regarding forest social values and to clarify the role of the Forestry Agency against municipalities, county administrative boards and regions. The Agency Board intends to have a better follow-up on how the internal work on forest social values develop on different instruments and measures.

The government should instruct the Swedish Environmental Protection, Swedish National Heritage Board, Agency and the Swedish National Board of Housing and Swedish Forest Agency to jointly provide guidance on the social values and urban nature of forests. The target group is municipalities and county administrative boards and regions.

1 Bakgrund

Skogsstyrelsen har de senaste åren haft flera regeringsuppdrag och återrapporteringskrav om skogens sociala värden.

År 2013 fick Skogsstyrelsen ett regeringsuppdrag att göra en kunskapssammanställning om skog och sociala värden¹. Sammanställningen beskriver hur olika skogsägare och organisationer arbetar med skogar med höga sociala värden. En analys gjordes kring behovet av och förslag på åtgärder från olika aktörer. Förslagen var att utveckla samverkan för skogens sociala värden, kompetens och medvetenhet, metoder för kunskapsunderlag, samhällsplanering, metoder för dialog- och samrådsprocesser samt att utveckla uppföljning. I utredningen användes definitionen ”Skogens sociala värden är de värden som skapas av människans upplevelser av skogen.”

I samma regeringsuppdrag från 2013 fick Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd analysera behovet och möjligheterna att utöka naturvårdsavtalen till att omfatta sociala värden. Utredningen resulterade i att det idag är möjligt att teckna naturvårdsavtal för skogar med höga sociala värden².

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket redovisade 2011 ett regeringsuppdrag att ta fram en kunskapsplattform för hållbart brukande av skog. Ett av förslagen till åtgärder var att Skogsstyrelsen skulle ta initiativ till en utvecklad dialog med skogsbruket om mål, lagkrav och metoder för uppföljning av miljöhänsyn³. Detta kom att resultera i projektet *Dialog om miljöhänsyn* där fyra arbetsgrupper tog fram så kallade målbilder för god miljöhänsyn, däribland för friluftsliv och rekreation⁴. Arbetet löpte parallellt med regeringsuppdraget 2013.

I Skogsstyrelsens regleringsbrev för 2015 hade myndigheten som återrapporteringskrav att redovisa hur man arbetar med skogens sociala värden samt hur ett framtida arbete inom detta område skulle kunna läggas upp och utvecklas⁵. Redovisningen bygger till stor del vidare på det som avrapporterades 2013.

I Skogsstyrelsens regleringsbrev för år 2016 fick Skogsstyrelsen i uppdrag ett redogöra för hur Skogsstyrelsen uppmärksammar skogens sociala värden i rådgivnings- och informationsinsatser⁶.

¹ Skogsstyrelsen 2013. Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning. Meddelande 2013/9.

² Skogsstyrelsen 2013. Naturvårdsavtal för områden med sociala värden. Meddelande 2013/8.

³ Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket 2011. Skogs- och miljöpolitiska mål – brister, orsaker och förslag på åtgärder. Skogsstyrelsen. Meddelande 2011/2.

⁴ Skogsstyrelsen 2016. Målbilder för god miljöhänsyn – En delleverans från Dialog om miljöhänsyn. Rapport 2013/5.

⁵ Skogsstyrelsen 2015. Redovisning av arbetet med skogens sociala värden. Meddelande 2015/2.

⁶ Skogsstyrelsen 2017. Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information. Meddelande 2017/1.

2 Uppdrag och genomförande

2.1 Uppdraget

I regleringsbrevet för år 2017 fick Skogsstyrelsen i uppdrag från regeringen att:

Skogsstyrelsen ska redovisa hur skogssektorn befintliga verktyg kan användas för att bevara och utveckla skogens sociala värden. I uppdraget ingår att analysera och vid behov utveckla styrmedel, exempelvis föreskrifter och allmänna råd för hänsyn till skogens sociala värden vid skogsbruksåtgärder. Målbilderna för hänsyn till friluftsliv och rekreation ska beaktas i uppdraget. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Boverket. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Näringsdepartementet) senast den 31 mars 2018.

Skogsstyrelsen tolkning av uppdraget är att det består av följande två delar:

1. Ta fram en beskrivning av vilka verktyg som finns inom skogssektorn som syftar till att bevara och utveckla skogens sociala värden. Skogssektorn ska här tolkas brett och omfattar centrala myndigheter, länsstyrelser, kommuner, skogsbrukande företag, markägare och civilsamhället. Med verktyg avses såväl statliga åtgärder och styrmedel som av näringslivet eller civilsamhället tagna initiativ till exempel certifieringsstandarder.
2. Utifrån beskrivningarna ovan analysera och vid behov utveckla nya eller revidera befintliga statliga åtgärder och styrmedel för att nå upp till ambitionerna inom det här området i skogs- och friluftslivspolitik. I enlighet med uppdraget ingår inte i denna del att analysera och ge förslag på initiativ som inte är statliga åtgärder och styrmedel.

2.2 Genomförande

Uppdraget har genomförts som ett projekt på Skogsstyrelsen med en arbetsgrupp och styrgrupp.

Enligt uppdraget från regeringen ska arbetet utföras i samverkan med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Boverket. Detta innebär emellertid inte att alla myndigheter står bakom rapporten. Skogsstyrelsen har under arbetets gång haft återkommande möten med myndigheterna som har kommit med värdefulla synpunkter och kommentarer på arbetet. Ett par myndigheter har också själva författat texter som återfinns i rapporten.

För att få en bild av hur nuvarande åtgärder och styrmedel upplevs har intervjuer genomförts med en mängd olika aktörer som kommuner, skogsägarföreningar, köpsågverk, och stift. Uppdraget för kvalitativa intervjuer var att kort intervjua yrkesverksamma i skogssektorn. Eftersom det är kvalitativa intervjuer går det inte att bedöma representativiteten i svaren. Mer långgående generella slutsatser kan därför inte göras. Arbetsgruppen har även konsulterat forskare inom statsvetenskap och historia vid Umeå Universitet för att resonera kring

problem med nuvarande styrmedel och synen på skogen och sociala värden inom forskningsprogrammet Future Forest.

I övrigt har extern samverkan skett med det nationella sektorsrådet⁷ som fungerat som referensgrupp och via bilaterala möten/kontakter. Nationella sektorsrådet har informerats inledningsvis om inriktning och upplägg för att genomföra uppdraget och längre fram under arbetets gång har möjligheter givits att ge synpunkter på slutsatser och förslag.

Därutöver har rapporten skickats ut på remiss under februari till en mängd olika intressenter.

⁷ Skogsstyrelsens nationella sektorsråd är ett rådgivande organ till Skogsstyrelsens generaldirektör där representanter från intresseorganisationer, myndigheter och andra aktörer inom sektorn deltar. Generaldirektören är ordförande i rådet som träffas 3–4 gånger per år.

3 Metod, avgränsningar och definitioner

3.1 Metod och avgränsningar

Arbetet med regeringsuppdraget har genomförts på följande sätt:

1. En beskrivning görs av de statliga styrmedel och andra verktyg som finns i skogssektorn för skogens sociala värden. Ambitionen i beskrivningen har varit att den ska vara så heltäckande som möjligt.
2. En styrmedelsanalys av eventuella problem (orsaker och omfattning) med delar av nuvarande statliga åtgärder och styrmedel.
3. Vid behov ge förslag på förändringar i statliga styrmedel.

I alla tre steg ovan har ambitionen varit att fånga in det statliga styrmedel och åtgärder som kopplar till skogens sociala värden i allmänhet och de som berör Skogsstyrelsens ansvarsområde i synnerhet. Tidigt i analysarbetet konstaterades att arbetet försvårades av att målen för skogens sociala värden är vaga, därmed var det svårt att analysera styrmedlens måluppfyllelse. En heltäckande styrmedelsanalys har därför inte genomförts. I framtiden bör en sådan genomföras under förutsättning att målen för skogens sociala värden konkretiseras och uttolkas. I analysen har fokus varit på de åtgärder som bedöms vara möjliga att gå vidare med trots målproblematiken.

Den beskrivande och analyserande avsnitten bygger på material från rapporter och andra tryckta källor. I syfte att komplettera materialet har intervjuer av olika intressenter i skogssektorn genomförts, se *bilaga 2*.

I regeringsuppdraget ställs inte uttryckligen krav på en styrmedelsanalys. En styrmedelsanalys kan definieras på olika sätt. Naturvårdsverket⁸ definierar styrmedelsanalys (ex-post) som en analys av befintliga styrmedel och effekter av befintliga styrmedel utifrån mål, marknadsmisslyckanden, barriärer och kostnadseffektivitet. Syftet är att förstå hur tillämpliga styrmedel styr mot målen genom att:

- styra mot rätt saker (styra mot identifierade åtgärder utifrån prioriterade samhällsproblem) och
- styra mot att göra saker rätt (att identifierade åtgärder genomförs så att uppsatta mål nås kostnadseffektivt, alternativt ger incitament till utveckling av teknik och metoder som ger kostnadseffektiva effekter på sikt).

3.2 Definitioner

I utredningen används följande definitioner.

⁸ Naturvårdsverket. 2006. Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Rapport 2006:34.

Skogens sociala värden: Skogens sociala värden är de värden som skapas av människans upplevelser av skogen.

Tätortsnära skog definieras enbart inom ramen för statistikframställning i denna rapport som produktiv skogsmark och impediment inom en buffertzon kring tätort med ett avstånd på 300 meter och 1 kilometer.

Skogsbiologiska värden: Innefattar värden kopplat till biologisk mångfald men inte andra värden.

Naturvård: Inkluderar såväl skogsbiologiska, kulturmiljövärden som sociala värden.

Skogssektorn: Skogsbruk och skogsindustri.

3.3 Styrmedel

För att nå politiska mål krävs styrmedel. Ett styrmedel ändrar aktörernas beteende så att resurser används på ett mer effektivt sätt ur samhällsekonomisk synvinkel. En åtgärd är den handling som en aktör (företag eller en individ) genomför till följd av ett styrmedel.

Inom nationalekonomin används begreppet marknadsmisslyckande kopplat till styrmedel. Marknadsmisslyckanden beskriver en situation där marknaden inte leder till en optimal användning av resurser i samhället. I miljösammanhang kan det till exempel handla om att utsläpp av växthusgaser sker i större mängd än vad som är gynnsamt för samhället. Så länge de aktörer som släpper ut växthusgaser inte har någon direkt kostnad för dessa utsläpp kommer de att släppa ut mer än vad som är optimalt ur samhällets synvinkel. Staten kan då införa styrmedel (till exempel en reglering eller en skatt) som gör att aktörerna ändrar sitt beteende mot mindre utsläpp. Detta kallas i nationalekonomisk teori för att staten korrigerar marknadsmisslyckandet.

Skogsstyrelsen har i en rapport⁹ beskrivit den nationalekonomiska teorin kring begrepp som marknadsmisslyckanden och styrmedel, kopplat till skogen och dess förvaltning.

Staten kan införa olika typer av styrmedel för att styra marknaderna. Vanligtvis delas styrmedel in i fyra grupper: administrativa, ekonomiska, information samt forskning, utveckling och demonstration. I praktiken är indelningen inte lika skarp då ett styrmedel kan placeras i mer än en kategori, till exempel reglering av skatter och bidrag som kan hänföras både till administrativa och ekonomiska styrmedel. I tabell 1 ges exempel på styrmedel inom de fyra huvudgrupperna.

⁹ Skogsstyrelsen. 2015. Utvärdering av skogsvårdslagen och tillämpliga delar av miljöbalken ur ett miljömålsperspektiv. Rapport 2015/8.

Tabell 1. Exempel på styrmedel

Administration	Ekonomiska	Information	Forskning
Lagstiftning	Skatter	Upplysning	Forskning
Normer	Skatteavdrag	Miljömärkning	Utveckling
Gränsvärden	Avgifter	Rådgivning	Demonstration
Långsiktiga avtal	Bidrag	Utbildning	Teknik- och systemutvärdering
Miljöklassning	Subventioner	Opinionsbildning	
Regelgivning	Pant	Dialog	
Teknikkrav	Handel med certifikat	Kommunikation	
Prövning	Miljöersättningar		
Tillsyn			
Målstyrning			

En huvudregel vid val mellan olika styrmedel är att styrmedlet ska i största möjliga utsträckning riktas direkt mot det problem som ska lösas och att det behövs ett styrmedel för varje problem. Vid konsekvensanalyser av styrmedel finns ett allmänt krav att ekonomiskt värdera effekter, nyttan och kostnaden av olika styrmedel ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. I många fall är det dock i praktiken svårt att ta reda på värdet, till exempel värdet av ren luft. I dessa situationer kan istället ställas krav på hög kostnadseffektivitet vid val av olika styrmedel. Kostnadseffektivitet innebär att ett mål ska nås till lägsta möjliga kostnad eller, vid en given kostnad ska största möjliga nytta nås. Om målet är givet krävs ingen ekonomisk värdering av nyttan för att kostnadseffektiviteten ska kunna bedömas utan endast en uppskattning av kostnaderna för att nå målet med olika åtgärder. Olika åtgärder eller förslag kan sedan rangordnas efter samhälleliga kostnaden.

I många fall krävs att flera styrmedel kombineras för att nå framgång. De administrativa styrmedlen lägger ofta grunden till möjligheten att använda andra styrmedel, såsom ekonomiska styrmedel. Lagstiftningen kan skapa de formella förutsättningarna för att till exempel införa bidrags-, avgifts- eller handelssystem. Informativa styrmedel kan skapa acceptans för att införa administrativa eller ekonomiska styrmedel. De kan också bidra till att administrativa och ekonomiska styrmedel fungerar bättre.

3.3.1 Administrativa styrmedel

Administrativa styrmedel avser särskilda regler som föreskriver hur en verksamhet ska bedrivas. Dessa regler har ofta karaktären av påbud eller förbud och kommer vanligtvis till uttryck genom lagar, förordningar, föreskrifter, direktiv, prövning och tillsyn.

Tillkomsten av administrativa styrmedel sker genom den politiska beslutsgången vilket innebär att både värdering och avvägning mellan nytta och skada utförs av politiker och tjänstemän i offentlig sektor. Ofta är det svårt att värdera kostnad och nytta och styra med administrativa styrmedel utifrån denna värdering. I praktiken kan till exempel den administrativt fastställda utsläppsmängden hamna både över eller under den nivå som är samhällsekonomiskt optimal.

Förutom det uppenbara problemet med att göra korrekta värderingar och avvägningar mellan olika intressen förutsätter en administrativ styrning också ett system för kontroll och sanktioner.

Alla lagar, förordningar etc. är inte nödvändigtvis administrativa styrmedel. En ersättning som formuleras i en lag, till exempel vid tecknande av biotopskydd eller naturvårdsavtal, är istället ett ekonomiskt styrmedel.

3.3.2 Ekonomiska styrmedel

Ekonomiska styrmedel syftar till att justera priserna på varor och tjänster så att de återspeglar alla kostnader och nyttor som uppstår i produktion och konsumtion av dem. Det omfattar inte bara direkta monetära kostnader utan också andra typer av kostnader, såsom påverkan på miljön. På så sätt ges en signal till köparen om den totala samhällsliga kostnaden för varan eller tjänsten. De ekonomiska styrmedlen fungerar antingen som morot (exempelvis i form av skattelättnader, bidrag och stöd) eller piska (exempelvis i form av skatter och avgifter) för att styra våra handlingar i en viss riktning.

Skatter och avgifter kan användas för att genomdriva principen att förorenaren ska betala. En skatt eller avgift på miljöbelastande verksamhet styr resursanvändningen i en mindre miljöbelastande riktning. Ekonomiska styrmedel i form av bidrag och subventioner kan ge förutsättningar för att verksamheter och ny teknik som inte bär sig marknadsmässigt men som är samhällsekonomiskt lönsamma, ska kunna utvecklas till konkurrenskraftiga produkter eller tjänster.

Miljöersättningar kan ses som ett sätt att prissätta varor och tjänster som inte har någon marknad, exempelvis biologisk mångfald och öppna landskap. I Sverige liksom i andra industrialiserade länder tas den allra största delen av miljöskatterna ut inom områdena energi och transport.

3.3.3 Information

Informationsbaserade styrmedel avser olika former av informationsinsatser, kampanjer eller rådgivning riktade mot individer och företag i syfte att förändra beteenden, skapa delaktighet samt bidra till måluppfyllelse. Det problem som adresseras är brist på information. Informativa styrmedel fungerar bland annat som ett verktyg för att skapa acceptans vid införandet av andra styrmedel. Information och kommunikation bidrar även till att planerade eller redan införda styrmedel som administrativa och ekonomiska styrmedel fungerar bättre. Det är generellt sett svårt att utvärdera de enskilda effekterna av informativa styrmedel.

Att kommunicera för att nå resultat kan exempelvis handla om att skapa acceptans för ett lagförslag bland medborgare, att informera om planerade tillsynskampanjer, att öka kännedomen om regelverk bland verksamhetsutövare med mera.

Att kommunicera om resultat handlar bland annat om att skapa medvetenhet och engagemang genom att visa på möjligheter och redovisa goda exempel. Bland annat kan kunskap om effektiva projekt spridas för att liknande projekt ska kunna genomföras på andra ställen.

Ofta är det viktigt att involvera det omgivande samhället för att skapa engagemang och delaktighet och nå effekter. Detta kan ske via informativa styrmedel i form av exempelvis dialog mellan företrädare på regional och lokal nivå, näringsliv, ideella organisationer, forskare med flera.

3.3.4 Forskning, utveckling och demonstration

Forskning, utveckling och demonstration kan också sägas vara en form av styrmedel. Teknisk utveckling och kunskap om effekter av olika förändringar är nödvändig kunskap och en förutsättning för att på sikt kunna nå samhällsmål.

Forskning, utveckling och demonstration korrigerar för att marknaden producerar för lite kunskap/idéer/innovationer. Genom att stödja till exempel forskning inom vissa områden eller underlätta för marknadsintroduktion av nya idéer och produkter kan staten avhjälpa dessa brister¹⁰.

¹⁰ Naturvårdsverket. 2012. Styrmedel för att nå miljökvalitetsmålen En kartläggning. Rapport 6415.

4 Verktyg i skogssektorn för bevarande och utveckling av skogens sociala värden

4.1 Politiken kring skogens sociala värden

4.1.1 Skogs- och miljöpolitiken

I naturvårdslagen från 1964 klargjordes att naturvärden inkluderade såväl den vetenskapliga och kulturella naturvärden som den sociala naturvärden¹¹. I och med det skogspolitiska beslutet 1993 infördes skogspolitiken två jämställda mål, miljömålet och produktionsmålet, vilket innebar att miljöambitionerna förstärktes inom skogspolitiken. I miljömålet sägs att *skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas*¹². Riksdagen har därmed lyft fram dessa frågor som centrala inom skogspolitiken.

Samtidigt skriver man om biologisk mångfald i det skogspolitiska miljömålet *Levande skogar* att *en biologisk mångfald och genetisk variation ska säkras*. Riksdagen har alltså med orden säkras och värnas uttryckt en starkare målsättning för biologisk mångfald än för kulturmiljövärden och skogen sociala värden. Samtidigt trycker regeringen i propositionen på att skogen ska innehålla tillräckliga arealer lämpad för friluftsliv och rekreation samt att en viss åtgärd för att stärka den biologiska mångfalden ofta stärker skogens rekreativvärden och vice versa¹³. I propositionen påtalar även regeringen kommunernas särskilda ansvar för att det nära landets tätorter finns tillgång på rekreationsskog.

I slutet av 1990-talet förtydligades samhällets miljöambitioner i 15 miljökvalitetsmål¹⁴ inom miljömålssystemet. Miljökvalitetsmålet *Levande skogar* är preciserat i sju stycken preciseringar varav en av dem lyder att *skogens betydelse för naturupplevelser och friluftsliv tas tillvara* vilket sedan reviderades med den nu gällande preciseringen att *skogens värden för friluftsliv är värnade och bibehållna*. Något delmål eller de senare etappmålen är inte formulerat specifikt för skogens sociala värden. Inte heller finns några indikatorer för friluftsliv¹⁵.

Under 2004 tillsatte regeringen en ny skogsutredning – Skogsutredningen 2004, som lämnade sitt betänkande 2006¹⁶. Skogsutredningen föreslog regeringen att Skogsstyrelsen skulle få i uppdrag att utveckla föreskrifterna till skogsvårdslagens hänsynsparagraf (30 §) så att de bättre skulle tillgodose skogens sociala värden och att regeringen skulle förtydliga olika statliga myndigheters ansvarsområden

¹¹ Prop. 1992/93:226. En ny skogspolitik.

¹² Prop. 1992/93:226. En ny skogspolitik.

¹³ Prop. 1992/93:226. En ny skogspolitik.

¹⁴ Prop. 1997/98:145. Svenska miljömål – miljöpolitik för ett hållbart Sverige.

¹⁵ Ds 2012:23. Svenska miljömål – preciseringar av miljökvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål.

¹⁶ SOU 2006:81. Mervärdesskog.

för insatser till gagn för skogens sociala värden i syfte att säkerställa ett koordinerat statligt agerande inom området. Inte minst ansåg utredningen att det fanns en brist i samordning i förhållande till landets kommuner. Regeringen ansåg dock att, även om skogens sociala värden värderas högt av en bred allmänhet och är viktiga ur ett folkhälso- och rekreationsperspektiv, utredningens förslag inte bör genomföras då de mål som utredningen eftersträvar bättre nås via kunskapsuppbyggnad och stöd¹⁷. Regeringen värnade äganderätten och brukanderätten av skogen och ville inte att dessa skulle försvagas av ytterligare regelverk inom detta område. Även i propositionen 2008 tryckte regeringen på kommunernas särskilda ansvar för att skogarna sköts anpassat till allmänhetens behov.

År 2010 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté med uppdrag att lämna förslag till regeringen om hur miljö kvalitetsmålen och generationsmålet kan nås (miljömålsberedningen). Miljömålsberedningen föreslog i sitt betänkande att 30 § SvL skulle kompletteras med uttrycket ”sociala värden” och att Skogsstyrelsens bemyndigande att meddela föreskrifter till 30 § SvL skulle kompletteras med ett bemyndigande att meddela föreskrifter om den hänsyn som ska tas till skogens sociala värden när skogsbruksåtgärder utförs¹⁸. Baserat på miljömålsberedningens arbete utformade regeringen en strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster. I propositionen menar regeringen att bemyndigandet i 30 § SvL för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om den hänsyn som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av skog innefattar även hänsyn till sociala värden¹⁹.

Enligt förarbetena innefattar naturvård både den vetenskapliga naturvården och den sociala naturvården, det vill säga även friluftsliv och rekreation i olika former²⁰. Regeringen ansåg att det är tydligt att naturvårdens intressen avser även sociala värden och att lagen inte behöver ändras för att tydliggöra detta. I samma proposition tydliggör även regeringen att frågan om hänsyn till skogens sociala värden omfattas av sektorsansvaret på samma sätt som andra hänsynstaganden. Det finns idag en bred samsyn i samhället för sektorsansvaret som innebär att varje sektor ska ta sitt ansvar för miljön. Det skogliga sektorsansvaret medför att åtgärder som krävs för att bevara skogslandskapets natur- och kulturmiljövärden är ett gemensamt ansvar för myndigheterna och skogsbruket. Skogsbrukets sektorsansvar lades fast 1988 och den generella principen om sektorsansvaret för naturmiljön preciserades genom 1991 års miljöpolitiska beslut där det bland annat slogs fast att förvaltande av naturen och den biologiska mångfalden bör bli ett normalt inslag i verksamheten och i princip inte förutsätta statliga bidrag²¹.

Sektorsansvaret innebär bland annat att skogsbruket måste bygga på principen om en god och långsiktig hushållning med naturresurserna. Bevarandet av

¹⁷ Prop. 2007/08:108. En skogspolitik i takt med tiden.

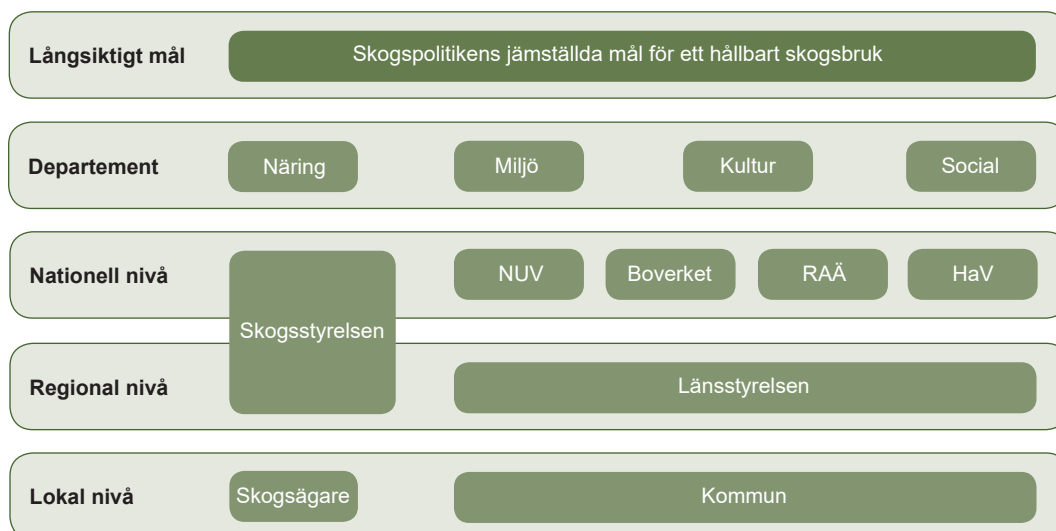
¹⁸ SOU 2013:43 Långsiktigt hållbar markanvändning – del 1.

¹⁹ Prop. 2013/14:141 En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

²⁰ Prop. 1978/79:110 Om riktlinjer för skogspolitiken m.m.

²¹ Prop. 1992/93:226 En ny skogspolitik.

arter bör vara en angelägenhet för skogssektorn och inte ses som en separat naturvårdsfråga. I strategin för biologisk mångfald från 1994 lades fast att kärnan i skogsbrukets sektorsansvar är att medverka till en ekologisk anpassning av verksamheten i syfte att uppfylla miljömålen. Sektorsmyndigheternas roll i naturvårdsarbetet är att ta initiativ till insatser och åtgärder, utarbeta sektorsplaner för genomförandet av åtgärder, genomföra åtgärder tillsammans med näringen, följa upp resultaten och avge återkommande miljörapporter samt att sprida kunskap och utbildning inom näringen om åtgärder och mål²².

Figur 1. Skogens sociala värden är en sektorsövergripande fråga som berör många aktörer. I bilden visas några viktiga departement och myndigheter som har ansvarsområden och verktyg för att arbeta med skogar som har betydelse för människors livsmiljö och hälsa. Samverkan är nödvändig för att undvika sektorisering.

Förutom Levande skogar finns andra miljökvalitetsmål som berör skogens sociala värden. I miljökvalitetsmålet *Ett rikt växt- och djurliv* framgår i målformuleringen att:

Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Preciseringen av målet är: *Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bibehålls samt är tillgänglig för människan.*

I miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö* preciseras att:

Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

I anslutning till detta mål framgår att en god förekomst av tätortsnära och tätortsintegrerade högkvalitativa natur- och grönområden är av stor betydelse för friluftsliv, folkhälsa, biologisk mångfald, kulturmiljövärden och regional tillväxt²³.

²² Prop. 2007/08:108, sid. 15 med hänvisning till strategi för biologisk mångfald från 1994.

²³ Ds 2012:23. Svenska miljömål – preciseringar av miljökvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål.

4.1.2 Friluftspolitiken

Parallellt med att utveckla miljömålssystemet har regering och riksdag även utvecklat friluftspolitiken med tio mål och ett antal mätbara mål^{24, 25}. Det övergripande målet för friluftslivspolitiken är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö. En första uppföljning av friluftsmålen utfördes av naturvårdsverket 2015²⁶.

Av de tio målen är det ett flertal som berör skogens sociala värde.

Mål fyra är att det ska finnas *tillgång till natur för friluftsliv*. I preciseringarna framgår att:

- Antalet områden av lokalt, regionalt och nationellt intresse för friluftsliv som är kända och kartlagda med värdebeskrivningar ökar.
- Andelen översiktsplaner som behandlar och visar tillgången till natur- och kulturlandskap med olika upplevelsevärden i hela kommunen ökar och uppdateras kontinuerligt.
- Friluftslivets behov av tillgång till attraktiva natur- och kulturlandskap säkerställs genom hållbart brukande, fysisk planering och bevarande.
- Modeller för att lösa eventuella målkonflikter mellan olika intressen är etablerade.

Mål fem är att det finns *attraktiv tätortsnära natur för friluftslivet*. I preciseringarna framgår att:

- Tillgången till sådant tätortsnära natur- och kulturlandskap som är attraktivt för friluftslivet ökar genom bevarande, utveckling och nyskapande.
- Andelen av det tätortsnära natur- och kulturlandskapets kvaliteter och upplevelsevärden som är bevarade och utvecklas genom strategisk planering, förvaltning, dialog och skötsel ökar kontinuerligt.

Mål sju är att *skyddade områden som resurs för friluftslivet*. I preciseringarna till målet anges att:

- Antalet skyddade områden vars syfte är att främja friluftsliv ökar kontinuerligt.
- Områden som skyddas utan stöd av miljöbalken eller på frivillig väg och som bedöms ha betydelse för friluftslivet bör i dialog med berörda markägare uppmärksammas²⁷.

²⁴ Prop. 2009/10:238 Framtidens friluftsliv.

²⁵ Skr. 2012/13:51. Mål för friluftslivspolitiken.

²⁶ Naturvårdsverket, 2015. Friluftsliv för alla Uppföljning av de tio målen för friluftspolitiken. Rapport 6700.

²⁷ Skr. 2012/13:51 Mål för friluftslivspolitiken.

4.1.3 Kulturmiljöpolitiken

Riksdagen har sedan 2014 angett nya nationella mål för det statliga kulturmiljöarbetet. Ett av dessa mål är att främja en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen. Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet, men de ska även kunna vägleda politiken i kommuner och landsting. Kulturmiljön är en mångsidig resurs i samhällsutvecklingen som har stor betydelse för till exempel folkhälsa, friluftsliv och tillväxt i hela landet.

4.1.4 Folkhälsopolitiken

Hälsa är ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och inte bara frånvaro av sjukdom. Folkhälsa i sin tur beskriver hur hälsoläget är i genomsnitt för befolkningen och vad som påverkar skillnader i hälsa mellan olika grupper. De nationella folkhälsomålen har som övergripande målsättning att uppnå en god och jämlik folkhälsa²⁸. I detta sammanhang har skogen en roll att spela då det finns studier såväl i Sverige som utomlands som visar att skillnaden i folkhälsa till följd av socioekonomisk status minskar i områden med god tillgång på gröna miljöer. WHO har tagit fram en metod som använder tillgång till urbana gröna miljöer för att beskriva folkhälsan i staden.

Det övergripande målet för folkhälsopolitiken är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. Elva målområden är vägledande för folkhälsoarbetet på alla nivåer i samhället – nationellt, regionalt och lokalt. Målområdena är inriktade på de faktorer som påverkar hur befolkningens hälsotillstånd utvecklas. För målområden 3, 6 och 9 har skogen en stor betydelse.

Målområde 3 *Trygga och goda uppväxtvillkor* handlar bland annat om psykisk ohälsa hos unga där finns vetenskapligt stöd att skog och natur har en positiv inverkan. Till exempel är en grön miljö positiv för barn med prognoser inom autismspektrat²⁹. Symptom hos barn minskar och de fungerar bättre. Likaså finns stöd för att barns lekar blir mer jämställda i en naturlig miljö. Rollerna är inte lika självklara som de är på lekplatsen eller i skolsalen.

Målområde 6 *En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård* har också bäring på skogen. Det finns idag vetenskapligt stöd för skogens roll i rehabilitering och resiliens när det gäller stress, utmattningssyndrom och hjärtkärlsjukdomar. Likaså vet vi idag att tillgång till gröna miljöer är positivt för aktivitet vilket är positivt för såväl unga som äldre och också är ett eget målområde 9 *Ökad fysisk aktivitet*³⁰.

²⁸ WHO 2016. Urban green spaces and health – a review of evidence. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2016.

²⁹ Jianyong W. and Jackson, L. 2017. Inverse relationship between urban green space and childhood autism in California elementary school districts. Environment International. Volume 107, October 2017.

³⁰ Prop. 2002/03:35. Mål för folkhälsan.

4.2 Administrativa

4.2.1 Egendomsskydd och allemansrätt

Grundläggande fri- och rättigheter som egendomsskydd och allemansrätt anges i regeringsformen.

4.2.2 Egendomsskydd

I 2 kap. 15 § regeringsformen anges att vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

Den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå sin egendom ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.

4.2.3 Allemansrätt

Enligt 2 kap. 15 § regeringsformen gäller att alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten. Var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen ska visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den³¹.

Allemansrätten innebär en begränsad rättighet att använda annans mark och vatten främst genom att färdas till fots, på cykel, till häst eller på annat tillåtet sätt, och under en kortare tid uppehålla sig där. För att göra detta krävs inte något godkännande från markens ägare. Men allmänheten får inte ta sig sådana friheter att markägaren och andra av fastighetens invånare tillfogas någon nämnvärd olägenhet eller skada³².

4.2.4 Skogsvårdslagstiftningen

Bestämmelserna finns i tre bindande nivåer – lag, förordning och Skogsstyrelsens föreskrifter. Utöver dessa finns Skogsstyrelsens allmänna råd som är rekommendationer om hur de bindande bestämmelserna bör tillämpas. En stor del av regelverket finns i föreskrifterna och allmänna råden, till exempel om hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen.

³¹ SFS 1998:808. 7 kap. 1 § miljöbalken.

³² Naturvårdsverket, 2004. Allemansrätten – Vad säger lagen? Bertil Bengtsson.

Skogsstyrelsen är tillsynsmyndighet för skogsvårdslagstiftningen. Tillsynen sker enbart genom tillsyn av enskilda objekt. Skogsstyrelsen skickade 2015 in en skrivelse till regeringen³³ med begäran om att införa regler om egenkontroll, vilket skulle göra det möjligt att bedriva systemtillsyn över verksamhetsutövares egenkontroll. I skogsvårdslagen finns till skillnad från miljöbalken, timmerförordningen och virkesmätninglagen inga regler om egenkontroll.

4.2.4.1 Både produktions- och miljövärden betonas

Den så kallade portalparagrafen i 1 § skogsvårdslagen (SvL) anger att skogen är en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden bibehålls. Vid skötseln ska hänsyn tas även till andra allmänna intressen. I förarbeten till skogsvårdslagen exemplifieras allmänna intressen med rennäring, kulturmiljövård samt rekreation och friluftsliv³⁴.

4.2.4.2 Krav på virkesproduktion

Det finns en rad produktionsregler i SvL, varav kravet på att anlägga ny skog efter avverkning är det grundläggande. Beprövade metoder och trädslag som kan ge tillfredsställande virkesproduktion ska användas. De finns även regler för vilka avverkningsformer som är tillåtna, lägsta ålder för när skogen får förnygringsavverkas och krav på ransonering av den äldre skogen. Inom ramen för de ovannämnda reglerna finns ett visst utrymme för att avvika från ”normen” för skötsel av skog, till exempel genom att använda avverkningsformer som innebär ett kalhyggesfritt skogsbruk. För att avvika från lagens produktionsregler i ett enskilt fall krävs normalt att det finns särskilda skäl och då kan Skogsstyrelsen medge undantag.

Det bör noteras att för den som vill lämna sin skog för fri utveckling och inte vill utföra några skötselåtgärder så är detta tillåtet, fränsett då skogen är så gles att det finns krav på att anlägga ny skog eller då det måste vidtas åtgärder mot skadliga insekter.

4.2.4.3 Krav på hänsyn till andra intressen

Skogsstyrelsen har bemyndigande att utfärda föreskrifter till 30 § om hänsyn till natur- och kulturmiljövårdens intressen. I lagen anges uttryckligen att föreskrifterna inte får vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Föreskrifter och allmänna råd finns och i dessa ingår även hänsyn till sociala värden, främst i den mån de sammanfaller med hänsyn till natur- och kulturmiljövårdens intressen (se *bilaga 2* för en mer detaljerad beskrivning).

Grunden för Skogsstyrelsens tillsyn med koppling till skogens sociala värden är främst de mellan 50 000–60 000 anmälningar om förnygringsavverkning som årligen kommer in till myndigheten, varav cirka 4 000 besöks i fält. Årligen

³³ Skogsstyrelsen 2015–10–26. Begäran om ändring i skogsvårdslagen (1979:429). Diarienummer 2015/1025.

³⁴ Prop. 1992/93:226. En ny skogspolitik.

meddelas cirka 300 beslut om förelägganden eller förbud med stöd av 30 § SvL, det vill säga som primärt gäller hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen, men som i vissa fall även innefattar hänsyn till sociala värden. Normalt utgör det anmälda området den så kallade berörda delen av brukningsenheten, vilket får betydelse vid beräkningen av den hänsyn som kan krävas i ett beslut.

Begränsningen att pågående markanvändning inte får försvåras innebär enligt Skogsstyrelsens praxis att högst 10 procent av virkesvärdet inom den berörda delen, det vill säga inom det område som anmälts för avverkning, kan krävas som sparad hänsyn. För avverkningar med stora virkesvärden kan mindre än 10 procent krävas som hänsyn. Utöver besluten skickas årligen ut cirka 2 000 vägledningarna om hänsyn, men dessa är till skillnad från besluten inte bindande för mottagaren.

4.2.5 Miljöbalken

Miljöbalken (MB) med dess förordningar (cirka 70 stycken) och olika myndigheters föreskrifter och allmänna råd till balken är ett omfattande regelverk. I miljötillsynsförordningen fördelas den operativa tillsynen mellan statliga myndigheter och kommuner. MB gäller parallellt med skogsvårdslagen.

En viktig skillnad jämfört med SvL är att MB innehåller krav på egenkontroll, det vill säga att den som bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som kan befaras medföra olägenheter för människors hälsa eller påverka miljön fortlöpande ska planera och kontrollera verksamheten för att förebygga eller motverka sådana verkningar.

4.2.5.1 Syftet med miljöbalken

1 kap. 1 § MB anger att bestämmelserna syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. MB tar bland annat sikte på att mark, vatten och fysisk miljö används så att en från social synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.

4.2.5.2 Allmänna hänsynsregler

De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB gäller alla, såväl enskilda som myndigheter. Dessa regler ska tillämpas tillsammans med andra i MB, till exempel vid samråd enligt 12 kap. 6 § om åtgärder som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön. För att hindra eller motverka skada på människors hälsa och miljön ska den som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller en åtgärd bland annat skaffa sig den kunskap som behövs, vidta de försiktighetsåtgärder som behövs och välja en lämplig plats. Kraven gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem.

4.2.5.3 Hushållning med mark och vatten

I 3 kap. finns grundläggande bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden och i 4 kap. finns ett antal uppräknade geografiskt avgränsade områden som i sin helhet är av riksintresse. Boverket har allmän uppsikt över dessa bestämmelser, medan länsstyrelsen har motsvarande uppsikt inom länet. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har ansvar för att peka ut

områden av riksintresse för naturvården och friluftslivet³⁵. Riksantikvarieämbetet har motsvarande ansvar i fråga om riksintressen för kulturmiljövården. En översyn³⁶ av områden av riksintresse för friluftslivet gjordes 2014 – 2016 som ett regeringsuppdrag. I samband med översynen tillkom nya områden av riksintresse som låg i tätortsnära läge och som uppmärksammas för sina sociala värden.

Områdena ska användas för det eller de ändamål de är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. 3 kap. 6 § lyfter fram områden av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet eller som på annat sätt har betydelse för dessa värden från allmän synpunkt. Där anges bland annat att behovet av grönområden i tätorter och närheten av tätorter ska särskilt beaktas. I paragrafen hanteras ändrad markanvändning, vilket innebär att skogsbruk som pågående markanvändning inte omfattas av dessa bestämmelser³⁷. Enligt förarbeten ska istället reglering av hänsyn ske genom hänsynsregler i SvL³⁸. Skogsbruk är inget riksintresse, men är enligt 3 kap. 4 § av nationell betydelse, och ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra ett rationellt skogsbruk. Skogsstyrelsen ska enligt sin instruktion³⁹ medverka i frågor om samhällsplanering för en hållbar utveckling och hushållning med naturresurser. Hushållningsbestämmelserna i 3 kap. ska beaktas i bland annat plan- och tillståndsfrågor och påverka de beslut som avser en ändrad användning av ett område. De ska tillämpas tillsammans med andra regler i MB och i annan lagstiftning, men aldrig fristående⁴⁰.

4.2.5.4 Miljöbedömningar och miljökonsekvensbeskrivningar

När en myndighet eller kommun upprättar eller ändrar en plan eller ett program, som krävs i lag eller annan författning, ska myndigheten eller kommunen göra en bedömning av om planens eller programmets genomförande kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Detta framgår av 6 kap. 11 § MB. Inom ramen för en miljöbedömning ska myndigheten eller kommunen upprätta en miljökonsekvensbeskrivning av bland annat de åtgärder som planeras för att förebygga, förhindra eller motverka betydande negativ miljöpåverkan.

4.2.5.5 Skydd av områden

I 7 kap. MB finns en rad skyddsinstrument som kan användas. Länsstyrelser och kommuner kan besluta om att mark- och vattenområden ska utgöra naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Om det behövs för att tillgodose syftet för ett reservat, får länsstyrelsen eller kommunen besluta om att anlägga vägar, parkeringsplatser, vandringsleder, raststugor, tältplatser, badplatser, sanitära inrättningar eller liknande anordningar.

³⁵ Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden.

³⁶ Naturvårdsverket, 2016. Översyn av områden av riksintresse för friluftslivet, PM 2016–08–26, Ärendenummer NV-04528-15.

³⁷ Skogsstyrelsen, 2013. Meddelande 9–2013 Skogens sociala värden – en kunskapsammanställning.

³⁸ Prop. 1985/86:3. Med förslag till lag om hushållning med naturresurser m.m.

³⁹ Förordning (2009:1393) med instruktion för Skogsstyrelsen

⁴⁰ Naturvårdsverket, 2005. Handbok 2005:5 Riksintresse för naturvård och friluftsliv.

För att bevara värdefulla kulturpräglade landskap får kulturresevat inrättas.

Strandskydd gäller vid havet och vid insjöar och vid vattendrag. Ett av syftena med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden. Strandskyddet omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen. Länsstyrelsen får i enskilda fall besluta att utvidga strandskyddsområdet till högst 300 meter från strandlinjen.

Skogsstyrelsen har, vad gäller skydd av områden, ansvaret för tillsynen i fråga om

- biotopskyddsområden på sådan mark som omfattas av bestämmelser i SvL och som myndigheten har beslutat om, och
- skogsbruksåtgärder som kan påverka miljön i så kallade Natura 2000-områden enligt 7 kap. 27 § MB.

Skogsstyrelsens tillsyn enligt ovanstående punkter är i främsta hand inriktad på att värna höga skogsbiologiska värden som i vissa fall sammanfaller med sociala värden. Under 2016 utökades arealen biotopskyddsområden med drygt 1 500 hektar skogsmark, varav 70 procent var äldre naturskogsartad skog⁴¹. Råd om anpassningar av åtgärder i eller i anslutning till Natura 2000-områden meddelades i drygt 500 ärenden under 2016.

4.2.5.6 Anmälan för samråd

Om en verksamhet eller åtgärd som inte omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt ska anmälan för samråd göras till den myndighet som har ansvar för tillsynen. Skogsstyrelsen har tillsynsansvar för skogsbruksåtgärder i den mån de är sådana som avses i 12 kap. 6 § MB, det vill säga som kan komma att väsentligt ändra naturmiljön och omfattas av SvL. För övriga samrådspliktiga åtgärder är länsstyrelsen tillsynsmyndighet. Skogsstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd⁴² om vilka skogsbruksåtgärder som är samrådspliktiga.

Skogsstyrelsen tog under 2016 upp anmälan för samråd enligt 12 kap. 6 § MB i närmare 2 500 ärenden, varav cirka 30 procent gällde områden med mycket höga skogsbiologiska värden, så kallade nyckelbiotoper. Statistik saknas hur stort antal av dessa samråd som kan hänföras till skogens sociala värden.

4.2.6 Plan- och bygglagen

Av 1 kap. 1 § framgår att det i plan- och bygglagen (PBL) finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

⁴¹ Skogsstyrelsen, 2017. Statistiska meddelanden JO1402 SM 1701. Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal på skogsmark 2016.

⁴² SKSFS 2013:3.

Det är enligt PBL en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten.

4.2.6.1 *Friluftsliv som allmänt intresse i PBL*

Friluftsliv, rekreation och utevistelse är så kallade allmänna intressen som kommunen ska ta hänsyn till i sin planläggning och andra ärenden enligt 2 kap. PBL.

Planläggning ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden bland annat främja en estetiskt tilltalande utformning och ändamålsenlig struktur av grönområden och en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper (2 kap. 3§ PBL).

Enligt 2 kap. PBL ska även bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. miljöbalken tillämpas. Här nämns flera områden som kan vara skog med sociala värden. Till exempel ska mark- och vattenområden samt den fysiska miljön i övrigt som har betydelse med hänsyn till naturvärden, kulturvärden eller friluftslivet skyddas så långt möjligt från åtgärder som påtagligt kan skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter ska särskilt beaktas (3 kap. 6 § miljöbalken).

I miljöbalkens 4 kap. anges större mark- och vattenområden som i sin helhet är av riksintresse. Flera av dessa områden har skog med höga sociala värden (4 kap. 1–8 §§ miljöbalken).

4.2.6.2 *Översiktsplan*

I PBL anges att varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan, som omfattar hela kommunen och som visar den inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön.

I översiktsplanen ska kommunen redovisa hur hänsyn till allmänna intressen vid beslut om användning av mark- och vattenområden kommer att tillgodoses (3 kap. 4§ PBL). Detta innebär att kommunen bland annat ska redovisa hur man avser att tillgodose:

- behovet av parker och grönområden,
- hur grönstrukturen ska bevaras och utvecklas samt
- hur mark- och vattenområden med betydelse för friluftslivet särskilt inom och i närheten till tätorter, så långt möjligt ska skyddas från åtgärder som kan skada natur- eller kulturmiljön.

Planen är inte bindande, men ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas. Den kan heller inte påverka pågående markanvändning som jord- och skogsbruk annat än att peka ut områden som är viktiga för den kommunala grönstrukturen, naturvärden eller friluftslivet, till

exempel skogar med sociala värden. Utpekandena kan vara ett resultat av en dialog med markägaren eller utgöra ett underlag för kommande dialog.

När kommunen tar fram ett förslag till översiktsplan ska kommunen samråda med länsstyrelsen, kommunens medborgare, med andra berörda kommuner och vissa andra aktörer. I vissa fall sker samråd med den skogliga sektorn.

4.2.6.3 Detaljplan och områdesbestämmelser

Kommunen får reglera mark- och vattenområdets användning, bebyggelse och byggnadsverk med detaljplaner. Med områdesbestämmelser kan kommunen reglera begränsade områden som inte omfattas av en detaljplan.

Genom att ange användningen natur i en detaljplan kan kommunen säkerställa att ett område bevaras som natur⁴³. Användningen natur används för friväxande grön- och skogsområden som inte är anlagda och inte sköts mer än enligt skötselplan eller genom viss städning. Även mindre park-, vatten- och friluftsanläggningar och andra komplement för naturområdets användning ingår⁴⁴. Ett område som betecknas med natur i en detaljplan kan skötas enligt skötselplan eller på annat sätt, vilket ibland innefattar även röjning och avverkning. För att säkerställa att till exempel träd inte får fällas måste egenskapsbestämmelser föras in i detaljplanen. Vanligt skogsbruk kan inte bedrivas inom detaljplanelagt område med användningen natur⁴⁵.

I praktiken planläggs mycket sällan naturmark som inte är en del av en bebyggelse. Även om det teoretiskt är möjligt att planlägga naturmark så är det ganska kostsamt att ta fram en detaljplan och det är inte det bästa instrumentet för att säkerställa bevarande och skötsel av sociala värden. Likadant är det med områdesbestämmelser.

Områdesbestämmelser kan användas för att reglera grundragen för användningen av mark- och vattenområden för bebyggelse, fritidsanläggningar, kommunikationsleder eller liknande om det behövs för att säkerställa översiktsplanens syfte eller för att tillgodose riksintresse enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken. Det här innebär att områdesbestämmelser kan säkerställa översiktsplanens intentioner för ett begränsat område. Kommunen får dock inte genom områdesbestämmelser avsätta områden för friluftsliv eller områden för särskilda naturvärden. Miljöbalkens bestämmelser för naturvård kan istället användas.

4.2.6.4 Planeringsunderlag

Som underlag för den fysiska planeringen tar kommunerna fram planeringsunderlag. Många kommuner har tagit fram grönstrukturprogram, naturvårdsprogram, grönplaner och grönstrategier. 2014 hade drygt hälften

⁴³ Boverket.se. PBL Kunskapsbanken – en handbok om plan- och bygglagen.

⁴⁴ BFS 2014:5. Boverkets allmänna råd om planbestämmelser för detaljplan.

⁴⁵ Boverket.se. PBL Kunskapsbanken – en handbok om plan- och bygglagen.

av Sveriges kommuner tillgång till aktuella planeringsunderlag för grön- och vattenområden för hela eller del av kommunen⁴⁶.

Nästan hälften av kommunerna (45 procent) hanterar också friluftslivsfrågorna mer specifikt i sin översiktsplan, vilket gör att frågorna har vägts av gentemot andra intressen. Frågorna lyfts även i allt större utsträckning som naturturism i den kommunala näringslivsplanen⁴⁷.

4.2.6.5 Kommunala friluftsplaner

Vissa kommuner tar fram särskilda friluftsplaner. Om planens förslag kräver långtgående anpassningar av skogsbruket kan naturvårdsavtal eller kommunala naturreservat bli aktuella⁴⁸.

4.2.7 Kulturmiljölagen

Kulturmiljöer i skogen har stor betydelse för sociala värden. I kulturmiljölagen anges att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön och att ansvaret delas av alla.

Det är Riksantikvarieämbetet som har överinseende över kulturmiljöarbetet i landet och länsstyrelserna ansvarar för det statliga kulturarbetet i länet.

Fornlämningar har ett starkt skydd genom kulturmiljölagen och utgörs av vissa uppräknade lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. I de flesta fall är fornlämningar tillkomna före 1850.

Övriga kulturhistoriska lämningar i skogen har inte ett lika starkt skydd. Hänsyn till sådana lämningar regleras i Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen, där det anges att vid skötsel av skog ska skador i och invid lämningarna förhindras eller begränsas.

4.2.8 Landskapskonventionen

Det finns en rad internationella konventioner som påverkar hur skogens landskap tas tillvara. En av de senast tillkomna är Landskapskonventionen (The European Landscape Convention, ”ELC”), från Europarådet år 2000, och den trädde i kraft i Sverige 2011. Dess mål är en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen, och dess medel är förbättrat skydd genom förvaltning och planering av landskap samt att organisera europeiskt samarbete i landskapsfrågor. Konventionen anger som krav bland annat att i lag erkänna landskapet som en väsentlig beståndsdel i människornas omgivning. Detta innebär inte att allemansrätt måste gälla, men konventionen betonar att landskapet är en viktig del av människornas livskvalitet överallt: i stadsområden och på landsbygden, med mera. ELC utgör dock ingen

⁴⁶ Boverket, 2015. Miljömålsenkät 2015. länk: www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/opna-data/miljomalsenkaten/ (Hämtad 2017-11-01)

⁴⁷ Naturvårdsverket, 2015. Sveriges friluftskommun 2015. Rapport 6668.

⁴⁸ Skogsstyrelsen m.fl., 2016. Skogsskötselserien – Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation.

författning som kan ligga till grund för myndighetsbeslut i Sverige, utan det är det nationella regelverket som ska tillämpas.

4.2.9 Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet

Konventionen innehåller bestämmelser om att ta tillvara specialkunskaper kring olika hantverk, berättelser och annan kunskap som inte fysiskt går att ta på. Även allemansrätten finns numera med i förteckningen. Många av dessa berättelser och kunskaper hör till skogslandskapet. Institutet för språk och folkminnen ansvarar för den nationella förteckningen som löpande uppdateras⁴⁹. Ett exempel från skogslandskapet är Sagobygden i Kronobergslän⁵⁰.

Skogens biologiska kulturarv handlar också om att uppmärksamma och ta tillvara kulturarvet i form av ortnamn, sägner och traditioner. Ett arbete som Skogsstyrelsen varit involverade i tillsammans med Riksantikvarieämbetet i det så kallade *Skog och historia* projektet⁵¹.

Hela den samiska kulturen, renskötseln och den traditionella kunskapen har präglat landskapet under en lång tid och utgör ett viktigt kulturellt arv inom renskötselområdet. Den är viktig för att förvalta värden i landskapet i form av flora och fauna knuten till betad skog. De unika dragen i den samiska kulturen är också en dragkraft för turismnäringen, liksom att vi har en levande rennäring i norra delen av vårt land.

4.3 Ekonomiska

4.3.1 LONA – stöd för lokala naturvårdssatsningar

LONA bygger på tanken om lokalt drivna satsningar där kommuner eller lokala organisationers ideella arbete växlas upp med statliga medel för insatser som ska främja den lokala naturvården. En utvärdering⁵² visar att LONA har haft en positiv inverkan på intresset för naturvård och friluftsliv hos kommunala politiker och ännu mer hos allmänheten. Detta har resulterat i ökade resurser för lokalt naturvårdsarbete, medan friluftslivsbudgeten stärkts i mindre grad. Det ökade intresset har också gjort att naturvård respektive friluftsliv nu upplevs bättre integreras i kommunernas översiktsplanering än tidigare. Dessutom har skolornas och förskolornas nyttjande av tätortsnära naturområden ökat genom att kommunerna satsar mer än tidigare på projekt kopplade till lärande.

⁴⁹ Institutet för språk och folkminnen 2011. Sveriges arbete med Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet. Uppsala.

⁵⁰ Sagobygden 2018. Sagobygden berättarnätverket Kronoberg. www.sagobygden.se (Hämtad 2018-01-18).

⁵¹ Riksantikvarieämbetet 2017. Skog och historia. www.raa.se/kulturarv/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/skogens-kulturarv/skog-och-historia (Hämtad 2018-01-18).

⁵² Naturvårdsverket. 2017. Tio års erfarenheter med LONA – lokala naturvårdssatsningen: Intresse, deltagande och lärande inom naturvård och friluftsliv. Rapport 6748.

I intervjuer med kommuner⁵³ som arbetsgruppen genomfört kommer LONA upp som viktigt för arbetet med natur för friluftsliv. LONA används för att täcka kostnader för att sätta igång arbeten som sedan kan drivas inom ordinarie budget.

4.3.2 Naturreservat – Länsstyrelser och kommuner

Naturreservat kan inrättas av Länsstyrelsen eller kommuner. Om kommuner bildar naturreservat kan de få markåtkomstbidrag från Naturvårdsverket upp till 50 procent av intrångsvärdet. Dessutom kan bidrag till anläggningar och/eller skötsel sökas via LONA medel via länsstyrelserna. Vidare finns LOVA stöd om det rör vattenrelaterade ansökningar. Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska hålla sig till den Nya nationella strategin för formellt skydd av värdefulla skogar⁵⁴. Strategin utgår från att området ska ha en skogsbiologisk värdekärna. Om den ligger tätortsnära får området extra poäng vilket gör att den kan klättra i prioriteringssystemet. Däremot är det svårt, även med den nya strategin, för Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen att prioritera skydd av tätortsnära skog som har triviala skogsbiologiska värden.

Kommuner instiftar sällan reservat som inte har betydelse för människors rekreation och friluftsliv. I början av 1900-talet när de första skyddade områdena kom var syftet i första hand att tillgodose stadsbornas behov av vacker natur att vistas i på fritiden. Kommuner instiftade naturreservat i tätortsnära miljöer för att skydda den från exploatering. Naturvårdsverket har i sin uppföljning av friluftslivsmålen⁵⁵ konstaterat att 51 procent av naturreservaten har som en del i sitt syfte att tillgodose friluftslivet. 15 procent av dessa är dessutom tätortsnära. Även Nationalparker (34 procent) och den äldre skyddsformen Naturvårdsområde (72 procent) har till syfte att tillgodose behov av område för friluftsliv

Länsstyrelserna i storstadslänen Stockholms, Skåne och Västra Götalands län fick 2002 regeringens uppdrag att ta fram program för hur de mest värdefulla tätortsnära naturområdena skulle kunna få långsiktigt skydd och förvaltning. Programmen, som togs fram i samverkan med bland annat berörda kommuner, redovisades till regeringen 2003 och omfattade förslag att länsstyrelserna och kommunerna skulle bilda ett stort antal tätortsnära naturreservat. Regeringen har därefter genom regleringsbrev uppdragit åt länsstyrelserna att genomföra programmen. Regeringen gav 2015 länsstyrelserna i uppdrag att lämna en redovisning av arbetet. Totalt har programmen sedan 2004 inneburit beslut om 95 tätortsnära naturreservat med en total yta på cirka 30 000 hektar i de tre länen. 53 av reservaten har bildats genom beslut av kommuner. Naturvårdsområden finns i högre grad tätortsnära än naturreservat. Länsstyrelserna konstaterar att genomförandet varit framgångsrikt i de tre länen och att arbete återstår för att

⁵³ Bilaga två. Resultat av intervju och samtal med ett par av skogssektorns aktörer om hur de arbetar med skogens sociala värden.

⁵⁴ Ny nationell strategi för formellt skydd av värdefulla skogar. Naturvårdsverket. <http://naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Ny-nationell-strategi-for-formellt-skydd-av-vardefulla-skogar/> (Hämtad 2017-11-01)

⁵⁵ Naturvårdsverket 2015. Friluftsliv för alla – uppföljning av de tio målen för friluftspolitiken, Rapport 6700. Bromma, 2015.

skydda ytterligare cirka 60 områden. Regeringen beslutade i länsstyrelsernas regleringsbrev för 2016 att de tre länsstyrelserna skulle fortsätta att genomföra av skyddet av tätortsnära natur i enlighet med sina program med inriktningen att de ska vara genomförda 2020. Länsstyrelserna ska i uppdraget särskilt verka för att tillgängligheten för friluftslivet stärks i de områden som skyddas⁵⁶.

4.3.3 Naturvårdsavtal för skogar med höga sociala värden

År 2013 fick Skogsstyrelsen ett regeringsuppdrag att göra en kunskapssammanställning om skog och sociala värden och i denna ingick att Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket i samråd skulle analysera behovet och möjligheterna i att utöka naturvårdsavtalens till att omfatta sociala värden. Utredningen resulterade i att det idag är möjligt att teckna naturvårdsavtal för skogar med höga sociala värden⁵⁷.

År 2015 togs ett PM fram för att stödja handläggare i hur dessa avtal ska prioriteras, beskrivas och hanteras för att uppnå ett naturvårdsavtal.

I dagsläget har Skogsstyrelsen tecknat knappt tio avtal för skogar med höga sociala värden. Fyra naturvårdsavtal för områden med höga sociala värden har tecknats under 2016. Målet om 20 avtal har inte uppnåtts. Det beror framför allt på att det funnits områden med höga skogsbiologiska som Skogsstyrelsen valt att prioritera.

4.3.4 Nokås – natur- och kulturmiljöåtgärder i skogen

Syftet med Nokås är att berika skogsmiljön genom aktiva åtgärder som bidrar till att bevara, restaurera och återskapa värdefulla natur- och kulturmiljöer. Stöd kan lämnas till åtgärder som är angelägna ur allmän synpunkt och som går utöver skogsvårdslagens krav på natur- och kulturhänsyn.

Bidrag lämnas med 70 procent av godkänd kostnad för övriga natur- och kulturmiljöåtgärder som bidrar till miljö kvalitetsmålet Levande skogar. Det finns också möjlighet till ett fast stödbelopp 10 kronor/meter för att röja upp, rensa och märka stig eller vandringsled. Under 2017 utbetalades strax över 10 miljoner kronor i stöd. I övrigt saknas statistik över hur mycket stöd som kan knytas explicit till skogens sociala värden. En övervägande del av bidraget bedöms vara skogsbiologiska- och kulturmiljöåtgärder.

4.3.5 Lokal och regional utveckling

Skogen har en viktig roll för lokal och regional utveckling menar regeringen i sin nationella strategi för regional tillväxt. Den har betydelse både för möjligheten till inkomster och för att skapa en attraktiv livsmiljö. Det senare har man visat har stor betydelse för lokalsamhällets kultur och samhörighet bland annat i studier

⁵⁶ Ds 2017:32. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Kontrollstation 2016.

⁵⁷ Skogsstyrelsen 2013. Naturvårdsavtal för områden med sociala värden. Meddelande 2013/8.

i Västerbottens inland⁵⁸ och i sydöstra USA⁵⁹. Den samhörigheten är en viktig grogrund för att en region ska kunna fortsätta att vara livskraftig⁶⁰.

Idag finns det inom det regionala tillväxtarbetet möjligheter att växla upp eventuella statliga stöd med stöd från EU. Många av stöden siktar på interregional, regional och social utveckling, men nästan ingenting siktar in sig specifikt på skogen och dess sociala värden. Det sätt som ett projekt med skogens sociala värden som bas skulle kunna få stöd kan vara att behandla naturmiljö och kulturvärden och ha bäring på besöksnäringen. I dag har Skogsstyrelsen ett par projekt på gång för att gynna besöksnäringen, dels kring ökad andel lövträd i södra Sverige, dels ett projekt kring en vandringsled på Gotland.

Väx med skogen var ett ekonomiskt stöd som initierades i samband med den förra regeringens satsning *Skogsriket*. Tanken var att till exempel skogsägare och entreprenörer inom träprodukttillverkning eller turism som hade en idé kring att utveckla ett nytt företagande eller en ny produkt med skogen som bas skulle kunna få ett kapitalinskick för att investeringar i ett tidigt skede skulle vara enklare att genomföra. Stöd gick till såväl gömslen för viltsafari och vandringsleder som till att investera i en separat produktionslinje för en helt ny trävaruprodukt eller till att göra spåntallrikar att sälja lokalproducerade produkter på. Den viktigaste prioriteringsgrunden var att åtgärden skulle kunna skapa förutsättningar för ekonomisk tillväxt och utökad ekonomiskt bärkraftig sysselsättning hos stödmottagaren. Idéer fanns det gott om, och det som var svårt var att försäkra sig om var att satsningen skulle hålla på längre sikt och generera den sysselsättning man hoppades på.

4.4 Information

Skogsstyrelsen arbete med skogens sociala värden kopplat till styrmedlet information har redovisats till Regeringskansliet i så kallade Meddelande vid flertal tillfällen. Nedan följer ett urval av åtgärder som från dessa Meddelande samt även en uppdatering av olika åtgärder som vidtagits efter dessa redovisningar. Till en början redovisas statistik kring sociala värden som Skogsstyrelsen tagit fram i anslutning till regeringsuppdraget.

4.4.1 Statistik om tätortsnära skog

4.4.1.1 Syfte

Att ta fram statistik som är enkel med så få variabler som möjligt men samtidigt tillräckligt precis för att fånga in skogens sociala värden.

Som framgår av förslagen i kapitel 6 föreslås att Skogsstyrelsen bygger vidare på den statistik som tagits fram i detta regeringsuppdrag och tar fram statistik

⁵⁸ Thellbro, C. 2006. Local Natural Resource Dependency in a Swedish Boreal Municipality Context. Licentiate dissertation, Umeå universitet.

⁵⁹ Grado, Stephen. Economic Contribution of the USDA Forest Service within the Southeastern United States. Mississippi State University.

⁶⁰ Putnam R. 1994. Konsten att skapa starka och livskraftiga regioner. Transkript av föreläsning 1994 i Östersund. Arr. ERU och institutet för social ekonomi.

som mäter både sociala värden mer generellt men också mäter måluppfyllelse av skogens sociala värden. Statistik för att mäta måluppfyllelse är viktigt eftersom det därmed förhoppningsvis går att verifiera om skogsbrukets egna åtgärder och nuvarande statliga styrmedel och åtgärder är tillräckliga och rätt utformade.

4.4.1.2 Metod och material

Statistiken bygger huvudsakligen på Skogsstyrelsens egna geografiska informationskällor men även källor från andra myndigheter. Uppgifter om tätorter och tätortsgränser kommer från SCB. En tätort definieras som en sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare. Areal skogsmark hämtas från Lantmäteriets väggkarta som inkluderar skogsmark för hela landet vilket inte fastighetskartan gör. Från Lantmäteriet tas även underlag i form av ortofoto och ägarstruktur.

Med start 2009 laserscannades Sverige för att i första hand framställa en så kallad markmodell. Utifrån detta tog Skogsstyrelsen fram Skogliga grunddata. De skogliga variabler som finns är: trädhöjd volym, grundyta, biomassa, medelhöjd och medeldiameter. Dessutom har terrängskuggning, lutning och markfuktighet beräknats. En uppdatering är planerat att starta 2018.

Uppgifter om värdefull natur finns både i inventeringar och formellt skydd. Exempel på inventeringar är nyckelbiotoper och sumpskogar från Skogsstyrelsen. Formella skydd är bland andra biotopskydd och naturvårdsavtal beslutade av Skogsstyrelsen och naturreservat beslutade av Länsstyrelsen.

Statistik har tagits fram för areal skogsmark (produktiv skogsmark och impediment) inom en buffertzona kring tätort med ett avstånd på 300 meter och 1 kilometer. I detta sammanhang bör det tydliggöras att tätortsnära skog även kan finnas bortom 1 kilometer.

Områden med ett avstånd på 100–300 meter från tätort klassas som bostadsnära områden (inkluderar även andra ägoslag än skogsmark) enligt Boverkets klassificering. Avståndet 300 meter kopplar även till begreppet Närskogar som sträcker sig 200–300 meter in i skogen. Lokala förutsättningar bestämmer dock närskogens geografiska utsträckning. Det går alltså inte att klassificera all denna skog som närskog. Avståndet 3 000 meter förefaller inte förekomma i definitioner och har därför inte tagits med.

Uppdelning av tätortsnära skogar (300 meter respektive 1 kilometer) har delats upp på olika ägarklasser. I ägarklassindelningen har Skogsstyrelsen definition i andra statistiska undersökningar används.

För att kunna relatera arealen tätortsnära skogsmark till totala skogsmarken fördelat på län har uppgifter från SLU och Riksskogsskogstaxeringen används⁶¹.

⁶¹ SLU, Riksskogstaxeringen. Statistikdatabasen. http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat__Skogsmark__Areal/SM_Areal_%C3%A4goslag_SVL_tab.px/table/tableViewLayout2/?rxid=eea7ed62-ff7b-4b9f-83d9-a5334b10b864 (Hämtad 2017-12-10).

Areal (1 kilometer) tätortsnära skogsmark har även delats upp i så kallade kommungrupper som bygger på Sveriges kommuner och landstings definition⁶². Kommungrupperna är:

A. Storstäder och storstadsnära kommuner

A1. Storstäder – kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten.

A2. Pendlingskommun nära storstad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun.

B. Större städer och kommuner nära större stad

B3. Större stad – kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.

B4. Pendlingskommun nära större stad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

B5. Lågpendlingskommun nära större stad – kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad.

C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner

C6. Mindre stad/tätort – kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten.

C7. Pendlingskommun nära mindre stad/tätort – kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun.

C8. Landsbygdskommun – kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent).

C9. Landsbygdskommun med besöksnäring – landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, det vill säga antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet.

Areal värdefull natur, som kan förstärka skogens sociala värden, har tagits fram (300 meter och 1 kilometer) och bygger på inventeringar och formella skydd⁶³.

Ambitionen har varit att även ta fram skogliga uppgifter ur skogliga grunddata. Variabler som är möjliga att ta fram för tätortsnära skogar är bland annat: trädhöjd, volym, grundyta, biomassa, medelhöjd och medeldiameter. På grund av tidsbrist har dock dessa uppgifter inte kunnat tas fram inom ramen för regeringsuppdraget.

⁶² Sveriges kommuner och landsting. Kommungruppsindelning 2017. <https://skl.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/kommungruppsindelning.2051.html> (Hämtad 2017-10-15).

⁶³ Inventeringar och formella skydd innehåller uppgifter från nyckelbiotoper (inklusive bolag), höga naturvärden, sumpskogar, biotopskydd, naturvårdsavtal, naturreservat, nationalpark, Natura2000, naturminnen.

4.4.1.3 Resultat

Nedan följer en redovisning av den statistik som tagits fram för skogens sociala värden. Ägarklassen *Ej skogsfastighet* är i första hand fastigheter som har skog men som inte är taxerade som lantbruksfastigheter och därför inte finns med i Skogsstyrelsens databaser.

Tätortsnära skogsmark 300 meter från tätort

Som framgår av *tabell 2* finns det närmare 430 000 hektar tätortsnära skog i Sverige vilket motsvarar närmare 1,5 procent (430 000 hektar av 28 263 000 hektar) av totala skogsmarken i Sverige.

Störst areal tätortsnära skog finns i Västra Götalands län (17 procent av totala arealen tätortsnära skog i landet) och Stockholms län (12 procent av totala arealen tätortsnära skog i landet). Främsta anledning till detta är att det finns flera tätorter och därmed mer angränsande skog i absoluta tal i dessa län.

I Stockholms län står den tätortsnära skogen för 14 procent av den totala skogsmarken i länet, vilket är klart störst andel jämfört med övriga län. Lägst andel tätortsnära skog i förhållande till totala skogsmarken i länet återfinns i de nordliga länen där andelen är under en procent.

Tabell 2. Areal (hektar) skogsmark 300 meter från tätort fördelat på ägarklasser och län

Län	Ej skogsfastighet	Enskilda ägare	Privat ägda aktiebolag	Övriga privata ägare	Staten	Övriga allmänna ägare	Okänd ägarkategori	Samtliga
Stockholms	22 383	11 944	3 863	1 541	551	9 412	2 046	51 740
Uppsala	3 348	3 664	2 244	468	214	2 936	84	12 958
Södermanlands	3 524	4 220	1 033	208	177	3 543	284	12 991
Östergötlands	3 080	4 134	1 953	164	315	4 203	291	14 141
Jönköpings	4 362	8 473	682	190	221	7 075	42	21 046
Kronobergs	2 597	4 917	679	6	160	3 909	59	12 326
Kalmar	4 289	8 322	1 511	220	109	4 625	105	19 181
Gotlands	682	1 278	109	111	80	602	0	2 862
Blekinge	2 862	7 336	364	54	335	2 908	80	13 939
Skåne	4 767	11 217	1 396	914	306	4 428	115	23 143
Hallands	3 218	7 752	878	276	490	1 715	81	14 410
Västra Götalands	19 772	29 982	2 816	942	307	17 606	374	71 799
Värmlands	2 783	5 915	2 301	186	27	4 508	73	15 792
Örebro	2 363	5 127	2 768	593	24	3 787	91	14 752
Västmanlands	1 954	2 196	1 103	257	57	2 960	64	8 590
Dalarnas	6 666	18 822	2 675	412	571	5 368	65	34 578
Gävleborgs	3 786	9 331	3 061	137	166	4 798	127	21 406
Västernorrlands	4 072	10 682	1 906	150	175	4 903	156	22 043
Jämtlands	2 930	5 827	838	31	68	1 709	105	11 507
Västerbottens	3 647	5 736	1 379	79	134	3 790	115	14 879
Norrbottens	3 299	7 002	871	30	363	3 910	19	15 495
Hela landet	106 385	173 877	34 429	6 967	4 850	98 693	4 375	429 577

Enskilda ägare (40 procent) dominerar även om det andelsmässigt är något lägre jämfört med totala skogsmarken (runt 50 procent) i Sverige. Övriga allmänna ägare⁶⁴ har, som nämnts i tidigare avsnitt, lyfts fram i skogspolitiska sammanhang som särskilt viktiga när det gäller skogens sociala värden. I statistiken framkommer att denna ägarklass äger 23 procent (nästan 100 000 hektar) av den tätortsnära skogen vilket är betydligt mer i jämförelse med totala skogsmarken i Sverige där ägandet är 2 procent.

Övriga allmänna ägares tätortsnära totala skogsinnehav i hela landet av totala arealen skogsmark i Sverige är 0,3 procent. Övriga allmänna ägares skogsinnehav är alltså viktig men försumbar jämfört med totala skogsmarken i Sverige.

För hela landet var andelen värdefull natur 13 procent av den tätortsnära skogen. Arealen värdefull natur är störst i Stockholms län (11 924 hektar) där den andelsmässigt är 23 procent av den tätortsnära skogen. Störst andel värdefull natur av den tätortsnära skogen finns i Skåne och Gotlands län (båda 27 procent). Lägst andel värdefull natur i den tätortsnära skogen är det i Jämtlands län (3 procent).

Tätortsnära skogsmark 1 kilometer från tätort

Arealen tätortsnära skog 1 kilometer från tätort är inte helt oväntat tre gånger (nästan 1,2 miljoner hektar) större arealmässigt jämfört med skogsmark 300 meter från tätort. Denna areal tätortsnära skog motsvarar 4,2 procent av totala arealen skog i Sverige.

Även här återfinns störst areal i Västra Götalands län (15 procent) följt av Stockholms (9 procent) och Dalarnas län (8 procent). Stockholms län har störst andel (29 procent) tätortsnära skogsmark i förhållande till totala skogsmarken i länet. Lägst andel återfinns i de nordliga länen.

⁶⁴ Övriga allmänna ägare består av svenska kommuner och landsting samt av dessa ägda aktiebolag (mer än 50 procent av aktierna), stiftelser, fonder med mera.

Tabell 3. Areal (hektar) skogsmark 1 kilometer från tätort fördelat på ägarklasser och län

Län	Ej skogsfastighet	Enskilda ägare	Privat ägda aktiebolag	Övriga privata ägare	Staten	Övriga allmänna ägare	Okänd ägarkategori	Samtliga
Stockholms	30 767	36 243	11 126	3 672	3 146	19 752	4 039	108 744
Uppsala	6 385	14 561	9 198	2 021	647	5 066	188	38 064
Södermanlands	6 217	17 741	3 925	498	961	6 904	470	36 717
Östergötlands	5 822	19 471	7 768	508	1 079	7 139	406	42 193
Jönköpings	8 219	39 488	3 526	830	891	11 852	102	64 907
Kronobergs	5 522	22 285	3 270	125	477	6 710	113	38 503
Kalmar	7 343	35 814	5 426	974	401	8 179	134	58 270
Gotlands	885	4 366	449	530	284	1 087	1	7 602
Blekinge	4 567	24 682	1 070	180	1 037	5 052	248	36 834
Skåne	7 327	40 493	4 234	3 339	1 514	6 588	203	63 698
Hallands	4 714	23 062	2 253	602	1 102	2 489	190	34 410
Västra Götalands	32 025	105 059	8 477	3 345	1 451	33 983	714	185 054
Värmlands	4 197	23 908	10 758	1 269	235	8 718	76	49 161
Örebro	3 830	19 671	10 605	2 281	94	6 542	240	43 264
Västmanlands	3 588	8 241	5 505	833	222	5 786	277	24 451
Dalarnas	11 198	63 384	12 441	1 763	2 410	9 375	91	100 662
Gävleborgs	6 487	34 755	12 302	408	802	9 308	332	64 394
Västernorrlands	8 077	37 393	6 628	396	692	8 637	524	62 346
Jämtlands	5 806	24 261	3 894	112	383	3 348	378	38 181
Västerbottens	7 525	24 439	6 678	248	583	7 566	190	47 229
Norrbottnens	6 830	31 381	4 182	131	1 799	8 486	89	52 898
Hela landet	177 332	650 696	133 712	24 064	20 206	182 565	9 005	1 197 580

Enskilda ägandet är högre (54 procent) jämfört med tätortsnära skogsmarken 300 meter från tätort och i nivå med hur det ser ut i totala skogsmarken i Sverige. Samtidigt är ägandet bland övriga allmänna ägare lägre (15 procent) men fortfarande högre jämfört hur det ser ut i hela landet (2 procent).

För hela landet var andelen värdefull natur i den tätortsnära skogen 14 procent. I Stockholms län fanns störst areal värdefull natur (30 471 hektar) i den tätortsnära skogen. Skåne län hade störst andel värdefull natur (29 procent) i den tätortsnära skogen. Lägst andel värdefull natur (alla 6 procent) i den tätortsnära skogen var det i Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län.

I den tätortsnära skogen 1 kilometer från tätort har uppgifter om arealen tätortsnära skog tagits fram för olika kommungrupper. Av statistiken framgår att storstäderna har klart minst tätortsnära skogar, både andelsmässigt (1 procent) och i absoluta tal. I Sveriges fyra största kommuner (Stockholm, Göteborg, Malmö och Uppsala) skiljer sig sålunda markanvändningen markant mot kommungrupper som större stad och mindre stad/tätort som har störst andel tätortsnära skog (17 procent).

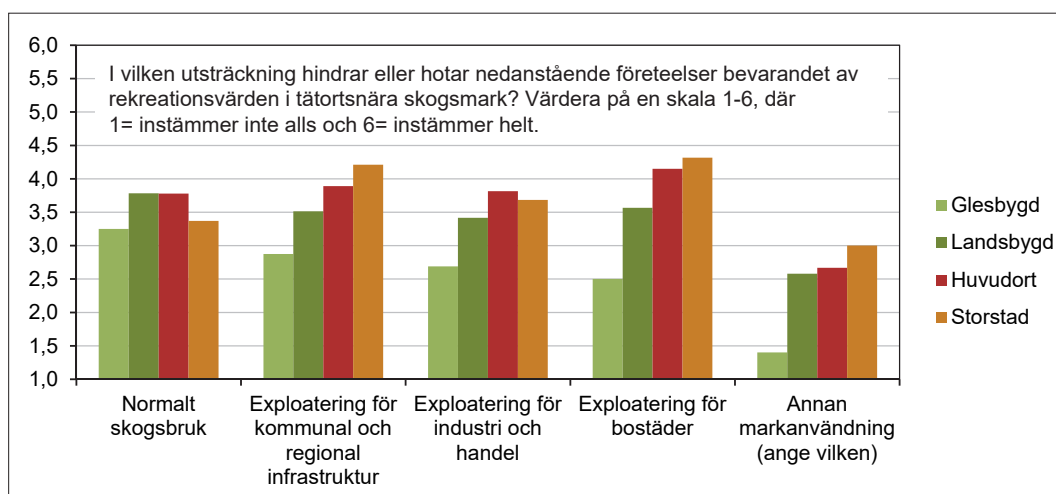
Tabell 4. Areal (hektar) skogsmark 1 kilometer från tätort fördelat kommungrupper

Kommungrupper	Areal (ha)	Andel av totala arealen
A1 Storstäder	17 391	1%
A2 Pendlingskommun nära storstad	146 853	12%
B3 Större stad	197 964	17%
B4 Pendlingskommun nära större stad	137 517	11%
B5 Lågpendlingskommun nära större stad	136 585	11%
C6 Mindre stad/tätort	205 594	17%
C7 Pendlingskommun nära mindre tätort	140 792	12%
C8 Landsbygdskommun	153 488	13%
C9 Landsbygdskommun med besöksnäring	61 328	5%
Totalsumma	1 197 511	100%

4.4.2 Kommuners syn på att tillgodose friluftslivets behov av skog

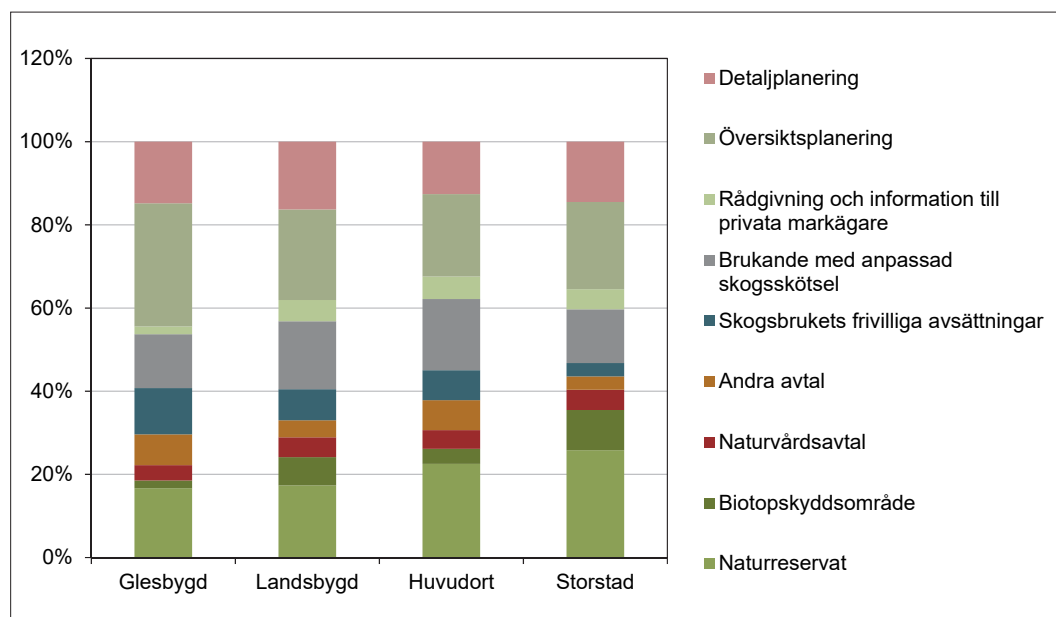
I samband med Skogsstyrelsens och Naturvårdsverkets utredningen värdefulla skogar skickades en enkät ut till alla landets kommuner (Svarsfrekvens 49 procent). Resultatet av enkäten följer nedan.

Synen på skogsbruk som hot för friluftslivs behov av skog skiljer sig inte så mycket åt mellan kommuner. Det är större skillnad i synen på exploateringstryck. I tätbefolkade regioner ses bostadsbyggande och exploatering som ett större hot mot friluftsvärden i skog än den pågående markanvändningen. I glesbygd ses ”normalt skogsbruk” som det största hotet. Annan markanvändning upplevs inte som hotande av kommunerna.

Figur 2. Vad hotar skogens rekreativvärden i din kommun.

Kommuner lägger ingen större vikt vid att arbeta med rådgivning för att påverka den pågående markanvändningen. Detta är inte så konstigt när det gäller skog eftersom det i normalfallet är Skogsstyrelsens roll. Detaljplanering och översiktsplanering ges stor vikt. Det är de verktyg som kommunerna ska använda för att väga intressen mot varandra och ger möjlighet till lokal förankring och dialog. Däremot förefaller anpassad skötsel och frivilliga avsättningar ha betydelse. I tätbefolkade områden tillmäts formellt skydd större betydelse än i landsbygds- och glesbygdskommuner.

Figur 3. De viktigaste verktygen för kommuners arbete med att tillgodose friluftslivets behov av skogsmiljöer.

4.4.3 Rådgivning och information

Rådgivning som berör skogens sociala värden görs via alla rådgivningsformer och kanaler men bedöms ha liten volym jämfört med andra ämnesområden, speciellt i de mer resurskrävande rådgivningsformerna som individuell rådgivning och objektsvis dialog. Omfattningen av rådgivning kring sociala värden har inte varit möjligt att ta fram i de administrativa system som idag finns på Skogsstyrelsen.

Material till Skogsstyrelsens egna rådgivare har uppdaterats och kompletterats med nytt material för rådgivning om skogens sociala värden. Materialet ger vägledning kring i vilka situationer och till vilka målgrupper rådgivning om sociala värden kan erbjudas⁶⁵.

Vidare har två kortare filmer producerats^{66, 67} och ett nytt kapitel kallat *Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation* i den så kallade skogsskötselserien tagits fram⁶⁸. Skogsstyrelsen redovisar via olika digitala lösningar så kallade *Skogens pärlor* som innehåller uppgifter om värdefulla skogsmiljöer och kulturlämningar i skogen. Dessa värden kan vara värdefulla och lyfta rekreations- och friluftsvärdena.

För närvarande finns över 500 000 objekt i Skogens pärlor plus arter. De olika objekten visas i en karta där du själv kan välja vad du vill titta på och i vilket geografiskt område.

⁶⁵ Skogsstyrelsen. 2017. Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information. Meddelande 2017/1.

⁶⁶ Sociala värden. 2014. [video]. Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/filmer/filmer-skogens-sociala-varden (Hämtad 2018-01-12).

⁶⁷ Skog för upplevelser. 2014. [video] Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/filmer/filmer-skogens-sociala-varden/ (Hämtad 2018-01-12)

⁶⁸ Hannerz, M. et al. Skogsstyrelsen m.fl.. 2016. Skogsskötselserien – Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation.

Det förekommer att distrikt har samarbete med kommunerna kring tätortsnära skogar. Omfattningen av detta samarbete har inte kunnat tas fram. Rådgivning och kunskapsförmedling till kommunerna sker specifikt inom området hyggesfritt skogsbruk men kan även handla om hela bredden av ämnesområdet inom skogens sociala värden. Inte heller här har det varit möjligt att mäta omfattningen.

Engagemang, kompetens och efterfrågan på samarbete varierar stort mellan kommunerna. I vissa fall, oklart hur mycket, kan det finnas ett ömsesidigt kunskapsutbyte och samarbetsprojekt mellan kommun och Skogsstyrelsens lokala personal. Ibland är Skogsstyrelsen involverad i kommunernas planprocesser i frågor som berör skogar med höga sociala värden. Även här är det oklart i vilken omfattning detta sker.

Inom Skogen i skolan sker ett arbete med bland annat skolskogar som bidrar till att lyfta fram den tätortsnära skogen. En film har producerats. I filmen sätts vistelsen i den tätortsnära skogen in i ett hälsoperspektiv samt även i ett läroplansperspektiv⁶⁹.

En del skogsstyrelsedistrikt driver arbetsmarknadsprojekt och i dessa sker åtgärder som ökar tillgängligheten till rekreationsskogar. Det kan exempelvis handla om att rusta upp leder och rastplatser eller bygga vindskydd. I stort sett alla distrikt som ingår i underlaget uppger att man skulle vilja göra mer inom skogens sociala värden. Några pekar också på kompetensen hos den egna personalen och/eller bristande intresse från kommunerna som hämmande faktorer⁷⁰.

4.4.3.1 Hyggesfritt skogsbruk

Skogsstyrelsen erbjuder information och utbildningar om hyggesfritt skogsbruk. I samverkan med andra aktörer, ordnas demonstrations- och försöksområden som ger kunskap om och inspiration till att använda hyggesfria metoder. Skogsstyrelsen samverkar även med flera kommuner, dock är det oklart i vilken omfattning detta sker. För dem är hyggesfritt skogsbruk ett bra alternativ i tätortsnära skogar.

På varje distrikt (2018 finns det 23 distrikt) inom Skogsstyrelsen finns en eller flera personer som skogsägare och skogsbrukets aktörer kan vända sig till för att få råd och vägledning i hyggesfritt skogsbruk. På Skogsstyrelsens webbsida finns uppdaterad information. Under året har Skogsstyrelsen vid rådgivning i fält föreslagit 128 skogsägare att bedriva hyggesfritt skogsbruk. Information och rådgivning omfattande minst en timme har getts till 659 skogsägare och yrkesverksamma inom skogsbruket. Under 2016 har 787 personer fått individuell rådgivning eller deltagit i träffar i projektet om hyggesfritt skogsbruk.

⁶⁹ Skogen i skolan. 2015. [video] Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/manniskan-och-skog/skogen-i-skolan (Hämtad 2018-01-12).

⁷⁰ Skogsstyrelsen. 2017. Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information. Meddelande 2017/1.

4.4.4 Dialog

Det pågår aktiviteter som rör dialog och kommunikation om skogens sociala värden. Alltifrån information i samband med skogliga åtgärder, till friluftsråd, modellskogar och samråd till följd av certifiering. Den lokala dialogen är viktig eftersom förutsättningarna varierar i landet samt att många olika intressen finns i skogen och det kräver samarbete. En förutsättning för en god dialog är bra underlag som beskriver de sociala värdena som finns i skogen. Omfattningen av dialogen har inte varit möjligt att få fram uppgifter på.

4.4.4.1 Målbilder

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket redovisade 2011 ett regeringsuppdrag att ta fram en kunskapsplattform för hållbart nyttjande av skog. Ett av förslagen till åtgärder var att Skogsstyrelsen skulle ta initiativ till en utvecklad dialog med skogsbruket om mål, lagkrav och metoder för uppföljning av miljöhänsyn⁷¹. Detta kom att resultera i projektet *Dialog om miljöhänsyn* där fyra arbetsgrupper tog fram målbilder för god miljöhänsyn, däribland för friluftsliv och rekreation⁷². Arbetet löpte parallellt med regeringsuppdraget 2013.

Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation⁷³ togs fram i en samverkansprocess som samordnades av Skogsstyrelsen. Alla större skogsbolag och skogsägarföreningar har implementerat målbilderna i sin verksamhet. Målbilderna är inte bindande utan frivilliga att implementera. Även hos många av de mindre aktörerna är målbilderna kända och använda. I det nya förslaget till FSC-standard som kom hösten 2016 och väntas börja gälla 2018 används målbilderna som vägledning för hur miljöhänsynen ska utformas. Skogsstyrelsen använder målbilderna som underlag för utformning av olika rådgivningsbudskap, exempelvis vid objektsvisa dialoger med yrkesverksamma. De används också i tillsynsverksamheten, i uppdragsverksamheten och i samband med uppföljningar och inventeringar.

År 2017 inleddes arbetet med att ta fram målbilder för rennäring och skogsbruk samt skogsbilvägar. Det fanns ett färdigt förslag för hur hänsyn till rennäring skulle kunna se ut, men i slutänden drog sig ett par parter ur och Skogsstyrelsen klev också av i det skedet. Dialogen har dock varit väldigt viktig för att öka samsynen och förståelsen för behoven som rennäringen har av ett landskap där den gröna, lavbärande strukturen hänger ihop.

Arbetet med att utveckla målbilderna pågår fortlöpande och det leds av en samverkansgrupp där Skogsstyrelsen är sammankallande. Under 2016 har de befintliga målbilderna för sociala värden (närskogar, friluftsskogar,

⁷¹ Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. 2011. Skogs- och miljöpolitiska mål – brister, orsaker och förslag på åtgärder. Skogsstyrelsen. Meddelande 2011/2.

⁷² Skogsstyrelsen 2013. Målbilder för god miljöhänsyn – En delleverans från Dialog om miljöhänsyn. Rapport 5/2013.

⁷³ Skogsstyrelsen. Introduktion till Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation. www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-sociala-varden/friluftsliv-och-rekreation-alla-faktablad-samlade-i-en-pdf.pdf (Hämtad 2017-09-14).

uppehållsplatser samt stigar och leder) uppdaterats samtidigt som det tagits fram en ny målbild för kommunikation kring åtgärder i skogar med höga sociala värden. De uppdaterade målbilderna, liksom målbilden för kommunikation, är gemensamma för skogssektorn. Varje målbild beskrivs i ett faktablad som finns tillgänglig på Skogsstyrelsens webbplats.

4.4.5 Skogens sociala värden i grön infrastruktur

Länsstyrelserna arbete, tillsammans med Skogsstyrelsen och andra myndigheter, med regionala handlingsplaner för grön infrastruktur har beröringspunkter med skogens sociala värden. Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Arbetet med grön infrastruktur ska medverka till att Sverige uppfyller nationella miljö- och friluftsmål och internationella åtagande.

Syftet med handlingsplanerna är att identifiera naturområden, biotoper, strukturer och element i landskapet som skapar ett ekologiskt sammanhang i hela landskapet och som tillsammans utgör förutsättningen för att bevara landskapets biologiska mångfald och främja ekosystemtjänster.

Det finns ett stort behov av kartläggning och värdering av viktiga friluftsområden på ett mer systematiskt sätt. Områden av särskild betydelse för sociala värden som friluftsliv är en viktig aspekt av den gröna infrastrukturen. Några viktiga kartunderlag för handlingsplanerna är:

- Kartor över stora tysta områden
- Hänsynsområden för kusten
- Områden för regional betydelse för friluftslivet
- Renbruksplan inom renskötselområdet

En fungerande renskötsel är en viktig indikator i svenskt miljö- och naturvårdsarbete för en välmående och sammanhängande grön infrastruktur.

Inom områdesskyddet bedöms det finnas stora synergieffekter mellan skyddade områden som prioriteras av skogsbiologiska skäl och möjlighet till rekreation och turism. Insatserna för bevarande av områden som resurs för friluftslivet måste fortsätta. Tätortsnära objekt prioriteras därför särskilt i strategin för formellt skydd av skog.

Handlingsplanerna ska kunna vara underlag för fysisk planering och det finns ett stort behov av kartläggning och värdering av viktiga friluftsområden på ett mer systematiskt sätt.

4.4.6 Vägledning för kommunernas fysiska planering

Boverket har tagit fram en del väglednings- och inspirationsmaterial till kommunerna för att tillgodose människors behov av natur och friluftsliv i den fysiska planeringen. Fokus har framförallt varit på att säkerställa och utveckla

de sociala värdena i skog och natur för att ge upplevelsevärden och bidra till bättre hälsa. Friluftsliv och utevistelse i skog och mark med höga sociala värden är viktiga för att stimulera till fysisk aktivitet, för barns lek och för den sociala sammanhållningen. Fokus har framförallt legat på de sociala värdena i den bostadsnära och den tätortsnära skogen⁷⁴.

För närvarande pågår ett vägledningsarbete om ekosystemtjänster i planering och byggande som lyfter fram hur de kulturella ekosystemtjänsterna som rekreation och friluftsliv kan bevaras och utvecklas i fysisk planering, byggande och förvaltning.

4.4.7 Uppföljning och statistik

För att kunna utvärdera effekterna av arbetet med att uppnå de skogspolitiska målen behöver dessa följas upp. Skogsstyrelsen har i tidigare redovisningar till regeringen påtalat behovet av nya uppföljningsmetoder för skogens sociala värden.

Skogsstyrelsen följer upp hänsynstagandet vid skogsbruksåtgärder genom olika metoder och med olika syften. I hänsynsuppföljning före avverkning ingår olika miljövärden i form av biologisk mångfald, mark och vatten, friluftsliv och rekreation samt värden i form av andra areella näringar som rennäring. De grundläggande principerna för hänsynsuppföljningen är framtagna genom projektet *Dialog om miljöhänsyn* och finns beskrivna i två rapporter^{75, 76}. Inventeringens innehåll och definitioner bygger också på de utvecklade målbilder för bättre miljöhänsyn som togs fram i samma projekt. För friluftsliv och rekreation finns en modul i uppföljning som benämns *Upplevelse* och som innebär att *stigar och leder* samt *Uppehållsplatser* följs upp innan avverkning.

Skogsstyrelsen är en så kallad statistikansvarig myndighet. Enligt förordningen (2001:100) om den officiella statistiken⁷⁷ ansvarar Skogsstyrelsen för följande områden:

- Produktion i skogsbruket
- Sysselsättning i skogsbruket
- Miljö och sociala frågor i skogsbruket

Skogsstyrelsen har statistikprodukter för samtliga delområden med undantag för sociala frågor i skogsbruket. Vid ett flertal tillfällen har försökt gjorts att identifiera och ta fram statistik för sociala frågor. Detta har dock misslyckats på grund av svårigheter i att hitta relevanta variabler.

⁷⁴ Boverket. 2007. Bostadsnära natur – inspiration och vägledning. Se även www.boverket.se/ekosystemtjanster

⁷⁵ Berglund, H. et al. 2013. Hänsynsuppföljning – underlag inför detaljerad kravspecifikation En delleverans från Dialog miljöhänsyn. Skogsstyrelsen. Rapport 2013/4.

⁷⁶ Broman, N. et al. 2012. Hänsynsuppföljning – grunder. Skogsstyrelsen. Rapport 2012/10.

⁷⁷ SFS 2001:100. Förordning om den officiella statistiken. Stockholm. Finansdepartementet.

För att fånga upp människors syn på friluftsliv har Naturvårdsverket beställt en enkätundersökning av Mittuniversitetet. I den ställs bland annat frågan hur friluftslivet påverkas av skogsbruk. Resultatet av enkätstudien kommer att användas även vid uppföljningen av målen för friluftspolitiken där Skogsstyrelsen har delat ansvar med Naturvårdsverket för målet ”Tillgång till natur för friluftsliv”. Arbetet med att bygga upp uppföljningen av målen inom friluftspolitiken pågår och leds av Naturvårdsverket⁷⁸.

I flera undersökningar har svenskarnas friluftsvanor mätts för att följa upp arbetet med friluftsliv i miljömålssystemet och målen för friluftsliv. Flera resultat kan kopplas till skogens sociala värden. Bland annat framkommer att runt hälften av svenskarna anger att området för den senaste friluftaktiviteten kan beskrivas som skogsmark. Den näst vanligaste naturtypen var sjöar och vattendrag. Resultat visar också att lövskogar uppskattas mest för att utöva friluftaktiviteter därefter barrskogar, fjäll, odlingslandskap och myr. Vidare anses äldre barrskog vara klart mer attraktiv för friluftsliv än yngre skog och/eller hygge⁷⁹.

4.5 Forskning

4.5.1 Skogen som rum för livskvalité och värde för folkhälsan

Sociala värden i skogen skapas i att utöva friluftsliv och rekreation. Att kunna promenera i skogen, plocka bär och svamp eller att springa en runda har mycket stor betydelse för människors hälsa och livskvalité⁸⁰.

Under 2015 påbörjade Folkhälsomyndigheten en kartläggning av forskningen kring hälsa och natur som ska ge en djupare förståelse för sambanden mellan utövande av friluftsliv och individers hälsa⁸¹.

Forskning visar att om samhället investerar att få stora grupper i fysisk aktivitet inom friluftslivet är detta förenat med stora hälsomässiga vinster⁸².

Folkhälsomyndigheten skriver i sin årsrapport att den psykiska ohälsan och livsstilssjukdomarna ökar. Psykisk ohälsa ökar bland framför allt unga. Övervikt och fetma är ett växande folkhälsoproblem. Hälften av befolkningen i åldern 16 till 84 år har idag fetma eller övervikt⁸³.

I en stressad vardag är tid och rum begränsningar. Naturmiljön kan ge upplevelser av högre kvalitet, bortom tid och rum. Där blir människan en del av något större. Ett tillstånd som kallas flow, mellan ansträngning och utmaning⁸⁴.

⁷⁸ Skogsstyrelsen. (2015). Redovisning av arbetet med skogens sociala värden. Meddelande 2015/2.

⁷⁹ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv 2014. Nationell undersökning om svenska folkets friluftsvanor. Rapport 6691.

⁸⁰ Skogsstyrelsen. Meddelande 9/2013. Skogens sociala värden – en kunskapsammanställning.

⁸¹ Folkhälsomyndigheten. www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/friluftsliv/ (Hämtad 2017-11-22).

⁸² Hagelberg, L.A.2012. Bör samhället satsa på friluftsliv? Social medicinsk tidskrift nr 3 2012.

⁸³ Folkhälsomyndigheten. 2017. Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2017.

⁸⁴ Svanqvist, B. 2014. Skogen ett rum för livskvalité. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.

Naturen påminner om vårt ursprung eller urhem. I naturen kan människan slappna av vilket förklaras av mänsklighetens förhistoria som präglades av savannernas öppna landskap. En bild på natur⁸⁵ eller vistelse i naturen skickar en signal till sympatiska nervsystem att slappna av⁸⁶. Naturen har en restorativ eller återhämtande effekt på människor⁸⁷. En omvärdering krävs av den fysiska miljön i samband med tillfriskande vid olika sjukdomstillstånd. Tillgången på värdefull fysisk miljö som natur eller skog behöver väga lika tungt som farmaka eller sjukhusvistelse⁸⁸.

Gröna miljöer och närheten till denna har stor betydelse för våra möjligheter att hantera vardagens stress⁸⁹. Forskningsresultat pekar på att den lugna naturen har positiv inverkan på vår psykiska hälsa och i lövskogar med vattenområden ökar denna positiva effekt⁹⁰.

Grön rehab eller Nature Based Rehabilitation (NBR metoden) har studerats i samband med människor som har stressrelaterade sjukdomar. I studien medverkade långtidssjukskrivna vårdpersonal i Västra Götaland och metoden uppvisade goda resultat⁹¹. Studier i norra Sverige visar också att utomhusvistelsen i naturen eller skogen har positiv inverkan på hälsotillståndet hos människor med stressymptom⁹².

Skogen som plats för rekreation och återhämtning behöver kvaliteter som fridfullhet, vildhet, artrikedom, rymd och höga kulturvärden. Faktorer som har störst betydelse för återhämtning är trädens ålder, antalet träd och trädens höjd⁹³.

Att gå en skogs promenad har positiv inverkan på vår fysiska och psykiska hälsa. I flera landsting förskrivs idag individanpassad skriftlig ordination av fysisk aktivitet på recept, förkortat FaR. Fysisk aktivitet påverkar flera olika system i människokroppen och påverkan finns på både vår fysiska och psykiska hälsa. Metoden är utvecklad av Folkhälsoinstitutet⁹⁴.

⁸⁵ Zuckerman, M., Ulrich, R.S., och McLaughlin, J. 1993. Sensation seeking and reactions to nature paintings. *Personality and Individual Differences* Volume 15, Issue 5, November 1993, Pages 563–576.

⁸⁶ Ulrich, R.S. 1993. Biophilia, Biophobia and Natural Landscapes, pp. 73-137 in: Kellert, S.A & Wilson, E.O. (Eds) *The Biophilia Hypothesis*. Island Press/Shearwater: Washington DC.

⁸⁷ Kaplan, R. & Kaplan, S. 1989. *The Experience of Nature*. Cambridge University Press: Cambridge.

⁸⁸ van den Bosch, M. 2014. Skog och hälsa – forskningen visar vägen. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds).

Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.

⁸⁹ Grahn, P., Stigsdotter, U A. 2003. Landscape planning and stress. *Urban Forestry & Urban Greening* Volume 2, Issue 1, 2003, Pages 1–18.

⁹⁰ van den Bosch et al. 2015. Moving to Serene Nature May Prevent Poor Mental Health-Results from a Swedish Longitudinal Cohort Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2015, 12, 7974-7989.

⁹¹ Sahlin et al. 2015. Using Nature-Based Rehabilitation to Restart a Stalled Process of Rehabilitation in Individuals with Stress-Related Mental Illness. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2015, 12, 1928–1951.

⁹² Dolling et al. 2017. Stress recovery in forest or handicraft environments – An intervention study. *Urban Forestry & Urban Greening* 27 (2017) 162–172.

⁹³ Stoltz et al. 2016. Planning for restorative forests: describing stress-reducing qualities of forest stands using available forest stand data. *Eur J Forest Res* (2016) 135:803–813.

⁹⁴ Statens Folkhälsoinstitut. 2011. FaR individanpassad ordination av fysisk aktivitet på recept. Statens Folkhälsoinstitut. Östersund.

Livsstilssjukdomarna ökar och befolkningen behöver få en ”puff” i rätt riktning där det ska vara lätt att leva rätt. Naturvårdsverket skriver i rapporten om beteendeforskningen om begreppet nudging. Detta innebär att med styrmedel, utan att använda morot eller piska, göra det lätt för befolkningen att välja rätt. Att arrangera en valsituation där valet att fatta rätt beslut om hälsa, mat eller motion, blir lätt⁹⁵.

Skogen kan betraktas som en viktig friskfaktor. Genom att skapa och spara utomhusmiljöer nära där människor bor ges möjligheten till en naturlig avkoppling i naturen eller skogen⁹⁶.

4.5.2 Skogen som rum för friluftsliv och upplevelser

Forskningen visar att människor trivs i skogar med variation i struktur, trädslag och ålder. Variationsrik skog upplevs mer fascinerande än enformig. Framkomlighet, genomsikt och trädens ålder är andra viktiga element. Ju äldre och större träden är desto mer bidrar de positivt till skogsupplevelsen⁹⁷.

I litteraturen om skötsel av skogen för friluftsliv och estetiska värden återkommer beskrivningar som omväxling mellan olika skogstyper, beståndsålder, terrängtyper och trädåldrar. Vidare framhålls utsiktspunkterna och tillgången till vatten som viktiga estetiska värden. Även värden för alla sinnen såsom dofter, känsla av mystik och tystnaden är viktiga. Urskogslignande landskap, skogslandskap med spår av skogsbränder och våtmarker är idag uppskattade. Däremot upplevs ofta kalhyggen med död ved och högstubbar som fula inslag i skogslandskapet⁹⁸.

Naturen eller skogen har spår av vår historia samtidigt som den också handlar om framtiden. Nästan alla miljöer i naturen eller skogen är kulturprodukter formade av jordbruk, skogsbruk men även av miljöförstöringar⁹⁹.

Friluftslivet har för svenskar inneburit en nationell identitet och en social fostran och varit en del av vår kulturtradition¹⁰⁰. Idag genomgår friluftslivet delvis en stark förändring. För de som har den ekonomiska möjligheten finns det nu större valmöjligheter och platsbundenheten håller på att luckras upp¹⁰¹.

⁹⁵ Naturvårdsverket. 2014. Nudging - Ett verktyg för hållbara beteenden? Rapport 6642.

⁹⁶ van den Bosch, M. 2014. Skog och hälsa – forskningen visar vägen. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.

⁹⁷ Skogsstyrelsen. 2013. Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning. Meddelande 9/2003.

⁹⁸ Sténs, A. 2014. Skogens estetiska värden. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet.

⁹⁹ Nordström, A. och Saltzman, K. 2014. Naturen för oss en inledning. I: Midholm, L. och Saltzman, K. Naturen för mig - Nutida röster och kulturella perspektiv. Institutet för språk och folkminnen. Lunds universitet.

¹⁰⁰ Fredman, P; Stenseke, M., Sandell, K., & Mossing, A (red). 2013. Friluftsliv i förändring: Resultat från ett forskningsprogram: Slutrapport. Stockholm: Naturvårdsverket.

¹⁰¹ Sandell, K., & Sörlin, S. 2008. Friluftshistoria: från ”hårdande friluftsliv” till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia. Stockholm: Carlssons.

I Skogsstyrelsens senaste mätningar, de senaste fem åren, visar hänsynsuppföljningarna att mindre än var tionde upplevelsevärde skadas i samband med föryngringsavverkning¹⁰².

4.5.3 Skogen som rum för lärande och utomhuspedagogik

I den tidiga barndomen är anknytningen till en plats med levande naturliga ting viktig. Det behöver inte vara en vidsträckt skog utan det kan vara en trädgrupp som inbjuder till fantasifull lek. Denna plats i utomhusleken blir bärare av känslor och på platsen blir det ett sätt att vara. Barndomens lek återkommer i berättelser då äldre människor berättar om sin barndom. Lekarna på platsen anknyts sedan i berättelser till olika årstider och ofta återkommer minnen om dofter i utomhusleken. I de äldres berättelser om utomhusleken beskrivs skogen som platsen för frihet, lek och kontemplation¹⁰³.

Vid Umeå universitet grundades organisationen *Skogen i skolan* – fortbildnings- och samverkansinstrument mellan lärarutbildningen och skogssektorn. Inom ramen för detta samarbete anlades skolskogar i hela landet. Initiativet har fått internationell uppmärksamhet och 1998 tilldelas Skogen i skolan Golden World Award for excellence in public relations priset delades ut av FN och IPRA.

Utelärandet är ett upplevelsebaserat lärande. Barn lär sig att utforska naturen med alla sinnen och får därmed positiva upplevelser och känslor för naturen. I naturen lär sig barn samarbete och utomhuslärandet blir ett viktigt komplement till klassrumsundervisningen¹⁰⁴. Utelärandet och hur lärare uppfattar detta har bland annat studerats vid Linköpings universitet. Att lära ute är att lära i sin rätta miljö där rörelse och sinnliga erfarenheter integreras i ämnena¹⁰⁵.

Uteleken konstitueras tidigt och bra hos barn på en förskola med naturliknande miljö. Uteleken fostrar tidigt för fysisk aktivitet och bidrar till den demokratiska och jämställda leken. I takt med att allt fler svenska förskolor är bundna till en urban miljö studeras nu hur traditionella skolgårdar kan göras om till skogsgårdar. Forskning visar att miniskogar på skolgården fostrar barn att vårda och värna växter och djur. Härigenom får barn en anknytning till naturen¹⁰⁶. Att bygga skogsgårdar med inslag av odling banar väg för en tidig anknytning till naturen och skogen. De får upplevelse av hållbarhet och klimatförändringar i naturen¹⁰⁷.

¹⁰² Eriksson, A. och Högvall – Nordin. 2017. Implementering för god miljöhänsyn Rapport 2017/9.

¹⁰³ Hallden, G. 2014. Barndomens skogar. I: Midholm, L. och Saltzman, K. Naturen för mig – Nutida röster och kulturella perspektiv. Institutet för språk och folkminnen. Lunds universitet.

¹⁰⁴ Wilhelmsson, B. 2011. Teachers' intention for outdoor education: conceptualizing learning in different domains Lic diss. Umeå universitet.

¹⁰⁵ Szczeplanski, A. 2011. Lärares uppfattningar av lärande och undervisning utomhus. Didaktisk Tidskrift, Vol. 20, nr 1, sid. 21–48.

¹⁰⁶ Askerlund, P. och Almers, E. 2016. Forest gardens – new opportunities for urban children to understand and develop relationships with other organisms. Urban Forestry & Urban Greening 20.

¹⁰⁷ Almers, E., Askerlund, P. och Kjellström, S. 2017. Why forest gardening for children? Swedish forest garden educators' ideas, purposes, and experiences. The Journal of Environmental Education 2017. Vol 0, No 0, 1–8.

4.5.4 Skogen som rum för nya svenskar

Nya svenskar bör tidigt få kännedom om allemansrätten. Genom stöd och utbildning kring friluftsliv och svensk natur arbetar underlättas integration och hälsa¹⁰⁸.

Gröna näringen har behov av nyrekryteringar och om nya svenskar får prova på arbete inom de gröna näringarna förkortas tiden till egenförsörjning. Arbetsuppgifter som behöver utföras är bland annat underhåll av badplatser, grillplatser, for- och kulturlämningar, stigar, vandringsleder och vindskydd¹⁰⁹.

Nya svenskar som kommit till Sverige som flyktingar har lidit förluster och fått utstå umbäranden. För att kunna behålla hälsan krävs anknytning i det dagliga livet och förmåga och möjlighet att kunna känna sammanhang i vardagen¹¹⁰. Att vara i arbete och att arbeta utomhus med friluftsliv kan ge denna känsla av sammanhang och mening.

4.5.5 Skogen som rum för regionalutveckling

Skogar med höga sociala värden ur ett landskaps- eller regionalt perspektiv handlar om att följa EU:s riktlinjer för grön och blå infrastruktur. Det handlar också om att följa Århuskonventionen som bland annat handlar om tillgång till information och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor¹¹¹.

Model forest är en modell för hållbart brukande av skogen på regional nivå. Det är ett partnerskap mellan olika aktörer som utbyter erfarenheter och kunskap kring skogens alla värden. Modellen begränsar inte äganderätten. Modellen har sitt ursprung i Kanada¹¹².

I Sverige finns det i dag Model forest i Vilhelmina, Bergslagen och Helgeåns avrinningsområde. Här arbetar aktörerna med att väcka liv i gamla metoder för lokal samverkan. I Vilhelmina Model Forest ryms gammal skog med höga skogsbiologiska värden, samiska kulturarv, rekreation i fjällvärlden och vattenbruksfrågor. I området strävar man efter att bedriva hållbart skogsbruk¹¹³. I området har de olika aktörerna arbetat med meningsskiljaktigheter mellan renbruk och skogsbruk¹¹⁴.

¹⁰⁸ Hagelberg, L.A. 2012. Bör samhället satsa på friluftsliv? Social medicinsk tidskrift nr 3 2012.

¹⁰⁹ Skogsstyrelsen. 2017. Främja nyanländas väg till anställning i de gröna näringarna och naturvärden. Meddelande 2017/2.

¹¹⁰ Antonovsky, A. 1991. Hälsans mysterium. Natur och kultur.

¹¹¹ Aarhus Convention. 1998. Convention on the access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.

¹¹² IMFN. 2008. Model Forest development guide. International Model Forest Network Secretariat, Ottawa, Canada.

¹¹³ Carlsson, J. and Lidestav, G. 2012. Vilhelmina Model Forest. Uppsala: Department of Forest Resource Management, Sveriges lantbruksuniversitet. Fakta. Skog; 2012:7.

¹¹⁴ Angelstam, C. et al. 2010. Multi-stakeholder collaboration in Russian and Swedish Model Forest initiatives: adaptive governance toward sustainable forest management? Ecology and Society 15 (2).

Bergslagen Model forest är medlem i nätverket sedan år 2006. Under 2 000 år har naturresurserna malm, skog och vatten haft stora betydelser för regionen och framtida utmaningar för är att skapa ett hållbart landskap. Hållbar användning och förvaltning fås genom samarbete och lärande mellan områdets aktörer. Genom medlemskapet i Model Forest Network kan Bergslagen Model Forest lära av andra och även synliggöra regionen nationellt och internationellt¹¹⁵. Socialt lärande för hållbar landskapsutveckling är en metod som studerats inom Bergslagen Model Forest och som innebär kunskap som är svår att förmedla i en bok¹¹⁶.

Området kring Tivedens nationalpark (3 000 hektar) har skogsbiologiska-, kulturmiljö- och sociala värden sedan tidigt 1900-tal. Besöksnäringen har uppfattat att naturen har haft ett högt tryck i form av slitage från turismen men också från skogsbruket. Representanter för besöksnäringen, civilsamhället och offentlig förvaltning har uttryckt önskemål om rekreationsanpassad skötsel eller alternativt hyggesfritt skogsbruk¹¹⁷.

I maj 2017 invigdes den nya delen av Tivedens nationalpark vilket innebär en utökning med 700 hektar. Under flera år har olika aktörer lyft frågan om markanvändningen som resurs för lokal och regional utveckling. Allianser och nätverk har lyft frågan tvärssektoriellt. Nya och gamla aktörer har genom arbete i fokusgrupper och intervjuer spelat in nya perspektiv på hållbar markanvändning. Arbete resulterade bland annat i att ledningen för Sveaskog har beslutat att bedriva ett anpassat skogsbruk kring nationalparken¹¹⁸.

Naturturismen ökar i Sverige. Företagare i besöksnäringen och naturturismen bedriver ofta denna med i kombination med andra inkomster. Deras drivkrafter i företagandet är inte enbart vinstmaximering utan också att leva och verka på en plats och i ett sammanhang på landsbygden. En beskrivning av en naturturistprodukt kan göras i tre olika nivåer. *Kärnan* är naturen som resurs, det kan vara en fjällmiljö, en nationalpark eller ett naturreservat. *Faktiska produkten* är ofta guidning och den *utvidgade produkten* är till exempel kost och logi under en guidetur¹¹⁹.

Hur naturturismen har kommersialiserats och hur produktsegmenteringen ser ut har forskarna Lusine Margaryan, Mittuniversitetet och Peter Fredman, Norges

¹¹⁵ Angelstam, P. and Axelsson, R. (2014). Sustainable Bergslagen. Skinnskatteberg: (S) School for Forest Management, Sveriges lantbruksuniversitet. Euroscapes report ; 2014:4.

¹¹⁶ Axelsson, R. et al. 2014. Evaluation of Multi-level Social Learning for Sustainable Landscapes: Perspective of a Development Initiative in Bergslagen, Sweden. *AMBIO* 2013, 42:241–253.

¹¹⁷ Hannerz, M., Nordin, A., Saksa, T. (red.) 2017. Hyggesfritt skogsbruk. Erfarenheter från Sverige och Finland. *Future Forests Rapportserie 2017:1*. Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå.

¹¹⁸ Angelstam, P. 2017. Tivedens skogslandskap som grön infrastruktur för landsbygdsutveckling: intressentanalys och förslag. Rapport, version 2017–09–10. Laxå kommun, Laxå.

¹¹⁹ Fredman, P. 2014. Naturturism – en växande bransch. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). *Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen*. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.

miljö- och biovetenskapliga universitet, NMBU, undersökt¹²⁰. Deras mätningar ger en mer nyanserad bild av naturbaserad turism i Sverige och kompletterar Tillväxtverkets årsrapport¹²¹. I undersökningen har 1 821 naturturistföretagare erbjudits delta i en webbaserad undersökning. Svarprocenten var 33 procent.

Företagare har presenterats för 11 olika affärsintäkter av typen; produkter, varor och tjänster samt 33 olika naturbaserade friluftslivsaktiviteter. Enkätens utformning är ett resultat som bygger på kunskaper erhållna i forskningsprogrammet *Friluftsliv i förändring*¹²². Försäljning av service som logi, specialutrustning och organiserade guidningar ligger i topp när det gäller företagarnas försäljningsintäkter. Samtliga av dessa intäkter är kategoriserade som indikatorer av betydelse för naturturismens kommersialisering. När det gäller naturbaserade friluftslivsaktiviteter så framstår även cykling, simning, picknick och vandring (utom svenska fjällen) som betydelsefulla intäkter både för inhemska och utländska turister. Intresset för korta, intensiva och högkvalitativa upplevelser ökar. Trenden med urbanisering innebär allt mindre dagligt vardagsumgänge med naturen vilket kan innebära potential för fler enkla friluftslivsaktiviteter¹²³.

Naturturismföretag saknar idag egna statistikkoder och finns därför inte tydligt representerade i nationella statistiken vilket försvårar möjligheten att få fram en helhetsbild över hur sektorn ser ut¹²⁴.

Naturturismföretagare har ofta inkomst från andra inkomstkällor. Endast 20 procent av företagen hade inkomst enbart från naturturism. Naturturism är säsongsbetonad, ofta dominerar sommarsäsongen. I en undersökning uppgav 73 procent av företagen att inkomsterna under sommaren var viktiga till mycket viktiga. Endast 60 procent av de tillfrågade företagen uppgav att de hade minst en heltidsanställd. Den inhemska marknaden är viktig. För utländska besökare dominerar Tyskland, följt av Danmark, Nederländerna och Norge. Allemansrätten och tillgång till mark som ägs av någon annan uppgav 75 procent av företagen som viktigt. På frågan vilken natur som var viktigast blev svaret; skog, sjöar och vattendrag. När det gäller fauna toppar älgen följt av fiskar och fåglar. När det gäller infrastruktur var vandringsleder och stugor viktigt¹²⁵.

¹²⁰ Margaryan, L. and Fredman, P. 2017. Bridging outdoor recreation and nature-based tourism in a commercial context: Insights from the Swedish service providers. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* Volume 17.

¹²¹ Tillväxtverket. 2015. Fakta om svensk turism. Turismens effekter på ekonomi, export och sysselsättning samt volymer, beteenden, utbud och efterfrågan. Fakta & statistik 2014.

¹²² Fredman, P., Stenseke, M., Sandell, K. och Mossing, A. 2013. *Friluftsliv i förändring - Resultat från ett forskningsprogram Slutrapport. Rapport 6547 Naturvårdsverket.*

¹²³ Fredman, P., Stenseke, M., Sandell, K. och Mossing, A. 2013. *Friluftsliv i förändring - Resultat från ett forskningsprogram. Slutrapport. Rapport 6547 Naturvårdsverket.*

¹²⁴ Fredman, P. och Margaryan, L. 2016. Natural amenities and the regional distribution of nature-based tourism supply in Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism.*

¹²⁵ Fredman, P. och Margaryan, L. 2016. Natural amenities and the regional distribution of nature-based tourism supply in Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism.*

I ett betänkande av utredningen Sveriges besöksnäringen¹²⁶ berörs naturturism. Utredningen föreslår att regeringen föreslår att riksdagen fattar beslut om ett nytt övergripande politiskt mål för hållbar turism och växande besöksnäring: *att öka besöksnäringens och turismens bidrag till hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling i hela landet*. Vidare föreslår utredningen att regeringen utvecklar, antar och genomför *en nationell strategi för hållbar turism och växande besöksnäring* en plattform för hur politiken ska utformas och genomföras fram till 2030 och att utveckling av denna strategi sker i samverkan. Utredningen föreslår vidare att den nationella strategin delas upp i ett antal strategiska insatsområden och att det övergripande målet för hållbar turism och växande besöksnäring bryts ner på mätbara delmål inom dessa strategiska områden. De strategiska insatsområden som utredningen föreslår är; *Digitalisering, Kompetensförsörjning, Utveckling innovation och forskning, Tillgänglighet, Naturturism, Kulturturism, Måltidsturism, Evenemang och stora möten och Företagens villkor*. Detta är förslag som bör utvecklas i det föreslagna strategiarbetet och över tid.

Friluftslivets ekonomiska värden uppgår ofta till relativt höga belopp. Kunskap om de ekonomiska värden som sker i friluftsutövande är betydelsefullt i planeringssituationer och vid mer strategiska politiska beslut på olika nivåer. Ett ekonomiskt värde innebär att friluftslivet kan relateras till andra värden vid eventuella konflikter i till exempel markanvändning. Svensk friluftslivs samhällsekonomiskt värde har under år 2009 beräknats uppgå till total cirka 96 600 miljoner, varav cirka 72 300 miljoner i Sverige. Störst utgifter härleds till boende följt av utrustning, transporter och livsmedel. Män har i genomsnitt högre utgifter för friluftaktiviteter jämfört med kvinnor. Förädlingsvärdet¹²⁷ i den svenska ekonomin till följd av svenskarnas konsumtion kopplat till friluftsliv uppgår till cirka 34 300 miljoner kronor och friluftslivets effekter på sysselsättningen motsvarar cirka 75 600 arbetstillfällen i Sverige¹²⁸.

Friluftslivets förädlingsvärde (34 330 miljoner kronor) kan jämföras med skogsbrukets förädlingsvärde som samma år uppgick till 31 332 miljoner kronor¹²⁹. Jämförelsen är dock inte helt rättvis eftersom friluftslivets värde inte enbart kan knytas till skogsmark och om man till skogsbruket lägger till skogsindustrins förädlingsvärde blir deras förädlingsvärde totalt 81 370 miljoner kronor. Det bör påpekas att det i många fall inte finns en motsättning mellan skogsbrukets och friluftslivets förädlingsvärden. Båda sektorerna bygger på ekonomisk verksamhet som ofta kan ske sida vid sida.

¹²⁶ SOU:95. Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring. Betänkande av Utredningen Sveriges besöksnäring.

¹²⁷ En sektors/branschens förädlingsvärde utgörs av värdet av de varor och tjänster sektorn/branschen producerar minus dess insatsförbrukning, det vill säga värdet av de tjänster, råvaror, halvfabrikat och liknande som används som insats i produktionen. Samtliga sektorer/branschens förädlingsvärde utgör ett lands bruttonationalprodukt (BNP).

¹²⁸ Fredman, P. et al. 2010. Ekonomiska värden i svenskt friluftsliv – en enkätundersökning. Friluftsliv i förändring.

¹²⁹ SCB. Statistikdatabasen. www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__NR__NR0103__NR0103E/NR0103ENS2010T08A/?rxid=f45f90b6-7345-4877-ba25-9b43e6c6e299 (Hämtad 2017-08-31).

4.5.6 Skogsägarnas syn på skogens sociala värden

I en undersökning där 66 telefonintervjuer genomförts med privata skogsägare i Kronobergs, Västra Götaland, Värmland, Dalarna, Jämtland och Västerbotten län framkommer att kunskapsnivån kring skogens sociala värden är låg. De privata skogsägarna tycker att sociala värden är viktiga i den egna skogen men eftersom de har en stark anknytning till den egna skogen vill de gärna uppleva och upptäcka de sociala värdena i ensamhet¹³⁰.

Undersökningen visar att de privata skogsägarna behöver ta en mer aktiv roll. Skogsägarna önskar mer information och rådgivning och de önskar mer koordinering kring arbetet med de sociala värdena framför samarbeten. Merparten av de intervjuade var positiva till ekonomiska styrmedel kring skogens sociala värden.

4.5.7 Skogens sociala värden i den kommunala översiktsplaneringen

I en relativt ny undersökning av 20 kommunala översiktsplaner från år 2005 och framåt har studerats hur Landskapskonventionen implementerats i planerna. Sverige har ratificerat konventionen som trädde i kraft 1 maj 2011. Konventionen handlar om att slå vakt om det omgivande landskapet. I undersökningen framgår att endast två av dessa kommunala översiktsplaner förmedlar en djupare insikt om konventionens innebörd om betydelse av helhetssyn på landskapet, i staden och på landsbygden¹³¹.

Laxå kommun är en av de kommuner i landet som införlivat grön infrastruktur och Landskapskonventionen i den kommunala översiktsplaneringen kring Tivedens nationalpark. De ser möjligheten till landsbygdsutveckling i andra perspektiv än produktion av virke och ser värdet av kunskapsproduktion och lärande i besöksnäringen. De söker samverkan med de kommuner som gränsar till Tivedens nationalpark, Askersunds kommun och Karlskoga kommun. I Laxå kommuns översiktsplan 2015–35:17 står det att läsa följande

”Det är därför viktigt att samverkan och samordning sker vid planering som berör gränsen mot, eller i närheten av, annan kommun. För Laxå kommun utgör Tiveden ett exempel på ett område som berör flera kommuner, och därmed utgör intresse för andra i samband med förändring eller utveckling i området. Det är då viktigt att samråda kring och diskutera lösningar och eventuella bekymmer samt ta ställning till om en åtgärd kan anses vara genomförbar eller inte”¹³².

¹³⁰ Widman, U. and Bjärstig, T. 2017. Protecting forests’ social values through partnerships. Scandinavian Journal of Forest Research.

¹³¹ Sandström, U. and Hedfors, P. 2017. Uses of the word ‘landskap’ in Swedish municipalities’ comprehensive plans. Does the European Landscape Convention require a modified Understanding. Land Use Policy 70.

¹³² Angelstam, P. 2017. Tivedens skogslandskap som grön infrastruktur för landsbygdsutveckling: intressentanalys och förslag. Rapport, version 2017–09–10. Laxå kommun, Laxå.

4.6 Andra initiativ i skogssektorn

4.6.1 Kompetenshöjande åtgärder

*Skogskunskap*¹³³ är ett beslutsstöd som skogsägare kan hitta på webben. Där finns information om allt som rör skogsbruk, hänsyn till friluftsliv och rekreation samt alternativa skötselmetoder. Sveriges nära 330 000 enskilda skogsägare kan här nå kvalitetssäkrad kunskap från praktiker och forskare. Kunskapen är tillgänglig i smartphone, surfplatta, pc eller mac¹³⁴.

*Skötselskolan*¹³⁵ är den kanal skogsbruket använder för att entreprenörer och tjänstemän ska hålla en hög kompetens. Skogsbrukets yrkesnämnd arbetar gemensamt för att ta fram standard för kursinnehållet så att webbkurserna motsvarar samma innehåll som fältkurser.

Med hjälp av *skogsägarstrategier*¹³⁶ och *Heureka*¹³⁷ samt genom att be skogsägaren svara på ett antal frågor kan Norra skogsägarnas rådgivare få fram vilken målsättning skogsägaren har. Den målsättningen formar en strategi som kan analyseras med stöd av Heureka och omformas i en konkret handlingsplan för hur den egna skogen ska skötas.

Nära till skogen är skogsägarrörelsens ställningstaganden för hur skogsägaren kan utveckla och främja skogens sociala värden. Denna plattformen samt arbete med målbilder har lyft frågan om skogens sociala värden inom skogsägarrörelsen. Kampanjen *Skogens vatten* som genomfördes 2012 till 2016 hade stor bäring på skogens sociala värden då hänsyn till skogens vatten är positivt för upplevelsen vid skogsbesök.

4.6.2 Branschgemensamma policy

År 2013 tog Skogsnäringsen fram en branschgemensam policy¹³⁸ för att motverka körskador vid skogliga åtgärder. Detta gjordes då man i uppföljningar insett att det alltför ofta uppstod skador som inte var långsiktigt hållbara. Policyn har införlivats i de flesta företagens interna styrdokument. Körskador har en stor påverkan på den upplevelse skogen kan ge och är relevant för hänsyn till skogens sociala värden. Det är tydligt att skogsbruket också tagit till sig kunskapen att en körskada kan påverka upplevelsevärde¹³⁹. Sedan 2015 är policyn införlivade i målbilderna för god miljöhänsyn.

¹³³ Skogskunskap.se. skogsägarnas digitala rådgivare. www.skogskunskap.se/

¹³⁴ Hannerz, M. & Nylander, L. 2017. Forestry Knowledge, a comprehensive decision support system for forest owners. In: Proceedings of SNS-EFINORD network meeting and international workshop. Tools for improving science-practice interaction in forestry. Warsaw, Poland, May 11, 2017. Tapio Report No. 20, p 93–96.

¹³⁵ Skötselskolan. Webbaseerade utbildningar – för dig som arbetar i skogen. www.skotselskolan.se/

¹³⁶ Skogsägarstrategier – kontroll över skogens ekonomi och dess utveckling. www.norra.se/verksamhet/skogo ochvirke/skogligatjanster/Pages/skogsagarstrategier.aspx

¹³⁷ Heureka systemet – en serie program för analys och planering av skogsbruk. SLU www.slu.se/institutioner/skoglig-resurshushallning/programprojekt/sha/heureka/heureka/

¹³⁸ Branschgemensam överenskommelse kring körskador. www.mellanskog.se/PageFiles/Dokument/Br%20gem_milj%C3%B6policy_120126.pdf (Hämtad 2017-12-10).

¹³⁹ SKSFS 2011:7. Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till Skogsvårdslagen. Allvarliga körskador ska förhindras, SVL §30.

4.6.3 Gemensamma målbilder för god miljöhänsyn till friluftsliv och rekreation

Den så kallade dialogen kring Skogsstyrelsens hänsynsuppföljning och skogens sociala värden ledde till ett omfattande arbete för att skapa gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogliga åtgärder. Det finns idag en samverkansgrupp för förvaltning av dessa målbilder samt arbetsgrupper för olika områden. En av dessa grupper tittar på hänsyn till friluftsliv och rekreation och sedan 2015 finns det fem målbilder att arbeta mot.

Hur den svenska skogen kan skötas utifrån skapande och sparande av upplevelsevärden framgår av skogssektorns fem gemensamma målbilder. Grunden för den hänsyn som tas vilar på kommunikation och målbilderna beskriver i punktform olika tillstånd som är önskvärda att uppnå för Närskogar, Friluftsskogar, Upphållsplatser och Stigar och leder¹⁴⁰.

4.6.4 Frivilliga avsättningar

Frivilliga avsättningar är en del av den hänsyn skogsbruket tar när skogen brukas. Inom certifiering ställs krav på detta. Ett krav som, enligt uppföljningar, driver på andelen skog som avsätts. Avsättning innebär att skogsägaren bestämmer sig för att en del av skogen inte ska brukas för produktion av virke utan istället lämnas och skötas för att bevara och utveckla biologisk mångfald och/eller andra värden i skogen. 2016 var cirka 1,2 miljoner hektar frivilligt avsatt från skogsbruk¹⁴¹. Det vanligaste skälet till att frivilliga avsättningar upphör att vara frivilliga avsättningar är att de övergår till formellt skyddad skog. Skogsstyrelsen genomför under 2017–2018 en uppföljning av kvaliteten i de områden som avsätts frivilligt.

4.6.5 Skogsindustriens arbete med skogens upplevelsevärden

Skogsindustrin arbetar bland annat med att bevara och utveckla upplevelsevärden inom tre områden (tillgänglighet, skötsel och kunskap) med tillhörande mål. Nedan följer en beskrivning av uppföljning av detta arbete¹⁴². Skogsindustriernas uppföljning sker enligt följande tregradig skala:

Resultat är utmärkt – målet har nåtts med råge

Resultatet är medelmåttigt – kan förbättras

Resultatet är dåligt – förbättringsbehovet är stort.

4.6.5.1 Tillgänglighet

Insatser som underlättar tillgängligheten – Det är lätt att ta sig ut i Sveriges brukade skogar via det finmaskiga, och till stor del öppna, nät av skogsbilvägar som täcker hela landet. På flera platser görs insatser för att visa på rekreativsmöjligheterna och underlätta för dem som inte har så stor naturvana att ge sig ut i skogen. Resultatet för detta mål är medelmåttigt.

¹⁴⁰ Andersson, E. et al. 2016. Nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Rapport 12/2016.

¹⁴¹ Skogsstyrelsen, 2017. Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar. Skogsstyrelsen, Meddelande 2017/4. Jönköping.

¹⁴² Skogsindustriernas hemsida. Skogens upplevelsevärden www.skogsindustrierna.se/skogsindustrin/hallbarhet/hallbart-skogsbruk/foretagens-arbete---upplevelsevarden/ (Hämtad 2017–12–6).

Besök i skogen – Det finns omfattande forskning från olika länder som bekräftar att människor mår bra av att vistas i skog och natur och att det också påverkar hälsan. Vi vill att fler människor besöker våra skogar. Resultatet för detta mål är medelmåttigt.

Skolskogar – Skogen i Skolan inspirerar skolor och lärare till utomhusundervisning som har dokumenterat positiva effekter på inlärningsförmåga och hälsa. Samtidigt bidrar det till att eleverna kan få upp ögonen för uteliv och naturupplevelser. En viktig del av Skogen i Skolan är de idag mer än 1000 skolskogarna som fungerar som arenor för både lek och utomhuspedagogik. Resultatet för detta mål är medelmåttigt.

4.6.5.2 Skötsel

Skötsel av skogsmark som i högre grad används för rekreation – I skogar som ligger invid tätorter eller bostadsområden är behovet att beakta skogens upplevelsevärden särskilt stort. Det kan till exempel innebära att man gallrar skogen i omgångar. Ibland kan man också behöva öppna upp i en tät skog och på så sätt göra den mer attraktiv att vistas i eller att gynna lövträd på bekostnad av barrträd. Resultatet för detta mål är medelmåttigt.

Samråd vid avverkning av skog som i hög grad används för rekreation – Dialog och samråd inför planerade avverkningar är grunden för bra relationer mellan skogsbrukare och organisationer som använder skogen i sin verksamhet. Det kan vara en idrottsförening som lagt ut ett motionsspår eller en orienteringsklubb som ritar kartor och planerar en tävling. Resultatet för detta mål är utmärkt.

Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Andelen forn- och kulturlämningar som skadas av skogsbruk är fortfarande för hög enligt de inventeringar som görs av Skogsstyrelsen. Branschen har arbetat fram gemensamma riktlinjer för hänsyn till kulturlämningar som nu håller på att implementeras. Resultatet för detta mål är dåligt.

4.6.5.3 Kunskap

Skogsbrukets kunskap om hur upplevelsevärden kan förstärkas – Under de senaste tjugo åren har skogsbruket byggt upp kunskaper och anpassat metoderna för hur den biologiska mångfalden i skogen ska kunna bevaras. Ambitionen är nu att på samma sätt öka kunskaperna om skogens upplevelsevärden för att tillvarata dem på ett så bra sätt som möjligt. Resultatet för detta mål är dåligt.

4.6.6 Certifiering – FSC och PEFC

4.6.6.1 PEFC

I detta avsnitt beskrivs hur svenska skogscertifieringarna PEFC¹⁴³ och FSC¹⁴⁴ har utformats med avseende på skogens sociala värden. En beskrivning av FSC standarden saknas i remissutgåvan av rapporten men kommer att kompletteras inkluderas i slutrapporten.

¹⁴³ Programme for the Endorsement of Forest Certification.

¹⁴⁴ Forest Stewardship Council.

PEFC-standarden ses över och revideras var femte år enligt PEFC:s globala kriterier för hållbart skogsbruk. Den nu gällande svenska PEFC-standarden¹⁴⁵ godkändes 31 maj 2017. Generellt sett har den svenska PEFC-standarden¹⁴⁶ ökat sitt fokus på rekreation och friluftsliv i och med den senaste standardrevisionen. Svenskt friluftsliv är medlemmar i svenska PEFC och deltog i arbetet med den nya standarden.

Ett särskilt kapitel¹⁴⁷ ägnas åt hänsyn till sociala värden, rekreation och friluftsliv och där finns krav på att områden med stor betydelse för rekreation och friluftsliv ska identifieras¹⁴⁸ och dokumenteras i skogsbruksplanen. Områden som identifierats som värdefulla för rekreation och friluftsliv ska ha identifierats utifrån:

- Hög nyttjandegrad,
- höga upplevelsekvaiteter och
- bra tillgänglighet och nåbarhet.

I de fall sådana områden identifierats ska lämpliga informationsåtgärder vidtas innan skogsbruksåtgärder vidtas¹⁴⁹. Slutligen innehåller kapitlet krav på att framkomligheten på väl nyttjade stiger och leder ska värnas vid skogsbruksåtgärder¹⁵⁰.

I PEFC-standarden ingår krav på avsättning av minst fem procent för miljöändamål¹⁵¹. Avsättningar för rekreation och friluftsliv kan räknas om skogsbiologiska värden saknas samtidigt som det området enligt fastställda kriterier har stor betydelse för rekreation och friluftsliv.

I produktions- och miljödelen av standarden ingår flera element som har koppling till skogens upplevelsevärden, till exempel krav avseende naturvärdesträd, lövinslag, kantzoner och kulturmiljöer¹⁵².

PEFC-standarden hänvisar till skogssektorns målbilder för god miljöhänsyn för *vägledning och mer information* vid skötsel av skog med betydelse för rekreation och friluftsliv.

4.6.6.2 FSC

FSC¹⁵³ är en global certifiering som står för ett ansvarsfullt skogsbruk. Det certifierade skogsbruket tar hänsyn till skogens miljömässiga, sociala samt

¹⁴⁵ PEFC SWE Tekniskt Dokument IV.

¹⁴⁶ PEFC SWE TD IV giltigt från 2017–05–31.

¹⁴⁷ PEFC SWE 002 4.1.

¹⁴⁸ PEFC SWE 002 4.1.1.

¹⁴⁹ PEFC SWE 002 4.1.2.

¹⁵⁰ PEFC SWE 002 4.1.3.

¹⁵¹ PEFC SWE 002 5.1.

¹⁵² PEFC SWE 002 5.3, PEFC 002 5.4, PEFC SWE 002 5.8 och PEFC SWE 002 5.10.

¹⁵³ Forest Stewardship Council.

ekonomiska värden och bidrar på så vis till ett hållbart skogsbruk. Det är FSC:s medlemmar som skriver reglerna. FSC:s medlemmar är indelade i tre kammare, en ekonomisk, en social och en miljökammar. På så vis försäkras att skogens alla värden finns med i reglerna. Vid beslut strävas efter konsensus. Om inte konsensus nås krävs att en majoritet i varje kammar står bakom beslutet. Dessutom går reglerna ut på konsultation så att även de som inte är medlemmar kan få ge sina synpunkter.

FSC:s regler anpassas nationellt. Den gällande svenska standarden kom 2010. En revision av den gällande standarden pågår och en ny standard beräknas vara i bruk till 2019. Svenska FSC har sex medlemmar i social kammar: Svenskt Friluftsliv, Hela Sverige Ska Leva, GS – Facket för skogs-, trä- och grafisk bransch, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Koncessionssamebyarnas intresseförening samt stiftelsen Protect Sapmi.

FSC:s definition av begreppet sociala värden är något bredare än Skogsstyrelsens. Sociala värden inom FSC är de värden i skogen som är viktiga för människor som lever i eller i närheten av skogen, arbetar i skogen eller nyttjar skogen på annat sätt än för skogsbruk. Det innebär att hänsyn ska tas till rättigheter och behov hos urfolk, närboende och de som arbetar i skogen. Upplevelsevärden är bara en del av detta.

4.6.6.3 Hänsyn till urfolk

I FSC är urfolks rättigheter en central fråga. Det certifierade skogsbruket ska bedrivas så att urfolk kan fortsätta att bo i, verka och leva av skogen. De ska också kunna nyttja skogen på sitt traditionella sätt. Stor vikt läggs vid att urfolken ska få möjlighet att göra sin röst hörd avseende skogsbruk som påverkar dem och att deras rättigheter ska respekteras. I Sverige räknas samerna som urfolk. För skogsbruket handlar det om hänsyn till den samiska renskötseln så att näringarna ska kunna samexistera. Enligt reglerna ska större certifierade markägare erbjuda samråd i hela renskötselområdet och inte bara i åretruntmarkerna som lagen kräver¹⁵⁴. Vid samråden görs en överenskommelse om vilka hänsyn som ska tas avseende bland annat gödsling, val av markberedningsmetod och plantering av främmande trädslag¹⁵⁵. Reglerna kräver också hänsyn till områden med hög hänglavs- eller marklavs-förekomst, flyttleder eller andra områden viktiga för renskötseln¹⁵⁶. Om överenskommelse inte kan nås vid samråden så kan parterna ta in en medlare¹⁵⁷. FSC:s största bidrag för renskötseln handlar om utökningen av samråd även till vinterbetesområdet. Andra bidrag handlar om tydliggörandet av vad som ska tas upp på samråden, samt att det följs upp om de överenskomna hänsynen genomförts.

¹⁵⁴ Svensk skogsbruksstandard enligt FSC med SLIMF-indikatorer FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 3.1.1–2.

¹⁵⁵ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 3.2.3, 3.2.4 & 3.2.5.

¹⁵⁶ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 3.2.2, 3.3.1 & 3.3.2.

¹⁵⁷ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 3.1.6

4.6.6.4 Hänsyn till närboende, rekreation och lokal ekonomi

Det certifierade skogsbruket ska ta hänsyn till synpunkter från de närboende i sitt skogsbruk¹⁵⁸. Vid slutavverkning som berör särskilt viktiga platser ska samråd erbjudas¹⁵⁹. Viktiga platser är platser som har stor betydelse för lokalbefolkningen och lokalt näringsliv, för dess rekreation, kultur eller lokala ekonomi. Efter dessa samråd ska en samrådsredogörelse upprättas där det framgår hur skogsbrukaren bemött eller tillgodosett under samrådet inkomna synpunkter¹⁶⁰. Beslut om åtgärd ska tas av skogsbrukaren själv, efter det att samrådet genomförts. Skogsbrukaren ska också ta hänsyn till den lokala ekonomin. Exempelvis ska skogsbrukaren eftersträva att nyttja lokala tjänster, anställa lokalbefolkning och kontraktera lokala entreprenörer, med beaktande av marknadsmässiga villkor¹⁶¹. Det finns också krav på att respektera rätten för alla att besöka skogen till fots och att plocka vilda bär, svampar och blommor i skogen inom de ramar som allemansrätten ger¹⁶². I områden med rekreationsvärden ska speciell hänsyn tas och på frekvent använda stigar ska framkomlighet bevaras och skador undvikas¹⁶³.

4.6.6.5 Hänsyn och rättigheter för den som arbetar i skogen

Den som arbetar inom ett FSC-certifierat skogsbruk ska ha schysta arbetsförhållanden och villkor enligt kollektivavtal¹⁶⁴. Detta gäller alla som arbetar i skogen inom det certifierade skogsbruket, oavsett om de är anställda av skogsbrukaren eller jobbar för en entreprenör¹⁶⁵. Den som arbetar i skogen ska ha rätt att organisera sig, ha trygga arbetsvillkor och ha en god arbetsmiljö¹⁶⁶. Anställda ska ha rätt till företagshälsovård¹⁶⁷. Skogsbrukaren ansvarar för att se till att anställda har tillräcklig kompetens för arbetsområdet samt att det finns individuell kompetensutvecklingsplan¹⁶⁸.

4.6.6.6 Miljövärden

Det finns många krav i standarden för att tillgodose miljövärden såsom bevarande av kantzoner, naturvärdesträd och evighetsträd¹⁶⁹. Den certifierade skogsbrukaren ska också avsätta minst 5 procent av sin produktiva skogsmark, inklusive nyckelbiotoper, för biologisk mångfald¹⁷⁰. Det finns också krav på att öka lövandelen i skogen¹⁷¹. Dessa krav bidrar också till sociala värden och rekreation genom att öka upplevelsevärdena i skogen.

¹⁵⁸ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.4.2.

¹⁵⁹ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.4.3.

¹⁶⁰ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.4.7.

¹⁶¹ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.1.4.

¹⁶² FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 2.2.2 & 2.2.3.

¹⁶³ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 5.5.4 & 5.5.5.

¹⁶⁴ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.3.2.

¹⁶⁵ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.3.7.

¹⁶⁶ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.2.1, 4.3.1 & 4.3.4.

¹⁶⁷ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.2.5.

¹⁶⁸ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 4.1.6, 4.1.7 & 4.1.8.

¹⁶⁹ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 6.3.15, 6.3.16, 6.3.18 & 6.5.14.

¹⁷⁰ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 6.4.1.

¹⁷¹ FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 6.3.15, 6.3.16, 6.3.18, 6.5.14.

5 Analys kring behov av nya eller revidering av befintliga åtgärder och styrmedel

I detta avsnittet identifiera problem som finns med nuvarande styrmedel och åtgärder. Identifieringen bygger bland annat på det tidigare mer beskrivande avsnittet. Avsnittet inleds dock med ett problematiserande av nuvarande politiska mål, som inte är styrmedel.

5.1 Politiken och mål kring skogens sociala värden

I det föregående beskrivande avsnittet redogjordes för att det finns flera olika mål för skogens sociala värden inom olika politikområden.

I skogspolitiken inryms skogens sociala värden i miljömålet där det uttrycks att *Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden ska värnas*. Samtidigt uttrycks i miljömålet att *En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen ska säkras*. Användningen av de olika begreppen värnas kontra säkras innebär att målsättningen för skogens sociala värden är lägre än för biologisk mångfald.

I miljöpolitiken och miljömålet *Levande skogar* har emellertid delvis andra begrepp används. I preciseringarna anges att *skogens värden för friluftsliv är värnade och bibehållna*. Begreppet värna finns även här men också begreppet bibehållna. Även i andra miljömål finns skogens sociala värden med och i dessa används samma begrepp men även nya, samtidigt skiljer detaljeringsgraden mellan de olika målformuleringarna.

I friluftspolitiken finns ytterligare tio mål som mer eller mindre berör skogens sociala värden och som i många stycken är mer detaljerade jämfört med målen i framför allt skogspolitiken.

I kulturmiljöpolitiken finns flera mål som hänvisar till bland annat friluftsliv. Även inom folkhälsopolitiken finns 11 mål med kopplingar till skog och natur.

De olika politiska målstrukturerna har olika konkretiseringsgrader och innehåll och är utspritt på en rad olika politikområden med olika åtgärder och styrmedel samt ansvariga departement, nationella, regionala och lokala myndigheter. Vissa av målen är vaga och otydliga. Nuvarande mål för skogens sociala värden kan skapa olika problem i implementeringen bland både skogsägare, myndigheter och andra intressenter. Med detta ökar risken för att målens styrande effekter minskar vilket leder till lägre måluppfyllelse.

Problem som kan uppstå i implementeringen är bland annat större svårigheter att veta vad som krävs för att nå målen, speciellt för de mål som är vaga. Ökad komplexitet minskar möjligheten att ha en överblick över och kunskap

om de olika målen. En följd effekt är att arbetet med skogens sociala värden nedprioriteras och minskar i betydelse bland aktörer, trots de samhällsekonomiska nyttor som de genererar. Dessutom kan det vara svårare att följa upp och utvärdera målen, framför allt de mål som är vaga och otydliga. Nuvarande målstruktur kräver samordning och samverkan mellan alla olika aktörer och om denna brister påverkas måluppfyllelsen negativt.

Slutligen är det inte helt klart vad sektorsansvaret kopplat till skogens sociala värden innebär mer konkret för skogsägare. En otydlighet i målen kan leda till att sektorsansvaret kring sociala värden blir otydligt.

5.2 Administrativa

Regeringen har i flera sammanhang¹⁷² uttryckt att den tätortsnära naturen är särskilt viktig för friluftslivet och att kommunerna bör verka för att tillgodose behovet av tätortsnära natur i den kommunala planeringen. Vidare skriver regeringen att det är viktigt att kommunerna behandlar bevarande av och tillgång till tätortsnära natur i den kommunala översiktsplaneringen, särskilt i tätorter där konkurrensen om mark är hög (se *avsnitt 4.1*).

5.2.1 Plan- och bygglagen

Ett sätt att värna och stärka den tätortsnära skogen och naturen är att se över regleringarna i PBL. Arbetsgruppen har översiktligt utrett hur en komplettering i PBL skulle kunna se ut.

Ett alternativ som övervägts är att PBL kompletteras med ett förtydligande att kommunerna ska i sin översiktsplan (3 kap. PBL) redovisa hur de avser att tillgodose de allmännas intressena i den tätortsnära skogen. Det kan handla om att kommunerna ska avgränsa och beskriva den tätortsnära skogen och redovisa hur dessa skogar bör förvaltas utifrån de sociala men även skogsbiologiska och kulturella värdena. De skogsbiologiska, kulturella men också produktionsvärden bidrar ofta till de sociala värdena och starka skäl finns att dessa värden hanteras i ett samlat sammanhang.

Det finns dock flera skäl till att i nuläget inte föreslå en sådan förändring i PBL. Bestämmelserna finns i princip redan i lagstiftningen eftersom kommunerna i översiktsplanen ska redogöra för hur de tillgodoser de allmänna intressena enligt 2 kap. PBL. PBL omfattas också av de allmänna intressena i 3 och 4 kap. miljöbalken där det av 3:6 MB framgår att grönområden i och nära tätorten särskilt ska beaktas. Enligt 3 kap. 2 § PBL ska översiktsplanen ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön. Planen ska ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Det finns sålunda ett förvaltningsperspektiv även för den tätortsnära skogen och den kommunalt ägda skogen.

¹⁷² Prop. 2009/10:238. 2010. Framtidens friluftsliv sid. 30.

Andra skäl till att inte förändra PBL är att omfattningen av det som översiktsplanen ska innehålla är idag stor och det finns en risk att helhetssynen och det mer strategiska perspektivet försvinner.

Däremot kan det finnas information, till exempel om skogens sociala värden, i planeringsunderlag till översiktsplanen som också kan fungera som handlingsplaner för hur kommunen avser att arbeta med frågan.

Boverket framhåller att det framförallt är en förtydligad vägledning på området som behövs.

5.2.2 Skogsvårdslagen

5.2.2.1 Hänsyn till sociala värden

De sociala värdena utgör enligt 1 § SvL ett allmänt intresse, men har en svagare ställning i skogsvårdslagstiftningen än skogsproduktionsvärdet och värdet av biologisk mångfald¹⁷³. Det finns i 1 § inget bemyndigande till regeringen eller Skogsstyrelsen att föreskriva om hänsyn till allmänna intressen.

I 30 § SvL anges att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av skog. I 30 § skogsvårdsförordningen bemyndigas Skogsstyrelsen att utfärda sådana föreskrifter efter samråd med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och annan förvaltningsmyndighet som kan beröras. Skogsstyrelsen har utfärdat föreskrifter och allmänna råd. I vissa av dessa ingår även hänsyn till sociala värden när de sammanfaller med hänsyn till natur- och kulturmiljövårdens intressen. De bestämmelser som har störst betydelse för de sociala värdena redovisas i *bilaga 3*.

Utredningen Mervärdesskog¹⁷⁴ föreslog 2006 att Skogsstyrelsen skulle ges i uppdrag att utveckla föreskrifter till 30 § SvL som bättre tillgodosåg skogens sociala värden. Regeringen ansåg dock att utredningens förslag inte borde genomföras¹⁷⁵. Regeringen framhöll att man värnade om äganderätten och brukanderätten av skogen och inte ville verka för att det ska försvagas av ytterligare regelverk på detta område. Skogsstyrelsens uppfattning har varit att bemyndigandet i 30 § SvL inte ger myndigheten rätt att utfärda bestämmelser som enbart omfattar sociala värden. Regeringen har dock 2014 angett att detta bemyndigande även innefattar hänsyn till sociala värden och att lagen inte behöver ändras för att förtydliga detta¹⁷⁶. I nuläget är det alltså möjligt att utveckla föreskrifter och allmänna råd till Skogsvårdslagen avseende skogens sociala värden.

¹⁷³ Rydberg, D. 2001. Skogens sociala värden. SUS 2001 Skogsvårdsorganisationens utvärdering av skogspolitikens effekter. Skogsstyrelsen Rapport 8J 2001.

¹⁷⁴ SOU 2016:81 Mervärdesskog – Del 1. Slutbetänkande av Skogsutredningen 2004.

¹⁷⁵ Prop. 2007/08:108, sid. 81.

¹⁷⁶ Prop. 2013/14:141, sid. 126.

5.2.2.2 Intrångsbegränsningen

En grundläggande förutsättning för utformningen och tillämpningen av föreskrifterna är att de enligt 30 § SvL inte får vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras, den så kallade intrångsbegränsningen. Skogsstyrelsens praxis vid tillämpningen av intrångsbegränsningen grundas på förarbeten till plan- och bygglagstiftningen¹⁷⁷ samt domar.

Myndighetens praxis innebär att vad som kan krävas som hänsyn enligt 30 § SvL vanligen kan relateras till virkesvärdet av det skogsområde som utgörs av den berörda delen av brukningsenheten. Den berörda delen utgörs normalt av det eller de områden som omfattas av en anmälan om avverkning eller en ansökan om tillstånd till avverkning. Värdet av den hänsyn som kan krävas uppgår enligt Skogsstyrelsens praxis till högst 10 procent för de första 250 000 kronor av den berörda delen, 5 procent för det som ligger därutöver upp till 2 miljoner kronor och högst 2 procent för vad som överstiger 2 miljoner kronor.

5.2.2.3 Förelägganden och förbud

Enligt 35 § SvL får Skogsstyrelsen meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen eller föreskrift som har meddelats med stöd av lagen ska följas. Förelägganden och förbud kan förenas med vite och så sker även i flertalet fall.

Påföljd för brott mot hänsynsreglerna i SvL kan bli aktuell endast då ett föreläggande eller ett förbud inte följts. Om beslutet förenats med vite kan den eller de som begått brottet dömas att betala vitet. Om beslutet inte är förenat med vite kan påföljden istället bli böter.

Under 2016 meddelade Skogsstyrelsen drygt 300 förelägganden och förbud enligt 30 § SvL. Det var en mindre ökning jämfört med 2015, men under den föregående femårsperioden har antalet sådana beslut successivt ökat från att ha varit ett fåtal per år. Exempel på beslut som i hög grad inkluderar hänsyn till även sociala värden är att förhindra skador på stigar/kulturmiljöer och även återställande av sådana. Dessa beslut utgjorde 11 procent av besluten 2015 och 13 procent av besluten 2016. Även vissa av de andra besluten under dessa två år har betydelse även för de sociala värdena. Andelen av besluten som syftade till att förhindra körskador är exempel på en sådan typ av beslut.

Artskyddsbesluten, det vill säga de beslut som omfattar den typ av hänsyn som är högst prioriterad enligt föreskrifterna, se avsnittet nedan under rubriken Prioritering enligt föreskrifterna, ökade kraftigt 2016 medan flertalet övriga beslutstypers andelar var i stort sett oförändrade eller minskade.

¹⁷⁷ Bostadsutskottets betänkande 1986/87:1. Om en ny plan- och bygglag m.m. sid. 150–151.

Tabell 5. Beslut om föreläggande eller förbud enligt 30 § SvL 2015 och 2016 fördelade på typ av hänsyn

Typ av hänsyn	Andel 2015, %	Andel 2016, %
Förhindra körskador	28	18
Förhindra skador på stigar/kulturmiljöer	12	11
Skyddszoner	10	10
Hänsynskrävande biotoper	28	22
Träd och trädsamlingar	5	5
Artskydd	8	23
Återställande av körskador	3	3
Återställande av stigar/kulturmiljöer	1	3
Dikesrensning/väg	1	3
Övrigt	4	3
Totalt	100	100

5.2.2.4 Vägledning

Utöver förelägganden och förbud meddelar Skogsstyrelsen även så kallade vägledningar i enskilda ärenden. En vägledning är inte rättsligt bindande men klargör Skogsstyrelsens tolkning av vilken eller vilka åtgärder som bedöms vara nödvändiga för att uppfylla lagstiftningens krav. Att inte följa en vägledning leder inte till någon påföljd. Antalet vägledningar om hänsyn uppgick 2015 till närmare 2 200 stycken och 2016 till knappt 2 000 stycken.

En kvalitetsgranskning gjordes 2017 av 102 vägledningar om hänsyn till natur- och kulturmiljön. Hälften av dem innehöll endast en hänsynsvariabel medan övriga innehöll två eller flera.

Tabell 6. Vägledningar om miljöhänsyn 2015–2016 fördelade på typ av hänsyn enligt kvalitetsgranskning av ett urval av ärenden

Typ av hänsyn	Andel av ärenden (%)
Trädslagsblandning (7:7 föreskrifterna)	6
Träd, trädsamlingar och döda träd (7:8-7:9)	43
Hyggens storlek och utläggning (7:10)	0
Skogsbilvägar och traktorvägar (7:11-7:16)	0
Hänsynskrävande biotoper (7:17)	16
Kulturmiljöer och kulturlämningar (7:17)	21
Arter (7:19)	5
Skyddszoner (7:21-7:22)	32
Avverkningsrester på stigar, spår och leder (7:25)	9
Kvävegödsling (7:26)	0
Skogsbränsleuttag (7:27)	1
Askåterföring (7:27)	0
Terrängkörning (7:25 och 7:28)	40
Markberedning (7:25, 7:29-7:30)	5
Skyddsdikning (7:31)	1
Dikesrensning (7:31)	3
Återställningsåtgärder efter skada (7:34)	2

Granskningen visar att andelen vägledning med tydlig inriktning mot skogens sociala värden genom att undvika att lämna kvar avverkningsrester på stigar, spår och leder var 9 procent. Även hänsyn till kulturmiljöer och kulturlämningar gynnar ofta sociala värden och förekom i 21 procent av vägledningarna. Hela 40 procent av vägledningarna handlade helt eller delvis om skyddsåtgärder vid terrängkörning, vilket i många fall får anses ha betydelse även för de sociala värdena.

Samtidigt kan noteras att ingen vägledning (och heller inget beslut) skrevs om att begränsa hyggens storlek och utläggning. Detta beror troligen på att den så kallade intrångsbegränsningen i praktiken medför att det endast är möjligt att ställa krav på mindre anpassningar vid hyggesutläggningen, exempelvis att senarelägga en begränsad del av avverkningen, vilket samtidigt leder till att kraven på annan typ av hänsyn inom den berörda delen minskar eller bortfaller helt. Vissa typer av hänsyn, som byggande av skogsbilvägar och traktorvägar, kvävegödning, askåterföring och dikesrensning hanteras normalt genom samråd enligt 12 kap. 6 § miljöbalken istället för genom vägledning enligt 30 § skogsvårdslagen.

5.2.2.5 Prioritering enligt föreskrifterna

Om all hänsyn som ska tas enligt föreskrifterna ryms inom intrångsbegränsningen får inte någon del av den hänsynen prioriteras bort. Men om det ekonomiska värdet av hänsynen överstiger intrångsbegränsningen ska enligt 7 kap. 33 a § föreskrifterna en prioritering göras. Bestämmelsen är utformad så¹⁷⁸ att de värden ska prioriteras som Sverige, bland annat genom sitt medlemskap i EU, har förbundit sig att skydda enligt vattendirektivet¹⁷⁹, fågeldirektivet¹⁸⁰ samt art- och habitatdirektivet¹⁸¹.

Skrivningen i 7 kap. 33 a § ska tolkas¹⁸² att om en prioriterad fågelart eller en art som är markerad med N eller n i bilaga 1 till artskyddsförordningen finns på aktuell behandlingsenhet ska hänsynen anpassas till dessa arter. Finns inga arter identifierade ska hänsynskrävande biotoper, gamla och/eller grova träd, äldre döda träd och äldre lövträd i barrträdsdominerade bestånd samt skyddszoner mot sjöar och vattendrag prioriteras. Anledningen till att just dessa ska prioriteras är att många av de krav som finns i ovan nämnda direktiv då kan uppfyllas.

Denna tolkning innebär att hänsyn till sociala värden som inte sammanfaller med den prioriterade hänsynen enligt 7 kap. 33 a § ska ges en lägre prioritet vid tillämpningen av föreskrifterna till 30 § SvL.

¹⁷⁸ Skogsstyrelsen, 2014. Översyn av föreskrifter och allmänna råd till 30 § SvL, Del 2. Skogsstyrelsens Meddelande 2014/1.

¹⁷⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

¹⁸⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar.

¹⁸¹ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

¹⁸² Skogsstyrelsen, 2014. Översyn av föreskrifter och allmänna råd till 30 § SvL, Del 2. Skogsstyrelsens Meddelande 2014/1.

5.2.2.6 Särskild prioriteringsordning i tätortsnära skog

Med stöd av det bemyndigande Skogsstyrelsen har i 30 § SvL och 30 § skogsvårdsförordningen är det möjligt att utveckla och främja hänsyn till skogens sociala värden genom att utfärda föreskrifter om hänsyn vid skötsel av skog.

Det gäller då att utforma föreskrifterna så att de ger bäst effekt i områden där behovet av hänsyn till sociala värden är stort och samtidigt inte tränga undan annan typ av hänsyn i områden där de sociala värdena bör ges lägre prioritet.

Ett alternativ som uppfyller dessa kriterier är att i föreskrifterna ange att sociala värden ska prioriteras i tätortsnära skog men att inte utöka föreskrifterna med ytterligare krav på hänsyn. Uppfyllandet av EU-direktiven enligt ovanstående tolkning ges högst prioritet även i tätortsnära skog.

5.2.2.7 Vilken skog och ägare ska omfattas

Det finns ingen entydig definition av begreppen tätortsnära skog eller tätortsnära natur. I vissa sammanhang används begreppet bostadsnära natur och den ska enligt Boverket¹⁸³ vara möjlig att nå till fots från bostaden. Boverket relaterar till att 300 meter enligt forskningen visat sig vara ett gränsvärde för hur långt man är beredd att gå till ett grönområde för att utnyttja det ofta. Boverket menar att bostadsnära natur ska ses som ett komplement till andra begrepp som till exempel tätortsnära natur.

I Skogsstyrelsens målbilder¹⁸⁴ för god miljöhänsyn till friluftsliv och rekreation används begreppet närskog och den känns igen framförallt genom närheten till där människor lever och verkar, men också genom spår av regelbundet nyttjande och god tillgänglighet. Det varierar hur långt in i större skogar närskogen sträcker sig, men 200–300 meter kan användas som riktmärke.

I Skogsstyrelsens målbilder används även begreppet friluftsskog som inte är närskog, men ändå är allmänt nyttjad för friluftsliv och rekreation. Friluftsskogar har hög tillgänglighet och viktiga komponenter i dessa skogar är stigar, leder och uppehållsplatser. Något specifikt avstånd från tätort för begreppet friluftsskog anges inte i målbilderna.

Enligt en enkätundersökning¹⁸⁵ som genomfördes av Naturvårdsverket 2014 och som återges i Naturvårdsverkets redovisning av regeringsuppdraget Tätortsnära natur och friluftsliv¹⁸⁶ var vistelse i skog och mark den aktivitet som flest svarande

¹⁸³ Boverket 2007. Bostadsnära natur – inspiration och vägledning. www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf (Hämtad 2017-12-11).

¹⁸⁴ Skogsstyrelsen 2016. Målbilder för god miljöhänsyn – Friluftsliv och rekreation. Närskogar. www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-sociala-varden/friluftsliv-och-rekreation-narskog.pdf (Hämtad 2017-12-11)

¹⁸⁵ Fredman, P. och Hedblom, M. 2015. Friluftsliv 2014. Nationell undersökning om svenska folkets friluftsvanor. Naturvårdsverkets Rapport 6691 oktober 2015.

¹⁸⁶ Naturvårdsverket 2017. Tätortsnära natur och friluftsliv. Redovisning av regeringsuppdrag. Ärendenummer NV-08971-16.

uppgav att de skulle vilja göra mer av. 40 procent av de tillfrågade uppgav att det senaste friluftstillfället ägde rum inom en km från bostaden. De flesta av miljöerna som uppsöktes var skog och 70–80 procent av de som besökt ett område gjorde det på regelbunden basis.

Med tätort avses i Statistiska centralbyråns statistik sammanhängande bebyggelse med minst 200 invånare. 2016 bodde i Sverige cirka 8,6 miljoner människor i närmare 2 000 tätorter¹⁸⁷, varav 6 procent har fler än 10 000 invånare, 31 procent har mellan 1 000–10 000 invånare och 63 procent har färre än 1 000 invånare. Tätorternas sammanlagda areal utgör 1,5 procent av Sveriges landareal, men variationen är stor mellan landsdelar.

Skogsstyrelsen har låtit ta fram statistik (se *avsnitt 4.4.1.3*) om skogens sociala värden fördelat på skogsmarksareal inom 300 meter respektive inom 1 kilometer från tätort, eftersom det är de avstånden som ofta förekommer i samband med begreppen tätortsnära skog och tätortsnära natur. Den sammanlagda skogsmarksarealen inom 300 meter från tätort utgör cirka 430 000 hektar och 1,5 procent av Sveriges totala skogsmark på 28,3 miljoner hektar skogsmark. Motsvarande areal inom 1 km från tätort är cirka 1,2 miljoner hektar (4,2 procent).

Allmänna ägare i form av kommuner och landsting/regioner äger en begränsad del av den tätortsnära skogen, oavsett om den avgränsas till 300 meter eller 1 000 meter från tätort. Statens andel av den tätortsnära skogen är i båda fallen liten. Inom 300 meter från tätort äger enskilda 40 procent av skogsmarken, allmänna ägare frånsett staten 23 procent, privata aktiebolag 8 procent och övriga ägarkategorier 4 procent. Inom 1 km från tätort äger de enskilda ägarna mer än hälften av skogsmarken och de allmänna ägarna frånsett staten endast 15 procent. Det bör påpekas att en stor andel mark kring tätorter inte har kunnat ägarklassificeras.

Det är oklart huruvida en reglering enbart riktad mot allmänna ägare som kommuner är förenlig med den kommunala självbestämmanderätten. Enskilda ägare äger en relativt stor andel av den tätortsnära skogen vilket kan motivera att samtliga ägarklasser bör omfattas av en reglering.

5.2.3 Skogsbruk och rennäring kan samexistera

Genom att följa förändringar i renarnas vandringsvägar kan hinder för den sammanhängande gröna infrastrukturen hittas. Idag hindras renarnas flyttvägar fysiskt av vattenkraftsutbyggnad, stora vägar och järnvägar. Studier med GPS visar också att renarna undviker att vandra in i vindkraftsparker¹⁸⁸. Läger vi det tidigare skogsbrukets markberedningar, contortaplanteringar och skogsbilvägar till det blir det samlade intrånget väldigt stort. Samtidigt finns det goda möjligheter

¹⁸⁷ SCB. 8,6 miljoner bor i Sveriges tätorter. www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter-arealer-befolkning/pong/statistiknyhet/tatorter-2015/ (Hämtad 2017-12-08).

¹⁸⁸ Skarin et al. 2016. Renar och vindkraft II - vindkraft i drift och effekter på renar och renskötsel. Rapport 294, SLU, Uppsala.

till att bedriva ett skogsbruk som tar hänsyn till rennäringens behov och på så vis kan båda näringarna samexistera inom samma område. Samrådsgrupper för skogsbruk-rennäring är viktiga i det arbetet.

5.3 Ekonomiska

Skogen genererar förutsättningar för en rad olika ekosystemtjänster eller samhällsekonomiska nyttor i form av rekreation, förbättrad hälsa, friluftsliv, turism etc. Att till exempel öka vistelsen i natur och skog skulle kunna minska den psykiska ohälsan i Sverige som idag uppskattas kosta 70 miljarder kronor per år¹⁸⁹.

Ett annat exempel är svenskarnas konsumtion av friluftsliv som till viss del kan kopplas till skog och som genererar stora ekonomiska värden i svenska ekonomin (se *avsnitt 4.6.5*). Dessa ekonomiska värden kommer dock i de flesta fall inte skogsägare till del.

Stort upplevelsevärde i skog och natur får ett litet ekonomiskt värde för skogsägare när turisterna betalar för att äta, bo och resa, men inte för upplevelserna. Utvecklingen av ekoturismen gör upplevelserna exklusiva och på så vis blir det möjligt att ta betalt för upplevelsen. Dessutom stimulerar det till investeringar¹⁹⁰.

Samhällsekonomiska nyttor som skogen generera är idag oftast inte prissatta på någon marknad vilket innebär att de inte ger några intäkter till skogsägare. Det finns en marknadsmisslyckande som en nationalekonom skulle uttrycka sig vilket motiverar att staten ingriper och korrigerar genom att införa ett ekonomiskt stöd i någon form. Om inte dessa tjänster eller nyttor är prissatta finns en risk att incitamentet för skogsägare att tillhandhålla dessa nyttor minskar. Som framgår av *avsnitt 4.1.1* innebär dock det skogliga sektorsansvaret och skogspolitiken att förvaltande av naturen och den biologiska mångfalden är ett normalt inslag i verksamheten och i princip inte förutsätta statliga bidrag.

Idag kan skogsägare teckna naturvårdsavtal¹⁹¹ för skogar med höga sociala värden men antalet tecknade avtal har varit lågt, knappt tio stycken. En utvärdering av dessa naturvårdsavtal skulle ha gjorts av Skogsstyrelsen under 2017 men har skjutits på framtiden.

Vidare har det framförts att befintliga skyddsformer inte alltid lämpar sig för att bevara och skydda sociala värden. Det kan till exempel krävas mer flexibilitet i tillämpningen och ersättningsnivåerna i de fall inskränkningarna i brukandet leder till högre ersättningsanspråk¹⁹².

¹⁸⁹ Gustavsson A1, Svensson M, Jacobi F mfl. 2012. Cost of disorders of the brain in Europe 2010.

¹⁹⁰ Kamfors, G. 1999 Turism och affärsresande. Nya idéer och strategier. Sellin, Stockholm.

¹⁹¹ Skogsstyrelsen 2018. Naturvårdsavtal. www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/skydda-skog/naturvardsavtal/ (Hämtad 2018-01-12).

¹⁹² Naturvårdsverket. 2018. Tätortsnära natur och friluftsliv. Redovisning av regeringsuppdrag. Ärendenummer NV-08971-16.

Idag finns också behov för skyddsinstrument som omfattar mindre skogsområden/skogsdungar med mera inne i bebyggelsen. Många av dessa öar av skog fungerar som utmärkta lekmiljöer för barn, är viktiga för biologisk mångfald och den gröna infrastrukturen i bebyggelsen. Dock saknar de ofta helt skydd.

5.4 Information

5.4.1 Statistik

Skogsstyrelsen är en så kallad statistikansvarig myndighet för den officiella statistiken och har ett ansvar för att tre områden varav ett är Miljö och sociala frågor i skogsbruket. Trots ett flertal försök har inte någon officiell statistik tagits fram för sociala frågor i skogsbruket.

I andra sammanhang har bristen på statistik lyfts fram. Ett exempel är att det saknas en systematisk insamling av naturturismens ekonomiska värden, enbart enskilda fall finns att tillgå idag. En studie visar att naturturismen är en diversifierad bransch med många olika verksamheter som ofta kombineras¹⁹³. Endast 20 procent av företagen har 100 procent av sin omsättning inom naturturism. Den genomsnittliga årliga försäljningen ligger på knappt 2 miljoner bland företagen i studien vilket innebär att naturturismen omsätter minst 3,6 miljarder kronor årligen. Vad gäller omsättning så finns det ett litet antal stora företag och ett stort antal små företag. De viktigaste naturmiljöerna för naturturistisk verksamhet i Sverige är skogar, sjöar, älvar och vattenfall¹⁹⁴.

Officiell statistik ska enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Den ska vara objektiv och allmänt tillgänglig. Statistik används ofta som underlag vid beslut, både på politisk och myndighetsnivå. På en mer övergripande nivå är statistik således ett viktigt underlag för det politiska samtalet och en förutsättning för demokrati. Vid till exempel en diskussion om skogens sociala värden i förhållande till andra värden i skogen är det bland annat viktigt att diskussionen baseras på objektiv och saklig statistik.

Att inte ha statistik om skogens sociala värden betyder att det saknas ett viktigt beslutsunderlag när denna fråga behandlas på politisk eller myndighetsnivå eller bland skogsägare och andra intressenter. Saknas objektiv statistik finns också en risk att frågan förminskas eller nedprioriteras.

5.4.2 Hänsynsuppföljning

Skogsstyrelsen har under det gångna året fortsatt utvecklingen av den nya hänsynsuppföljningen vid skogsbruksåtgärder. Inventeringen före avverkning är utbyggd och driftsatt medan inventeringen efter avverkning är under utveckling och driftsatts under hösten 2017. För skogens sociala värden är det

¹⁹³ Fredman & Margaryan 2014 The Supply of nature-based tourism in Sweden. A national inventory of service providers.

¹⁹⁴ Ibid.

Stigar och leder samt uppehållsplatser som inventeras före avverkning. I den tidigare inventeringen, som är under avveckling, mättes upplevelsevärden i form av hänsyn till stigar och leder. De senaste fem åren (2013/14-2015/16) visar på en positiv trend för alla landsdelar och ägarkategorier. Det senaste mätvärdet visar att mindre än var tionde upplevelsevärde påverkas negativt vid föryngringsavverkning¹⁹⁵.

Frågan är om den nya hänsynsuppföljningen före avverkning som idag mäter stigar och leder samt uppehållsplatser är tillräckligt relevanta (hög validitet) för att mäta måluppfyllelse av skogens sociala värden i skogspolitiken?

5.4.3 Uppföljning av friluftsmålen

I naturvårdsverket uppföljning¹⁹⁶ av de tio friluftsmålen, som har beröringspunkter med skogens sociala värden, anges att det saknades rätt och/eller tillräcklig kunskap och data för att kunna följa upp vissa preciseringar samt att ett antal preciseringar var för otydliga eller breda för att de skulle kunna följas upp med en rimlig arbetsinsats. En tredjedel av preciseringarna har denna problematik.

Första friluftsmålet *Tillgänglig natur för alla* och i precisering ett och två till detta handlar om långsiktig samhällsplanering, förvaltning och kommunikation och tillgänglighet. I naturvårdsverkets uppföljning¹⁹⁷ konstateras att den kommunala fysiska planeringen är viktig och kräver relevanta och aktuella planeringsunderlag. Andelen kommuner med aktuella planeringsunderlag för grönstruktur och natur för hela eller delar av kommunen har ökat från 47 till 56 procent mellan 2012 och 2015. Nästan hälften av kommunerna (45 procent) hanterar även friluftslivfrågorna mer specifikt i sin översiktsplanering, det vill säga frågorna har vägts gentemot andra intressen. Det konstateras att många kommuner saknar planeringsunderlag och att det finns en risk att behovet av nya bostäder väger tyngre än tillgänglig natur. För att bemöta risken är det viktigt att fler kommuner redan i planeringsskedet har bra underlag för friluftsliv i översiktsplanen. Kopplat till detta friluftsmål konstateras att mycket arbete pågår som kan bidra positivt men det behövs bättre samordning av myndigheters satsningar.

Fjärde friluftsmålet *Tillgång till natur för friluftsliv* berör skogens sociala värden i hög grad. Precisering ett handlar om kända områden av lokalt, regionalt och nationellt intresse för friluftsliv med värdebeskrivningar ska öka. Det konstateras att konkurrensen om den tätortsnära marken är stor, exploatering för bostäder arbetstillfällen står i konflikt med friluftslivets behov. Vidare behövs återigen kunskapsunderlag som visar på olika områdets värden för friluftslivet. I regeringens budget för 2016 pekas kommunernas planering ut som viktig. Naturvårdsverket har mot bakgrund av detta fått i uppdrag att tillsammans med andra aktörer utveckla metodik och kartlägga områden som har betydelse för

¹⁹⁵ Eriksson, A. och Högvall – Nordin. 2017. Implementering för god miljöhänsyn Rapport 2017/9.

¹⁹⁶ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken. Rapport 6700.

¹⁹⁷ Ibid.

friluftsliv, rekreation och turism. Ett uppdrag som pågår parallellt med detta uppdrag. Utvecklingen av målet är neutralt och insatser som pekas ut är stöd i kompetensutveckling och stödande dokument, tydligare vägledning hur friluftsliv kan belysas i planering kan belysas och att man följer upp hur friluftslivets intressen har tagits hänsyn till samt goda exempel¹⁹⁸.

Även femte friluftsmålet *Attraktiv tätortsnära natur* och dess preciseringar berör i hög grad skogens sociala värden. Utvecklingen för målet bedöms som neutralt. Nuvarande insatser gynnar friluftslivet positivt men samtidigt finns intressekonflikter där annan markanvändning prioriteras framför friluftsliv. Vidare konstateras att för att bedöma nåbarhet av målet krävs bättre underlag. För positiva synergieffekter behövs bättre samordning mellan myndigheters olika satsningar¹⁹⁹.

Statistik kring friluftsliv och närliggande områden tas fram av en rad aktörer. Statistiken är inte samordnad utan kommer till av att enskilda aktörer tar fram statistik inom avgränsade områden genom olika studier utförda oberoende av varandra²⁰⁰.

Idag finns inte statistik över hur många kommuner, länsstyrelser eller skogsstyrelsedistrikt som har forum eller liknande som hanterar skogens sociala värden. Drygt en av fem kommuner (21 procent) har ett friluftsråd som för dialog kring friluftsförhållanden²⁰¹.

5.4.4 Dialog

Skogsstyrelsen har intervjuat olika intressenter i skogssektorn (se *bilaga 2*). Samtliga arbetade vid en virkesköpande organisation med undantag för en stiftsskogvaktare och fyra kommunförvaltare. Intervjuerna ger vid handen att kunskaperna om *Målbilder för skogens sociala värden* är låg. Flertalet av organisationerna arbetar internt med objektsvis dialog gentemot entreprenörer. Agendan i dessa dialoger styrs huvudsakligen av generella bestämmelser och riktlinjer som följer med skogscertifieringen. Skogsstyrelsens rådgivningsverktyg *objektsvis dialog* genomförs distriktsvis med de större virkesköparna eftersom det inte är möjligt med samtliga skogsägare. Detta är baksidan av den representativa dialogen – de som inte känner sig representerade tycker inte att de äger resultat. Ombuden är viktiga i processen att söka åstadkomma fler skogar med höga sociala värden. Dilemmat är att ombuden inte kan besluta vad som ska ske på en skogsfastighet.

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitik. Rapport 6700.

²⁰⁰ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitik. Rapport 6700. Sid. 80.

²⁰¹ Naturvårdsverket. 2013. Sveriges friluftskommun 2013. Resultat av en undersökning som ligger till grund för att finna Sveriges Friluftskommun 2013. Rapport 6556.

5.4.5 Rådgivning, kommunikation och kunskap

Skogsstyrelsens bedriver idag rådgivning inom sociala värden. Hur denna rådgivning bedrivs på Skogsstyrelsens 23 olika distrikt varierar beroende på hur mycket rekreationsskog som finns, hur stor folkmängden är och även hur olika kommuner valt att arbeta med skogars sociala värden. Vår interna kunskapsnivå varierar mellan alla våra olika distrikt²⁰².

Sammantaget finns det inom sektorn hos såväl hos yrkesverksamma och skogsägare ett stort rådgivnings- och utbildningsbehov gällande Skogens sociala värden och de skogsskötselmetoder som är att föredra i tätortsnära skogar med höga sociala värden.

Skogsindustrierna fastslår i sin uppföljning²⁰³ av skogsindustrins arbete med skogens upplevelsevärden att kunskapsnivån kan förstärkas. Skogsbrukets kunskap om hur upplevelsevärden kan förstärkas – Under de senaste tjugo åren har skogsbruket byggt upp kunskaper och anpassat metoderna för hur den biologiska mångfalden i skogen ska kunna bevaras. Ambitionen är nu att på samma sätt öka kunskaperna om skogens upplevelsevärden för att tillvarata dem på ett så bra sätt som möjligt. Resultatet för detta mål är dåligt.

I anslutning till uppdraget har intervjuer genomförts av bland annat yrkesverksamma i skogsbruket och kommuner (se *bilaga 2*) vilket visade att kunskapsnivån kring skogar med social värden behöver öka.

5.4.6 Gemensamma målbilder för god miljöhänsyn

I oktober 2017 avrapporterade²⁰⁴ Skogsstyrelsen ett regeringsuppdrag att redovisa hur arbetet med implementering av målbilder för god miljöhänsyn fortgår. En av målbilderna avser hänsyn till friluftsliv och rekreation²⁰⁵. I avrapporteringen drogs slutsatsen att branschen fortsatt gör stora insatser generellt för att implementera målbilderna i dagliga verksamheten, framför allt via utbildningsinsatser.

Målbilderna är på väg att också etableras som norm i regelverk för PEFC och FSC. Andra slutsatser var att implementeringen av målbilderna bör betraktas som en del i en större helhet för att nå förbättrad miljöhänsyn i skogsbruket. Varje åtgärd inom olika styrmedel förstärker varandra snarare än tvärtom. En annan slutsats var att det krävs större enighet i skogsbranschen och hos Skogsstyrelsen om ansvarsfördelningen för implementeringen och kommunikationen av målbilder för god miljöhänsyn.

²⁰² Skogsstyrelsen 2017. Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information. Meddelande 2017/1.

²⁰³ Skogsindustriernas hemsida. Skogens upplevelsevärden. 2017-01-19. www.skogsindustrierna.se/skogsindustrin/hallbarhet/hallbart-skogsbruk/foretagens-arbete---upplevelsevarden/

²⁰⁴ Eriksson, A. och Högvall – Nordin. 2017. Implementering för god miljöhänsyn Rapport 2017/9.

²⁰⁵ Skogsstyrelsen. Introduktion till Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation. www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-sociala-varden/friluftsliv-och-rekreation-alla-faktablad-samlade-i-en-pdf.pdf (Hämtad 2017-09-14).

I nuläget går det inte att mäta effekter i skogen i form av hänsynsuppföljningen. Både målbilderna och hänsynsuppföljningen är för nya för detta. Målgruppen för målbilderna är i första hand virkesköpare, avverkningsplanerare och maskinförare det vill säga de som har en direkt operativ roll i avverkningen oavsett om det är ett enskilt, privat bolag eller statlig/kommunal ägare till marken.

Under senare år så har skogens sociala värden alltmer uppmärksammats i de skogar som nyttjas av många människor. Skötsel av skog nära tätort påverkas därmed mer av behovet av anpassningar till upplevelsevärden än skog på landsbygden²⁰⁶.

5.4.7 Skogsprogrammet

Inom det nationella skogsprogrammet fanns också ett par förslag för kompetenshöjande åtgärder. För att uppnå ”mer folk i skogen och mer skog i folket” behöver kunskap om skogen utvecklas även utanför skolor och utbildningar. Den skogligen allmänbildningen och kunskap om allemansrätten kan ökas genom folkbildning och nya kreativa lösningar. Att de rättigheter och skyldigheter som allemansrätten innehåller nyttjas och respekteras förutsätter en bred kunskap om allemansrätten i samhället. Genom riktade stöd för samverkan stimuleras civilsamhället att tillsammans med nyanländas organisationer skapa möjligheter för dem till skogs- och naturupplevelser. En särskild satsning görs på att förmedla berättelsen om skogen. Skogsstyrelsen lämnar stöd till intressenter för genomförandet.

5.4.8 Samverkan och samordning

Regeringen har uttryckt att samverkan och samordning av friluftslivet behöver stärkas²⁰⁷. Som tidigare framförts har skogens sociala värden en komplicerad målstruktur med olika konkretiseringsgrader och innehåll inom en rad olika politikområden med olika ansvariga departement, nationella, regionala och lokala myndigheter. Denna situation ökar behovet av samverkan och samordning mellan myndigheter men också gentemot skogsägare och övriga intressenter.

5.5 Forskning

När det gäller forskning om friluftsliv drog Naturvårdsverket slutsatsen att denna var relativt fragmenterat²⁰⁸. Idag pågår forskning kring skogens sociala värden (se tidigare beskrivande avsnitt). Inom ramen för detta uppdrag har det inte varit möjligt att ge förslag inom detta område.

²⁰⁶ Jämför till exempel Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation.

²⁰⁷ Prop. 2009/10:238. 2010. Framtidens friluftsliv. Sid. 19.

²⁰⁸ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftspolitik. Rapport 6700. Sid. 79.

6 Slutsatser och förslag

6.1 Övergripande slutsatser

I föregående avsnitt analyserades huruvida det finns problem med nuvarande styrmedel och åtgärder kopplat till skogens sociala värden. Ett antal problem har identifierats men också i målen för skogens sociala värden. Det senare är inte ett styrmedel och ingår egentligen inte i uppdraget. En mer övergripande slutsats är att det finns en rad olika problem när det gäller uttolkning och konkretisering av målen för skogens sociala värden vilket försvårar implementeringen i form av kostnadseffektiva åtgärder och styrmedel.

I arbetet med uppdraget har det varit svårt att analysera och ge förslag på förändringar i dagens åtgärder och styrmedel eftersom det är oklart vad dessa ska styra mot då målen i många fall är vaga. Trots detta lämnas förslag på förändringar i vissa åtgärder och styrmedel. Dessa förslag har bedömts möjliga att gå vidare med trots målproblematiken.

I uppdraget ingår att analysera och vid behov ge förslag på styrmedel, till exempel skogsvårdslagen och målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation. Under arbetes gång har en mängd olika åtgärder och styrmedel identifierats, beskrivits och analyserats. Nästan samtliga berör den så kallade utbudssidan av skogen sociala värden, det vill säga hur skogarna och skötseln ska utvecklas för att tillgodose och öka skogens sociala värden. Ett annat samhällsproblem är efterfrågesidan. Hur staten via åtgärder och styrmedel kan få fler människor att efterfråga och vistas i skog och natur och därmed öka de stora samhällsekonomiska nyttigheterna i form av förbättrad folkhälsa, naturturism etc.

En annan slutsats som anknyter till utbudssidan av skogens sociala värden är den tätortsnära skogen som ofta får stå tillbaka och försvinna till förmån för annan markanvändning. En ökad andel kommuner har visserligen planeringsunderlag för grön- och vattenområden²⁰⁹ men i de intervjuer som arbetsgruppen låtit göra har de framgått att det inom de kommunala förvaltningarna finns motstridiga intressen mellan exploatering å ena sidan och natur- och friluftsvärden å andra sidan. Exploateringsvärdena verkar för mer upplåtelse av mark för bostadsbyggnad, industrietableringar, vägar etc. och med dagens bostadsbrist upplevs dessa värden gå före andra värden. Förutom stor efterfråga på bostäder finns det förmodligen flera förklaringar till denna upplevda obalans. Kanske är det så att natur- och friluftsvärdena är mer icke-monetära nyttor som först på längre sikt ger stor samhällsnytta i form av till exempel bättre folkhälsa. Kortsiktiga och mer explicita behov styr över långsiktiga behov och nyttor i den kommunala planeringen. En annan förklaring kan vara ekonomiska incitament. Marknadsvärdet för skogsmark är betydligt lägre än värdet av annan markanvändning i den tätortsnära skogen.

²⁰⁹ Naturvårdsverket. 2015. Friluftsliv för alla. Uppföljning av de tio målen för friluftslivspolitiken. Rapport 6700.

I en sådan situation konkurreras skogsmarken bort, även i små bostadsnära områden när staden ska utökas och förtätas.

Övriga slutsatser redogörs för nedan i anslutning till respektive förslag.

6.2 Uttolka och konkretisera målen för skogens sociala värden

Förslag: Skogsstyrelsen avser att tillsammans med relevanta myndigheter göra en bred uttolkning och konkretisering av nuvarande politiska mål för skogens sociala värden.

Motivering: Som redogjorts för tidigare berörs skogens sociala värden av olika politikområden, som till exempel skogs-, miljö-, kulturmiljö- och friluftspolitiken. I de olika politikområdena finns olika typer av mål och till dessa allehanda åtgärder och styrmedel. Därtill är det olika ansvariga departement och implementeringen är utspritt på flera myndigheter på olika nivåer. I denna situation kan en rad olika problem uppstå som försvårar möjligheterna att nå målen. Problemen har beskrivits under *avsnitt 5.1*.

För att förbättra målstrukturen för skogens sociala värden krävs en bred uttolkning och konkretisering av nuvarande mål. En bred uttolkning och konkretisering bör inriktas mot att skapa mer tydlighet och genomförbarhet än vad som är fallet idag. Efter bred uttolkning och konkretisering bör även kostnadseffektiva åtgärder och styrmedel analyseras och vid behov förändras.

6.3 Öka efterfrågan på skogens sociala värden

Förslag: Regeringen bör i framtida uppdrag i större utsträckning även adressera översyn av åtgärder och styrmedel med koppling till efterfrågan på skogens sociala värden.

Som nämnts i början på kapitlet behöver det göras mer när det gäller efterfrågan på skogens sociala värden. Här kan staten via åtgärder och styrmedel verka för att fler människor efterfrågar och vistas i skog och natur. Härigenom kan stora samhällsekonomiska nyttigheterna skapas i form av förbättrad rekreation, folkhälsa, naturturism etc. Det ingår inte i detta uppdrag att ge förslag på åtgärder och styrmedel kopplat till efterfrågesidan av skogen sociala värden, men det skulle kunna handla om ekonomiska styrmedel och ökade medel till LONA (lokala naturvårdssatsningar) eller ökade statliga anslag till friluftslivets organisationer.

6.4 Skogsvårdslagen

Förslag: Skogsstyrelsens avser att mer i detalj utreda nuvarande föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen för att tillgodose skogens sociala värden och vid behov ge förslag på förändringar. I utredningen ingår också att analysera om det är möjligt att ställa högre krav på allmänna skogsägare.

Motivering: De sociala värdena har som framgår av avsnitt 5 en svagare ställning i skogsvårdslagstiftningen än skogsbiologiska värden och produktionsvärden. Ett uttryck för detta är att andelen förelägganden och förbud som Skogsstyrelsen meddelat med tydlig inriktning mot skogens sociala värden är relativt liten. Detta gäller även andelen vägledning.

Med stöd av det bemyndigande Skogsstyrelsen har i 30 § SvL och 30 § skogsvårdsförordningen är det möjligt att utfärda föreskrifter om hänsyn vid skötsel av skog för att främja sociala värden. Oavsett om och hur en sådan föreskriftsförändring ser ut är signal- och normgivningsvärdet troligen betydelsefullt.

I syfte att stärka skogens sociala värden i skogsvårdslagstiftningen är det mer kostnadseffektivt att utforma föreskrifter och allmänna råd som är riktade mot den tätortsnära skogen och annan skog med höga rekreations- och friluftsvärden.

Skogsstyrelsen har i en översiktlig analys kommit fram till att skogens sociala värden inte kan prioriteras enligt 7 kap. 33 § föreskrifter till SvL framför skogsbiologiska värden på grund av EU regelverk. Denna fråga tillsammans med frågan om det är möjligt att ställa högre krav på allmänna skogsägare behöver dock utredas mer i detalj.

Förutom lagstiftningen kan även Skogsstyrelsens tillsyn av skogens sociala värden förbättras.

6.5 Etappmål för tätortsnära natur

Förslag: Regeringen bör överväga ett eget etappmål med eget anslag för skydd av tätortsnära natur.

Motivering: Skogens sociala värden skapar stora samhällsekonomiska nyttor i form av rekreation, förbättrad hälsa, friluftsliv, turism etc. Dessa samhällsekonomiska nyttor skapas i skogen men genererar i många fall inte några intäkter till skogsägaren. Om inte dessa nyttor är prissatta finns en risk att incitamentet för skogsägare att tillhandhålla dessa nyttor minskar. Denna situation motiverar att staten ingriper och korrigerar genom att införa ett ekonomiskt stöd i någon form.

Naturvårdsverket har i sitt budgetunderlag till regeringen 2018 ett förslag på etappmål för skydd av tätortsnära natur. Skogsstyrelsen önskar att även i denna rapport lyfta detta förslag.

Naturvårdsverkets ser behov av att vidta åtgärder för att bevara en bra grönstruktur med bostadsnära natur i samband med det omfattande bostadsbyggande som kommer att ske de närmaste åren. Sedan 2001 har det funnits program för skydd av tätortsnära natur med höga värden för friluftsliv och naturvård i de tre storstadsregionerna. Länsstyrelserna i de tre berörda länen har, i samverkan med kommuner och med stöd av Naturvårdsverket, verkat för varaktigt skydd och god förvaltning av tätortsnära natur. Arbetet har varit framgångsrikt och är i högsta grad aktuellt i många fler stora och mellanstora tätorter i landet som ett sätt att bevara en bra grönstruktur med bostadsnära natur i samband med det omfattande bostadsbyggande som kommer att ske de närmaste åren. Naturvårdsverket föreslår att program för tätortsnära natur upprättas och genomförs i samtliga län med stora och mellanstora tätorter och att anslaget för skydd av värdefull natur förstärks med 30 miljoner kronor per år för detta ändamål.

Skogsstyrelsen anser att ett etappmål med egna medel för skydd av värdefull natur skulle undvika målkonflikter mellan mål och medel för skydd av skogsbiologiska värden och skydd av rekreations- och friluftsvärden, även om de i många fall sammanfaller. Inom ramen för detta uppdrag har Skogsstyrelsen inte analyserat förslaget närmare och kan därför inte överblicka alla konsekvenser. Härav finns troligen behov av att utreda förslaget ytterligare. I fortsatta hanteringen av förslaget är det viktigt att beakta kommunernas särskilda ansvar i att tillhandahålla tätortsnära natur.

6.5.1 Uppföljning av Skogsstyrelsens interna arbete

Förslag: Skogsstyrelsen avser att utveckla en bättre uppföljning av hur det interna arbetet med skogens sociala värden utvecklas, både kvantitativt och kvalitativt, fördelat på olika styrmedel och åtgärder.

Motivering: Idag saknas statistik om Skogsstyrelsens interna arbete med skogens sociala värden. Det går till exempel inte att få fram data på hur mycket resurser som läggs på arbete med skogens sociala värden.

För att kunna följa upp och utvärdera det interna arbetet behöver statistiken förbättras. Detta är viktigt både i utvärdering och rapportering kring arbetet med skogens sociala värden på Skogsstyrelsen men också för att kunna ha beslutsunderlag vid framtida planering och budgetarbete.

6.5.2 Officiell statistik om skogens sociala värden

Förslag: Skogsstyrelsen avser att årligen ta fram officiell statistik kring skogens sociala värden i form av en statistikprodukt inom ramen för uppdraget i statistikförordningen och den officiella statistiken. En sådan produkt kan bygga vidare på den statistik som tagits fram i denna rapport men bör utvecklas och kvalitetssäkras.

Motivering: Skogsstyrelsen är en så kallad statistikansvarig myndighet för den officiella statistiken. Ansvaret gäller tre områden varav ett är Miljö och sociala frågor i skogsbruket. Trots ett flertal försök har inte någon officiell statistik tagits fram för sociala värden i skogsbruket.

Officiell statistik ska enligt lagen (2001:99) om den officiella statistiken finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Den ska vara objektiv och allmänt tillgänglig. Statistik används ofta som underlag när man ska ta beslut, både på politisk och myndighetsnivå i offentlig sektor och i näringslivet. Tillgång till en objektiv statistik är en förutsättning för det demokratiska samtalet. Vid diskussioner om skogens sociala värden i förhållande till andra värden i skogen är det bland annat viktigt att diskussionen baseras på objektiv och saklig statistik.

Att inte ha statistik om skogens sociala värden betyder att det saknas ett viktigt beslutsunderlag när denna fråga behandlas på politisk eller myndighetsnivå eller bland skogsägare och andra intressenter. Saknas objektiv statistik finns också en risk att frågan förminskas eller nedprioriteras.

I denna rapport redovisas statistik om skogens sociala värden. En framtida statistikprodukt om skogens sociala värden bör kunna byggas vidare på denna statistik. Statistiken bör även inkludera mer kvalitativa undersökningar bland skogsägare och andra intressenter.

6.5.3 Kommunikations- och rådgivningsinsatser

Förslag: Skogsstyrelsen avser att vidareutveckla kostnadseffektiva, moderna och digitala kommunikations- och rådgivningsinsats inom området skogens sociala värden. Det är viktigt att mäta effekterna av denna åtgärd.

Motivering: I forskningen, bland olika organisationer och myndigheter har det på olika sätt och i ett flertal sammanhang lyfts att det stora problemet är att skogsägare saknar kunskap om skogens sociala värden. Skogsägare vet inte vad sociala värden är och tolkningen av begreppet skiljer sig åt.

Även yrkesverksamma i skogssektorn behöver få bättre kunskaper kring vad skogens sociala värden är. De yrkesverksamma i skogssektorn är viktiga för att nå ut till skogsägarna. Förvaltare av kommunala skogar och personer som arbetar med kommunal planering är även en viktig målgrupp. Skötselmetoder som är

lämpliga att använda i tätortsnära skogar med höga sociala värden behöver till exempel läras ut större utsträckning.

Mer konkret kan kommunikations- och rådgivningsinsatserna innehålla målbilderna för hänsyn till friluftsliv och rekreation och skogsskötsel för friluftsliv och rekreation i den så kallade skogsskötselserien togs fram 2016.

6.5.4 Förbättrad samverkan mellan Skogsstyrelsen och kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter.

Förslag: Skogsstyrelsen avser att tydliggöra Skogsstyrelsens roll i samverkan mot kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter när det gäller arbetet med skogens sociala värden. Internt behöver Skogsstyrelsen öka styrningen med hjälp av vägledningar.

Motivering: Regeringen har uttryckt att samverkan och samordning av friluftslivet behöver stärkas men har också uttryckt att den tätortsnära naturen är särskilt viktig för friluftslivet och att kommunerna bör verka för att tillgodose behovet av tätortsnära natur i den kommunala planeringen.

Som framgått tidigare har skogens sociala värden en komplicerad målstruktur med olika konkretiseringsgrader och innehåll inom en rad olika politikområden med olika ansvariga departement, nationella, regionala och lokala myndigheter. Denna situation torde indikera ett stort behov av samverkan och samordning mellan myndigheter men också gentemot skogsägare och övriga intressenter.

Samverkan kan bli bättre mellan Skogsstyrelsen och kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter. Det kan till exempel handla om plan- och bygglagen, skogsvårdslagen, friluftsförordningen men också aktivt utbyte av information eller att planera gemensamma aktiviteter. Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation har tagits fram i en samverkansprocess som samordnas av Skogsstyrelsen. Denna samverkansprocess kan vara en förebild för framtida samverkan.

Ytterligare ett motiv för samverkan är att det redan idag står i 30§ skogsvårdsförordningen att ”Skogsstyrelsen skall samråda med kommunen i frågor av särskild vikt med hänsyn till de lokala förhållandena.” Det är idag otydligt om och hur detta tillämpas i praktiken.

Skogsstyrelsen behöver i detta sammanhang öka styrningen internt med vägledningar. Målet är att Skogsstyrelsen blir mer aktiva och konsekventa i samverkan.

6.5.5 Myndighetsgemensam vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur

Förslag: Regeringen bör ge Boverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen i uppdrag att gemensamt ta fram en vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur.

Motivering: Den tätortsnära naturen har ofta höga sociala värden. Genom plan- och bygglagen och miljöbalken är den att betrakta som ett allmänt intresse som ska tillgodoses i den fysiska planeringen. Den kommunala översiktsplanen är ett viktigt verktyg för att långsiktigt bevara och utveckla skog, natur och landskap med höga sociala värden. Men översiktsplanen är inte genomförande utan behöver stöd av andra verktyg för att planen ska realiseras.

Områdesbestämmelser och detaljplan, det vill säga PBL:s instrument för genomförande, har huvudsaklig fokus på bebyggelse och fungerar inte för att genomföra översiktsplanens intentioner beträffande friluftsliv, grönstruktur och skogar med sociala värden. Här behövs istället de verktyg som finns i skogsvårdslagen och framförallt miljöbalken så som naturvårdsavtal, naturreservat, hänsynsskötsel och strandskydd. Även om dessa verktyg används idag finns det ett behov av ökad samordning mellan den kommunala översiktsplanen och andra verktyg. De strukturer och kartläggningar som tas fram i samband med översiktsplaneringen borde också i större utsträckning kunna vara ett bra underlag för dialog med markägare, rekreationsanpassad skötsel och olika skyddsinstrument.

Det är angeläget att uppmärksamma de synergieffekter som kan uppnås genom att samordna insatser inom fysisk planering, skogsskötsel och naturvård. En gemensamt utvecklad och framtagna vägledning om skogens sociala värden och tätortsnära natur skulle kunna stärka kommunernas, föreningars och markägares arbete med dessa frågor.

7 Konsekvensanalys

I konsekvensanalysen görs ett försök att identifiera kostnader och intäkter av de olika förslagen. Överlag är det förenat med svårigheter att kvantifiera och monetärt värdera kostnader och intäkter. Främst beror detta på hur förslagen är utformade men också på grund av brist på relevant statistik. Mot bakgrund av detta görs bedömningar av storleken och riktningen på kostnader och intäkter.

7.1 Uttolka och konkretisera målen för skogens sociala värden

Förslag: Skogsstyrelsen avser att tillsammans med relevanta myndigheter göra en bred uttolkning och konkretisering av nuvarande politiska mål för skogens sociala värden.

Kostnaderna för förslaget bedöms som små och bestå av tillfälliga arbetskostnader för de personer som ska ta fram förslag på uttolkning och konkretisering av de politiska målen för skogens sociala värden på respektive myndighet. Om fem myndigheter avsätter en person i ett halvår på heltid för arbetet blir kostnaden 2,5 miljoner kronor.

Intäkterna bedöms bestå i att uttolkningen och konkretiseringen skapar förutsättningar för ökad grad av måluppfyllelse. Med tydliga och konkreta mål kan styrmedel och åtgärder utformas på ett bättre sätt. Dessutom möjliggörs för bättre uppföljning och utvärdering av målen. I förlängningen torde detta medföra en effektivare implementering, både för myndigheter men även andra berörda aktörer. I slutändan innebär en bättre måluppfyllelse att bättre förutsättningar skapas för en bättre folkhälsa, friluftsliv, naturturism etc.

Sammantaget bedöms intäkter vara betydligt större än kostnaderna.

7.2 Öka efterfrågan på skogens sociala värden

Förslag: Regeringen bör i framtida uppdrag i större utsträckning även adressera översyn av åtgärder och styrmedel med koppling till efterfrågan på skogens sociala värden.

Inga explicita förslag lämnas varför det är svårt att konkretisera kostnaderna men som nämnts tidigare kan det handla om ekonomiska styrmedel och ökade medel till LONA (lokala naturvårdssatsningar) eller ökade statliga anslag till civilsamhället, till exempel friluftslivets organisationer.

Det är först när människor ökar efterfrågan och vistas mer i skog och natur som de stora samhällsekonomiska intäkterna kan ske i form av förbättrad folkhälsa, friluftsliv, naturturism etc.

7.3 Skogsvårdslagen

Förslag: Skogsstyrelsens avser att mer i detalj utreda nuvarande föreskrifter och allmänna råd till skogsvårdslagen för att tillgodose skogens sociala värden och vid behov ge förslag på förändringar. I utredningen ingår också att analysera om det är möjligt att ställa högre krav på allmänna skogsägare.

Kostnaderna bedöms som små och bestå av arbetskostnader på Skogsstyrelsen för att utreda enligt förslaget. Utredningen ska inte resultera i ökade totala krav på hänsyn gentemot skogsägare utan i en förändring av nuvarande prioritering av olika hänsynsfunktioner. Kostnaderna för skogsägare ska sålunda bli neutrala jämfört med idag.

Intäkterna är svåra att kvantifiera men torde om behov föreligger bestå i en mer effektiv reglering där skogens sociala värden kan tillgodoses i större utsträckning och mer kostnadseffektivt om denna förändrade regleringen hänförs till tätortsnära och andra skogar med höga rekreations- och friluftsvärden. Även signal- och normgivningsvärdet i en förändrad reglering kan ge positiva effekter.

7.4 Etappmål för tätortsnära natur

Förslag: Regeringen bör överväga ett eget etappmål med eget anslag för skydd av tätortsnära natur.

Förslaget har initierats av Naturvårdsverket i deras budgetunderlag till regeringen 2018 och för konsekvensanalyser hänvisas till dem.

7.5 Uppföljning av Skogsstyrelsens interna arbete

Förslag: Skogsstyrelsen avser att utveckla en bättre uppföljning av hur det interna arbetet med skogens sociala värden utvecklas, både kvantitativt och kvalitativt, fördelat på olika styrmedel och åtgärder.

Kostnaderna består i en liten engångskostnad i form av arbetskostnad internt på Skogsstyrelsen.

Förslagets intäkter är att det skulle underlätta uppföljning och utvärdering av arbetet med skogens sociala värden internt på Skogsstyrelsen. Härigenom skulle arbetet sannolikt effektiviseras, både när det gäller vilka åtgärder och styrmedel som ska användas för att nå största möjliga måluppfyllelse men också genom att kostnadseffektiviteten i olika åtgärder kan mätas på ett bättre sätt.

7.6 Officiell statistik om skogens sociala värden

Förslag: Skogsstyrelsen avser att årligen ta fram officiell statistik kring skogens sociala värden i form av en statistikprodukt inom ramen för uppdraget i statistikförordningen och den officiella statistiken. En sådan produkt kan bygga vidare på den statistik som tagits fram i denna rapport men bör utvecklas och kvalitetssäkras.

Den direkta kostnaden för förslaget bedöms främst bestå i ökade arbetskostnader på Skogsstyrelsen på upp till 250 000 kronor per år, åtminstone initialt.

Intäkterna är svårkvantifierade. Statistik om skogens sociala värden kan tillfredsställa behoven som idag finns från allmänheten och som underlag i beslut, både på politisk och myndighetsnivå i offentlig sektor och i näringslivet. Som nämnts tidigare är tillgång till en objektiv statistik en förutsättning för det demokratiska samtalet och vid avvägningar mellan skogens sociala värden och andra värden är det viktigt denna baseras på objektiv och saklig statistik.

Att inte ha statistik om skogens sociala värden betyder att det saknas ett viktigt beslutsunderlag när denna fråga behandlas på politisk eller myndighetsnivå eller bland skogsägare och andra intressenter. Saknas objektiv statistik finns också en risk att frågan förminskas eller nedprioriteras.

7.7 Kommunikations- och rådgivningsinsatser

Förslag: Skogsstyrelsen avser att vidareutveckla kostnadseffektiva, moderna och digitala kommunikations- och rådgivningsinsats inom området skogens sociala värden. Det är viktigt att mäta effekterna av denna åtgärd.

I forskningen och bland olika organisationer och myndigheter har det på olika sätt och i ett flertal sammanhang framhållits att det stora problemet är att skogsägare och andra aktörer saknar kunskap om skogens sociala värden. Skogsägare vet inte vad sociala värden är och tolkningen av begreppet skiljer sig åt. Utan kunskap är det svårt att förändra beteenden och vidta åtgärder. Förvaltare av kommunala skogar och personer som arbetar med kommunal planering är även en viktig målgrupp. Skötselmetoder som är lämpliga att använda i tätortsnära skogar med höga sociala värden behöver till exempel läras ut större utsträckning.

Mer konkret vilka olika kommunikations- och rådgivningsinsatser som bör användas framgår inte av förslaget varför det är svårt att identifiera kostnader och intäkter. Direkta kostnaderna för framtagning av kommunikations- och rådgivningsinsatser är således avhängt hur insatserna utformas, vilka mottagarna är och omfattningen av dessa. För att nå hög kostnadseffektivitet är det viktigt att utvärdera insatserna ex ante och ex poste. Även intäkterna i form av effekter på beteende och vilka åtgärder som mottagarna har vidtagit till följd av insatserna bör utvärderas ex ante och ex post.

7.8 Förbättrad samverkan mellan Skogsstyrelsen och kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter

Förslag: Skogsstyrelsen avser att tydliggöra Skogsstyrelsens roll i samverkan mot kommuner, länsstyrelser, regioner och andra nationella myndigheter när det gäller arbetet med skogens sociala värden. Internt behöver Skogsstyrelsen öka styrningen med hjälp av vägledning.

Kostnaderna för att tydliggöra Skogsstyrelsens roll i samverkan bedöms som små. Även kostnaderna för framtagning av vägledning bedöms som små. Däremot kan ökad extern samverkan på Skogsstyrelsen kräva mer resurser. Om Skogsstyrelsen ska vara mer aktiv i kommunala och regionala planeringen kräver detta mer resurser. Idag finns inte statistik över omfattningen av Skogsstyrelsens samverkan. Det finns idag 290 kommuner och 20 landsting/regioner och om Skogsstyrelsen ska öka samordning och samverkan med alla dessa behöver betydande resurser tillskjutas.

I syfte att få ned kostnaderna och öka kostnadseffektiviteten krävs en identifiering av när och hur samverkan ska ske. Om det till exempel finns kommuner där den tätortsnära skogen är särskilt viktig men hotad och inte tillgodosedd tillräckligt i den kommunala planeringen bör samverkan ske i större utsträckning.

7.9 Myndighetsgemensam vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur

Förslag: Regeringen bör ge Boverket, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen i uppdrag att gemensamt ta fram en vägledning för skogens sociala värden och tätortsnära natur.

Direkta kostnaden för förslaget bedöms främst bestå i ökade arbetskostnader för de olika inblandade myndigheterna för att ta fram men också att implementera vägledning för skogens sociala värden.

Intäkterna består framför allt i att kommuner, länsstyrelser och regioner i sin planering kan, via vägledningarna, ha större kunskap om och ta hänsyn till samtliga åtgärder och styrmedel från olika sektorer. Detta torde innebära framtagning av bättre underlag där skogens sociala värden kan tillgodoses i större utsträckning vilket skapar samhällsekonomisk nytta eller intäkter.

8 Litteratur/källförteckning

- Aarhus Convention. 1998. Convention on the access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters. Geneva: United Nations Economic Commission for Europe.
- Andersson, E. et al. 2016. Nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Skogssektorns gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder. Rapport 2016/12.
- Andersson, E. et al. 2013. Målbilder för god miljöhänsyn – En delleverans från Dialog om miljöhänsyn. Skogsstyrelsen. Rapport 2013/5.
- Angelstam, P. 2017. Tivedens skogslandskap som grön infrastruktur för landsbygdsutveckling: intressentanalys och förslag. Rapport, version 2017-09-10. Laxå kommun, Laxå.
- Angelstam, P. and Axelsson, R. (2014). Sustainable Bergslagen. Skinnskatteberg: (S) School for Forest Management, Sveriges lantbruksuniversitet. Euroscapes report ; 2014:4.
- Angelstam, C. et al. 2010. Multi-stakeholder collaboration in Russian and Swedish Model Forest initiatives: adaptive governance toward sustainable forest management? *Ecology and Society* 15 (2).
- Antonovsky, A. 1991. Hälsans mysterium. Natur och kultur.
- Almers, E., Askerlund, P. och Kjellström, S. 2017. Why forest gardening for children? Swedish forest garden educators' ideas, purposes, and experiences. *The Journal of Environmental Education* 2017. Vol 0, No 0, 1-8.
- Askerlund, P. och Almers, E. 2016. Forest gardens – new opportunities for urban children to understand and develop relationships with other organisms. *Urban Forestry & Urban Greening* 20.
- Axelsson, R. et al. 2014. Evaluation of Multi-level Social Learning for Sustainable Landscapes: Perspective of a Development Initiative in Bergslagen, Sweden. *AMBIO* 2013.
- Berglund, H. et al. 2013. Hänsynsuppföljning – underlag inför detaljerad kravspecifikation En delleverans från Dialog miljöhänsyn. Skogsstyrelsen. Rapport 2013/4.
- Branschgemensam överenskommelse kring körskador. www.mellanskog.se/PageFiles/Dokument/Br%20gem_milj%C3%B6policy_120126.pdf (Hämtad 2017-12-10).
- Broman, N. et al. 2012. Hänsynsuppföljning – grunder. Skogsstyrelsen. Rapport 2012/10.

- BFS 2014:5. Boverkets allmänna råd om planbestämmelser för detaljplan.
- Bostadsutskottets betänkande 1986/87:1. Om en ny plan- och bygglag m.m.
- Boverket. 2007. Bostadsnära natur – inspiration och vägledning.
www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2007/bostadsnara_natur.pdf (Hämtad 2017-12-11).
- Boverket, 2015. Miljömålsenkät 2015. länk: www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/miljomalsenkaten/ (Hämtad 2017-11-01)
- Boverket. PBL Kunskapsbanken – en handbok om plan- och bygglagen.
- Carlsson, J. and Lidestav, G. 2012. Vilhelmina Model Forest. Uppsala: Department of Forest Resource Management, Sveriges lantbruksuniversitet. Fakta. Skog; 2012:7
- Christiansen, L. et al. Utvärdering av skogsvårdslagen och tillämpliga delar av miljöbalken ur ett miljömålsperspektiv. Skogsstyrelsen. Rapport 2015/8
- Departementspromemoria. 2012:23. Svenska miljömål – preciseringar av miljö kvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål.
- Departementspromemoria. 2017:32. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Kontrollstation 2016.
- Dolling et al. 2017. Stress recovery in forest or handicraft environments – An intervention study. *Urban Forestry & Urban Greening* 27.
- Eriksson, A. och Högvall – Nordin. 2017. Implementering för god miljöhänsyn Rapport 2017/9.
- Hagelberg, L. A. 2012. Bör samhället satsa på friluftsliv? *Social medicinsk tidsskrift* nr 3 2012.
- Jianyong W. and Jackson, L. 2017. Inverse relationship between urban green space and childhood autism in California elementary school districts. *Environment International*. Volume 107. October 2017.
- Folkhälsomyndigheten. www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/friluftsliv/ (Hämtad 2017-11-22).
- Folkhälsomyndigheten. 2017. Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2017.
- Forest Stewardship Council. Svensk skogsbruksstandard enligt FSC med SLIMF-indikatorer FSC-STD-SWE-02-04-2010 SW 3.1.1-2.
- Fredman, P. och Margaryan, L. 2016. Natural amenities and the regional distribution of nature-based tourism supply in Sweden. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*.

- Fredman, P. och Hedblom, M. 2015. Friluftsliv 2014. Nationell undersökning om svenska folkets friluftsvanor. Naturvårdsverkets Rapport 6691 oktober 2015.
- Fredman & Margaryan 2014 The Supply of nature-based tourism in Sweden. A national inventory of service providers.
- Fredman, P. 2014. Naturturism – en växande bransch. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.
- Fredman, P; Stenseke, M., Sandell, K., & Mossing, A (red). 2013. Friluftsliv i förändring: Resultat från ett forskningsprogram: Slutrapport. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Fredman, P. et al. 2010. Ekonomiska värden i svenskt friluftsliv – en enkätundersökning. Friluftsliv i förändring.
- Förordning (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden.
- Förordning (2009:1393) med instruktion för Skogsstyrelsen.
- Grado, Stephen. Economic Contribution of the USDA Forest Service within the Southeastern United States.
- Grahn, P. Stigsdotter, U A. 2003. Landscape planning and stress. Urban Forestry & Urban Greening Volume 2, Issue 1.
- Gustavsson A1, Svensson M, Jacobi F mfl. 2012. Cost of disorders of the brain in Europe 2010.
- Hallden, G. 2014. Barndomens skogar. I: Midholm, L. och Saltzman, K. Naturen för mig - Nutida röster och kulturella perspektiv. Institutet för språk och folkminnen. Lunds universitet.
- Hannerz, M. & Nylander, L. 2017. Forestry Knowledge, a comprehensive decision support system for forest owners. In: Proceedings of SNS-EFINORD network meeting and international workshop. Tools for improving science-practice interaction in forestry. Warsaw, Poland, May 11, 2017. Tapio Report No. 20.
- Hannerz, M., Nordin, A., Saksa, T. (red.) 2017. Hyggesfritt skogsbruk. Erfarenheter från Sverige och Finland. Future Forests Rapportserie 2017:1. Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå.
- Hannerz, M. et al. Skogsstyrelsen m.fl, 2016. Skogsskötselserien – Skogsskötsel för friluftsliv och rekreation.
- Heureka systemet – en serie program för analys och planering av skogsbruk. SLU www.slu.se/institutioner/skoglig-resurshushallning/programprojekt/sha/heureka/heureka/

- IMFN. 2008. Model Forest development guide. International Model Forest Network Secretariat, Ottawa, Canada.
- Institutet för språk och folkminnen 2011. Sveriges arbete med Unescos konvention om tryggheten av det immateriella kulturarvet. Uppsala.
- Kamfors, G. 1999 Turism och affärsresande. Nya idéer och strategier. Sellin, Stockholm.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. 1989. The Experience of Nature. Cambridge University Press: Cambridge.
- Naturvårdsverket 2017. Tätortsnära natur och friluftsliv. Redovisning av regeringsuppdrag. Ärendenummer NV-08971-16.
- Naturvårdsverket, 2017. Tio års erfarenheter med LONA – lokala naturvårdssatsningen: Intresse, deltagande och lärande inom naturvård och friluftsliv. Rapport 6748.
- Naturvårdsverket, 2016. Översyn av områden av riksintresse för friluftslivet, PM 2016–08–26, Ärendenummer NV-04528-15.
- Naturvårdsverket, 2015a. Friluftsliv för alla Uppföljning av de tio målen för friluftspolitiken. Rapport 6700.
- Naturvårdsverket, 2015b. Sveriges friluftskommun 2015. Rapport 6668.
- Naturvårdsverket. 2015c. Friluftsliv 2014. Nationell undersökning om svenska folkets friluftsvanor. Rapport 6691.
- Naturvårdsverket. 2014. Nudging – Ett verktyg för hållbara beteenden? Rapport 6642.
- Naturvårdsverket. 2013. Sveriges friluftskommun 2013. Resultat av en undersökning som ligger till grund för att finna Sveriges Friluftskommun 2013. Rapport 6556.
- Naturvårdsverket. 2012. Styrmedel för att nå miljö kvalitetsmålen En kartläggning. Rapport 6415.
- Naturvårdsverket. 2006. Ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken. Rapport 2006:34.
- Naturvårdsverket, 2005. Handbok 2005:5 Riksintresse för naturvård och friluftsliv.
- Naturvårdsverket, 2004. Allemansrätten – Vad säger lagen?
- Nordström, A. och Saltzman, K. 2014. Naturen för oss en inledning. I: Midholm, L. och Saltzman, K. Naturen för mig - Nutida röster och kulturella perspektiv. Institutet för språk och folkminnen. Lunds universitet.

- Ny nationell strategi för formellt skydd av värdefulla skogar. Naturvårdsverket 2017-11-01. <http://naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2017/Ny-nationell-strategi-for-formellt-skydd-av-vardefulla-skogar/> (Hämtad 2017-11-01).
- Programme for the Endorsement of Forest Certification. PEFC SWE Tekniskt Dokument IV, PEFC SWE TD IV, PEFC SWE 002 4.1, PEFC SWE 002 4.1.1-3, PEFC SWE 002 5.1, PEFC SWE 002 5.3-4, PEFC SWE 002 5.8 och PEFC SWE 002 5.10.
- Putnam R. 1994. Konsten att skapa starka och livskraftiga regioner. Transkript av föreläsning 1994 i Östersund. Arr. ERU och institutet för social ekonomi.
- Regeringens proposition. 2013/14:141 En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster.
- Regeringens proposition. 2009/10:238. Framtidens friluftsliv.
- Regeringens proposition. 2007/08:108. En skogspolitik i takt med tiden.
- Regeringens proposition. 2002/03:35. Mål för folkhälsan.
- Regeringens proposition. 1997/98:145. Svenska miljömål – miljöpolitik för ett hållbart Sverige.
- Regeringens proposition. 1992/93:226. En ny skogspolitik.
- Regeringens proposition. 1985/86:3. Med förslag till lag om hushållning med naturresurser m.m.
- Regeringens proposition. 1978/79:110. Om riktlinjer för skogspolitiken m.m.
- Regeringens skrivelse. 2012/13:51. Mål för friluftslivspolitiken.
- Riksantikvarieämbetet 2017. Skog och historia. www.raa.se/kulturarv/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/skogens-kul
- Rydberg, D. 2001. Skogens sociala värden. SUS 2001 Skogsvårdsorganisationens utvärdering av skogspolitikens effekter. Skogsstyrelsen Rapport 8J 2001. [turav/skog-och-historia](http://www.sus.se/turav/skog-och-historia) (Hämtad 2018-01-18).
- Sagobygden 2018. Sagobygden berättarnätverket Kronoberg. www.sagobygden.se (Hämtad 2018-01-18).
- Sahlin et al. 2015. Using Nature-Based Rehabilitation to Restart a Stalled Process of Rehabilitation in Individuals with Stress-Related Mental Illness. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2015, 12, 1928–1951.
- Sandell, K., & Sörlin, S. 2008. Friluftshistoria: från ”hårdande friluftsliv” till ekoturism och miljöpedagogik: teman i det svenska friluftslivets historia. Stockholm: Carlssons.

- Sandström, U. and Hedfors, P. 2017. Uses of the word 'landskap' in Swedish municipalities' comprehensive plans. Does the European Landscape Convention require a modified understanding. *Land Use Policy* 70.
- SCB. 8,6 miljoner bor i Sveriges tätorter. www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/tatorter-arealer-befolkning/pong/statistiknyhet/tatorter-2015/ (Hämtad 2017-12-08).
- SCB. Statistikdatabasen. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__NR__NR0103__NR0103E/NR0103ENS2010T08A/?rxid=f45f90b6-7345-4877-ba25-9b43e6c6e299 (Hämtad 2017-08-31).
- SFS 2001:100. Förordning om den officiella statistiken. Stockholm. Finansdepartementet.
- SFS 1998:808. Miljöbalk.
- Skarin et al. 2016. Renar och vindkraft II - vindkraft i drift och effekter på renar och renskötsel. Rapport 294, SLU, Uppsala.
- Skog för upplevelser. 2014. [video] Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/filmer/filmer-skogens-sociala-varden/ (Hämtad 2018-01-12).
- Skogen i skolan. 2015. [video] Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/manniskan-och-skog/skogen-i-skolan (Hämtad 2018-01-12).
- Skogsindustriernas hemsida. Skogens upplevelsevärden www.skogsindustrierna.se/skogsindustrin/hallbarhet/hallbart-skogsbruk/foretagens-arbete---upplevelsevarden/ (Hämtad 2017-12-6).
- Skogskunskap.se. skogsägarnas digitala rådgivare. www.skogskunskap.se/
- Skogsstyrelsen 2018. Naturvårdsavtal. www.skogsstyrelsen.se/aga-skog/skydda-skog/naturvardsavtal/ (Hämtad 2018-01-12).
- Skogsstyrelsen. Introduktion till Målbilder för hänsyn till friluftsliv och rekreation. www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-sociala-varden/friluftsliv-och-rekreation-alla-faktablad-samlade-i-en-pdf.pdf (Hämtad 2017-09-14).
- Skogsstyrelsen 2017a. Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information. Meddelande 2017/1.
- Skogsstyrelsen, 2017b. Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar. Skogsstyrelsen, Meddelande 2017/4. Jönköping.
- Skogsstyrelsen. 2017c. Främja nyanländas väg till anställning i de gröna näringarna och naturvärden. Meddelande 2017/2. Skogsstyrelsen 2017.

Statistiska meddelanden JO1402 SM 1701. Biotopskyddsområden och naturvårdsavtal på skogsmark 2016.

Skogsstyrelsen 2016. Målbilder för god miljöhänsyn – Friluftsliv och rekreation. Närskogar. www.skogsstyrelsen.se/globalassets/mer-om-skog/malbilder-for-god-miljohansyn/malbilder-sociala-varden/friluftsliv-och-rekreation-narskog.pdf (Hämtad 2017-12-11).

Skogsstyrelsen 2015-10-26. Begäran om ändring i skogsvårdslagen (1979:429). Diarienummer 2015/1025.

Skogsstyrelsen 2015. Redovisning av arbetet med skogens sociala värden. Meddelande 2015/2.

Skogsstyrelsen 2013a. Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning. Meddelande 2013/9.

Skogsstyrelsen 2013b. Naturvårdsavtal för områden med sociala värden. Meddelande 2013/8.

Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket 2011. Skogs- och miljöpolitiska mål – brister, orsaker och förslag på åtgärder. Skogsstyrelsen. Meddelande 2011/2.

Skogsägarstrategier – kontroll över skogens ekonomi och dess utveckling. www.norra.se/verksamhet/skogochvirke/skogligatjanster/Pages/skogsagarstrategier.aspx

SKSFS 2011:7. Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till Skogsvårdslagen. Allvarliga körskador ska förhindras, SVL §30.

Skötselskolan. Webbaserade utbildningar – för dig som arbetar i skogen. www.skotselskolan.se/

SLU, Riksskogstaxeringen. Statistikdatabasen. http://skogsstatistik.slu.se/pxweb/sv/OffStat/OffStat__Skogsmark__Areal/SM_Areal_%C3%A4goslag_SVL_tab.px/table/tableViewLayout2/?rxid=eaa7ed62-ff7b-4b9f-83d9-a5334b10b864 (Hämtad 2017-12-10).

Sociala värden. 2014. [video]. Jönköping: Skogsstyrelsen. www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/filmer/filmer-skogens-sociala-varden (Hämtad 2018-01-12).

SOU:95. Ett land att besöka – En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring. Betänkande av Utredningen Sveriges besöksnäring.

SOU 2013:43 Långsiktigt hållbar markanvändning – del 1.

SOU 2006:81. Mervärdesskog. Del 1. Slutbetänkande av Skogsutredningen 2004.

Statens Folkhälsoinstitut. 2011. FaR individanpassad ordination av fysisk aktivitet på recept. Statens Folkhälsoinstitut. Östersund.

- Sténs, A. 2014. Skogens estetiska värden. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet.
- Stoltz et al. 2016. Planning for restorative forests: describing stress-reducing qualities of forest stands using available forest stand data. *Eur J Forest Res* 135:803–813.
- Svanqvist, B. 2014. Skogen ett rum för livskvalité. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.
- Sveriges kommuner och landsting. Kommungruppsindelning 2017. <https://skl.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/kommungruppsindelning.2051.html> (Hämtad 2017–10–15).
- Szczepanski, A. 2011. Lärares uppfattningar av lärande och undervisning utomhus. *Didaktisk Tidskrift*, Vol. 20, nr 1.
- Thellbro, C. 2006. Local Natural Resource Dependency in a Swedish Boreal Municipality Context. Licentiate dissertation, Umeå universitet.
- Ulrich, R.S. 1993. Biophilia, Biophobia and Natural Landscapes, pp. 73–137 in: Kellert, S.A & Wilson, E.O. (Eds) *The Biophilia Hypothesis*. Island Press/Shearwater: Washington DC.
- van den Bosch et al. 2015. Moving to Serene Nature May Prevent Poor Mental Health-Results from a Swedish Longitudinal Cohort Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2015, 12, 7974-7989.
- van den Bosch, M. 2014. Skog och hälsa – forskningen visar vägen. I: Lundqvist, S; Johnson, L (eds). Grön entreprenör skogens sociala värden – forskningen visar vägen. Sveriges lantbruksuniversitet 2014.
- WHO 2016. Urban green spaces and health – a review of evidence. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2016.
- Widman, U. and Bjärstig, T. 2017. Protecting forests’ social values through partnerships. *Scandinavian Journal of Forest Research*.
- Wilhelmsson, B. 2011. Teachers’ intention for outdoor education: conceptualizing learning in different domains. Lic diss. Umeå universitet.
- Zuckerman, M., Ulrich, RS., och McLaughlin, J. 1993. Sensation seeking and reactions to nature paintings. *Personality and Individual Differences* Volume 15, Issue 5, November 1993.

Bilagor

Bilaga 1 Resultat från intervjuer med olika intressenter _____

Bilaga 2 Skogsvårdslagen – bestämmelser av betydelse för skogens sociala värden _____

Resultat från intervjuer med olika intressenter

Bakgrund

Uppdraget för kvalitativa intervjuer var att kort intervju yrkesverksamma i skogssektorn. Syftet var att få mer kunskap om hur personer som mer konkret arbetar med skogens sociala värden upplever den statliga styrningen med dess åtgärder och styrmedel. Eftersom det är kvalitativa intervjuer går det inte att bedöma representativiteten i svaren. Mer långgående generella slutsatser kan därför inte göras.

Populationen är ett subjektivt urval. Frågorna är konstruerat i enlighet med uppdraget och vald metod och skickades ut i förväg.

Respondenter i intervjun har funktioner som produktionsledare – stiftelse, skogsansvarig – kommun, skogsförvaltare – kommun, skogsinspektör – skogsägareförening, stiftsskogvaktare – svenska kyrkan och virkesköpare köpsågverk.

Intervjuerna har gjorts med öppna frågor som ställts utifrån utskickade frågor. Totalt har 11 intervjuer gjorts. Fem av intervjuerna har skett på plats. Respondenterna har varit förberedda och svarat fritt och öppet på frågorna.

Intervjuerna har geografiskt gjorts inom skogssektorn i Halland, Småland och Västerbotten.

Följande frågor ställdes:

Fråga 1. Hur arbetar ni med skogens sociala värden idag? Vilka åtgärder och styrmedel eller andra verktyg (icke-statliga) använder ni?

Fråga 2. Hur tycker ni att de åtgärder, styrmedel eller verktyg ni använder fungerar? Finns det problem?

Fråga 3. Vilka (om) förändringar av nuvarande åtgärder, styrmedel eller verktyg önskar ni, varför?

Fråga 4. Har ni några fler tankar, åsikter, synpunkter, medskick?

8.2 Sammanfattning av svaren

Ett återkommande ämne är certifieringen. Målbilderna och skogsvårdslagen och all annan lagstiftning återkom i väldigt liten grad.

Den mindre kommunen i Småland – gör väldigt mycket samtidigt som de har ett högt avkastningskrav. De har haft det ekonomiskt svårt i samband med stormarna – ”de gräver där de står med det de har”. Även här är målbilder och lagstiftning mindre framträdande. Däremot framhålls bidrag och kunskap samt samverkan.

Den mindre kommunen Västerbotten – Har inga avkastningskrav. Arbetar med medborgardialog där lika många kommer inne i tätorten som ute i byarna.

Samverkan – LONA-projekt har använts kring vandringsled. Juhtadakka biosfärsområde – inte kommunen som är aktiva, folkhälsoråd.

Har meddelat Skogsstyrelsen inom vilket område de vill veta när det är skogliga åtgärder på gång. Kommunen arbetar i det lilla med de vardagsnära frågorna. Arbetar med zoner och har pekat ut de områden där de direkt önskar få kännedom om eventuella avverkningar. Arbetar aktivt med markägare och deras hänsyn eller försöker påverka hänsynen.

Den större kommunen i Norra Sverige

Tre förvaltningar inblandade vilka planerar driften gemensamt. Stadsnära skog som planerats som natur sköts enbart med skogsbiologiska- och friluftsvärden som mål. Stadsnära skog som ligger i reserv sköts med hänsyn till friluftslivets intressen och har inget avkastningskrav. Skog längre bort sköts rationellt och ligger som markreserv för framtida exploateringar. Sköter stadsträden som träd snarare än bestånd.

Har en skogspolicy. Kände inte till naturvårdsavtal. Testar innovativa lösningar för kommunikation med medborgarna. Enkelt att felanmäla. Visar ansökan om trädfällning. Önskar att det ska vara mycket tydligare att gröna områden måste ingå vid planerandet av nya bostäder. Medskick att värdet av gläntor och bänkar ska inte underskattas.

Den större kommunen i södra Sverige

I kommunen har de kvartersskogar, tätortsnära, friluftsområden, 5 000 hektar skogsmark totalt och åtta naturreservat. Skogsproduktionen är enligt respondenten underordnad.

Detaljplaner, planmonopol, all mark är exploateringsbar, 8 reservat varav 2 kommunala. Inga naturvårdsavtal. Det finns en konflikt mellan exploateringstryck och naturvård.

De har en skogspolicy, där skogsproduktion är underordnad, samt ett skogsprogram och 550 nyckelbiotoper.

De upplever att skogsvårdslagen är enklast att uppfylla. Anser att strängare lagstiftning skulle stärka viljan eller skyddet av skogar med höga sociala värden.

Skogsägarförening – stab Västerbotten

De har samverkan med sektorsråd men saknar regionalt naturvårdsråd.

GRIP on Life – de berättar att de samverkat kring denna stora ansökan.

Normer – målbilder – Instruktionen till medarbetare bygger på de gemensamma målbilderna med fokus på körskador, skog och vatten och kulturmiljöer utifrån problembilder, börjat lyfta men en bit kvar. Målbilden för kommunikation finns när de arbetar mot kommuner.

Miljöklassning – PF (cirka 10 procent) och NS borde vara en tillgång i dessa skogar.

Frivilligheten är viktig.

PEFC för skogsbruket – tydliga skrivningar i nya standarden.

FSC för sågverk och butiker.

Skogsägarstrategier – markägarens mål grund för rådgivning om skötsel enligt den skogsägarplan som ligger i botten.

Heureka är ett viktigt beslutsstöd.

Skogsägareapp – FMIS, NB inget skikt för tätortsnära, men det är mer ointressant för skogsägaren för det vet hen.

Historiska kartor – bra beslutsstöd.

Visningsskogor – lite om sociala värden idag, men hänsyn till mark och vatten samt kulturmiljöer finns.

Skötselskolan – skogens vatten.

Upplever att det är stopp för områdesskydd om det inte är en biologisk värdekärna och tycker att det är olyckligt.

Skog kring elljusspår – knepigt om markägare ställer upp med mark för led och sedan inte får bruka den.

Skulle gärna se ett kometprogram med fokus på friluftsliv.

Kanske behövs det öronmärkta pengar för områdesskydd till sociala värden/ friluftsliv.

Mer rådgivning och information.

Fortsatt dialog kring målbilder.

Har svårt att se vinsten med hårdare styrmedel – typ lagstiftning och tvingande områdesskydd.

Skogens sociala värden – mycket och lite. Fortfarande lite luddigt – kulturella ekosystemtjänster har gjort dem lite tydligare.

PF – borde användas mer i dessa skogar.

Skogsbilvägarnas viktiga roll som tillgängliggörare och som förhindrare av långa terrängtransporter – två saker som borde ses som positivt för friluftslivet.

Skogsägarföreningen – har resurser, väl utvecklat fältstöd, men har ändå långt till skogens sociala värden samtidigt som de helt ut tagit in objektsvis dialog men hade inte fullt ut kännedomen om målbilderna. Månar om äganderätten.

Stiftelsen – har ambitionerna och har i sitt fältstöd inte alls samma resurser som skogsägarföreningen. De söker kunskap och satsar framåt men som de säger ”vi kan göra mycket men det kostar pengar någon ska betala” – syftar på bidrag som de är välvilliga till. Samverkan lyfts fram.

Svenska kyrkan – de menar själva att de har en lång tradition kring egna avsättningar, utbildningar har till exempel utbildning i vacker skog.

De är ambitiösa kring arbeten i skogar där många vistas. Målbilder har de mindre kunskap om. De är tudelade till bidrag. Samverkan lyfts fram.

Det mindre köpsågverket – Västerbotten

Generell hänsyn är viktigt. Finns hus eller stigar så kommunicerar de detta med markägaren och diskuterar vem som ska prata med stugägaren och lyfter hänsyn till stigen.

Arbetar sällan i tätortsnära skogar utan oftast en bit ifrån.

Högt i tak på företaget. Även om man vill ha in virke så ska virkesköparna fungera som skogliga rådgivare hela vägen. Man ser att man har ett ansvar för båda målen i skogspolitiken och upplever att man gör mer konkret naturvårdsnytta nu än när man arbetade på myndigheten.

Bra kunskap om lagens krav.

Kände inte till att naturvårdsavtal går att använda för sociala värden.

Uppskattade Skogsstyrelsens initiativ till en informationsträff för virkesköpare. På kort tid fick man kunskap på vad som var på gång och en chans att träffa konkurrenter under trevliga former. Fler sådana.

Det tar tid innan förändringar når ut.

Mer aktiv informations-spridning från myndigheten – gärna i form av informationsträffar. De ger så mycket mer.

Det större köpsågverket – väldigt lite målbilder, väldigt mycket fokus på avkastning och volymer. Sociala värden ”lägger papper i brevlådorna hos grannar i samband med avverkning och en gång var vi på en exkursion i tätortsnära skog på kommunmark de högg bort granen under lövet- bokskogen”. Månar om äganderätten.

Bilaga 2

Skogsvårdslagen – bestämmelser av betydelse för skogens sociala värden

Mark som används för eller läggs om till annat ändamål

Sådana områden där marken i väsentlig utsträckning används för annat ändamål än virkesproduktion utgör inte skogsmark och då gäller inte produktions- eller hänsynskraven i skogsvårdslagstiftningen. Det kan i tätortsnära områden i vissa fall vara oklart om marken utgör skogsmark eller annan mark.

SvL hindrar inte att produktiv skogsmark tas i anspråk för annat ändamål än virkesproduktion. Även skogsmark av stor betydelse för det rörliga friluftslivet är möjlig att lägga om till exempelvis jordbruksmark, bostadsbebyggelse eller industrimark om inte annan lagstiftning, detaljplan eller andra omständigheter hindrar detta.

Skyldighet att anlägga ny skog

Ny skog ska anläggas på produktiv skogsmark om markens virkesproducerande förmåga inte tas tillvara på ett godtagbart sätt. Detta innebär att ett skogsbestånds virkesförråd eller stamantal inte får vara för lågt. Mycket glesa och/eller luckiga skogsbestånd är alltså inte tillåtna. Då inträder krav på att avverka beståndet och ersätta det med ny skog som måste ha ett minsta plantantal per hektar. Skogsstyrelsen får i särskilda fall medge undantag från dessa krav.

Föryngringsåtgärder och träarter

Anläggning av ny skog ska ske med beprövade metoder. Plantering eller sådd ska användas när naturlig föryngring inte bedöms ge tillfredsställande återväxt inom godtagbar tid, vilket är 5–15 år beroende på läge i landet. När det behövs för att föryngra skogen ska markberedning göras.

Alla träarter som används ska ge en tillfredsställande virkesproduktion. För att i ett enskilt fall få använda exempelvis rönn eller sälg som huvudträslag i ett bestånd krävs att Skogsstyrelsen medger undantag. Främmande träarter får användas utom i fjällnära skog. För contortatall finns även andra restriktioner.

Avverkningsformer

Avverkning på produktiv skogsmark ska antingen vara ändamålsenlig för att få upp återväxt av ny skog, så kallad föryngringsavverkning (slutavverkning), eller främja skogens utveckling. Föryngringsavverkning sker vanligen genom att avverka det mesta av skogsbeståndet, men man lämnar kvar vissa träd och/eller områden av hänsyn till miljön. På mark som är lämplig för naturlig föryngring kan ett hyggesfritt skogsbruk tillämpas. Avverkning som främjar skogens utveckling sker oftast genom röjning och gallring, men får även utföras genom så kallad

blädning eller på annat sätt. Efter en avverkning som främjar skogens utveckling får virkesförrådet och stamantalet inte bli för lågt efter avverkningen och de kvarlämnade träden ska i huvudsak vara jämnt fördelade över arealen. Dock gäller inte de ovanstående kraven i vissa angivna fall, bland annat avverkningar i tätortsnära skog med stor betydelse för allmänhetens friluftsliv och rekreation, under förutsättning att avverkningen verkligen har detta syfte och att den minst sex veckor i förväg anmäls till Skogsstyrelsen.

Lägsta ålder för föryngringsavverkning

Det är skogens ålder som styr när det är tillåtet att föryngringsavverka den. Grandominerad skog som växer på mycket bördig mark i södra Sverige får avverkas vid 45 års ålder, medan tall- eller grandominerad skog på riktigt svag mark får avverkas först vid 90 år. I de fyra nordligaste länen är motsvarande åldrar något högre. För bestånd som domineras av ek gäller 90 år, bok 80 år, medan 35 år gäller för björk och vissa andra lövträd. De flesta skogsägare väljer oftast att avverka skogen vid betydligt högre åldrar än vad lagkraven anger.

Ransonering av äldre skog

För brukningsenheter större än 50 hektar produktiv skogsmark finns krav på att ransonera den skog som uppnått lägsta ålder för föryngringsavverkning. På sådana brukningsenheter med stor andel äldre skog går det alltså inte att avverka all den skogen vid ett och samma tillfälle.

Åtgärder på skogliga impediment

Avverkning, skogsvårdsåtgärder och gödsling får inte på skogliga impediment större än 0,1 hektar. Enstaka träd får dock avverkas om det inte förändrar naturmiljöns karaktär.

Anmälan och ansökan om tillstånd till avverkning

Minst sex veckor innan föryngringsavverkning påbörjas ska anmälan göras till Skogsstyrelsen om området är minst 0,5 hektar produktiv skogsmark. Vid motsvarande avverkning i fjällnära skog och ädellövskog krävs istället tillstånd till avverkning och detta gäller även om arealen är mindre än 0,5 hektar. 2016 kom det in drygt 54 000 anmälningar om föryngringsavverkning. Motsvarande antal ansökningar om tillstånd till avverkning i fjällnära skog var 295 och i ädellövskog 318.

Ädellövskog

I ett skogsbestånd som utgör ädellövskog, det vill säga utgörs av lövträd²¹⁰ till minst 70 procent och av ädla lövträd till minst 50 procent och vars areal är minst 0,5 hektar, får det – fränsett vid omläggning av marken till annat ändamål – inte

²¹⁰ Med ädla lövträd avses enligt 22 § SvL de inhemska trädslagen alm, ask, avenbok, bok, ek, fågelbär, lind och lönn.

vidtas aktiva åtgärder som leder till att beståndet upphör att vara ädellövskog. Ädellövskogar har ofta mycket stor betydelse för rekreation och friluftsliv.

Bekämpning av skadliga insekter

I 29 § finns krav på att åtgärder ska vidtas för att bekämpa skadliga insekter och det innebär normalt att högst 5 skogskubikmeter färskt virke av gran och/eller tall får lämnas kvar över sommaren inom ett hektar eller vid bilväg.

Hänsyn till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen

I 30 § SvL anges kraven på den hänsyn vid skötsel av skog som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Här ingår även i viss utsträckning hänsyn till sociala värden.

Intrångsbegränsningen

I 30 § anges att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om den hänsyn som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötsel av skog, men att de inte får vara så ingripande att pågående markanvändning avsevärt försvåras, den så kallade intrångsbegränsningen.

Enligt 30 § skogsvårdsförordningen ska Skogsstyrelsen samråda med kommunen i frågor av särskild vikt med hänsyn till de lokala förhållandena.

Skogsstyrelsens praxis vid tillämpningen av den så kallade intrångsbegränsningen grundas på förarbeten till plan- och bygglagstiftningen²¹¹ samt domar.

Myndighetens praxis innebär att vad som kan krävas som hänsyn enligt 30 § SvL vanligen kan relateras till virkesvärdet av det skogsområde som utgörs av den berörda delen av brukningsenheten. Den berörda delen utgörs normalt av det eller de områden som omfattas av en anmälan om avverkning eller en ansökan om tillstånd till avverkning. Värdet av den hänsyn som kan krävas uppgår enligt Skogsstyrelsen praxis till högst 10 procent för de första 250 000 kr av den berörda delen, 5 procent för det som ligger därutöver upp till 2 Mkr och högst 2 procent för vad som överstiger 2 Mkr.

Hänsyn till sociala värden

I detta avsnitt återges ett antal exempel från Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd till 30 § på sådan hänsyn till natur- och kulturmiljön som i många fall även innebär hänsyn till sociala värden.

Trädslagsblandning (föreskrift)

Vid skötsel av skog ska inslag av växtplatsens naturligt förekommande trädslag behållas och ges förutsättningar att utvecklas väl.

²¹¹ Bostadsutskottets betänkande 1986/87:1, sid 150-151.

Träd, trädsamlingar och döda träd (föreskrift)

Vid all avverkning ska av hänsyn till växt- och djurlivet, kulturmiljön och landskapsbilden buskar och enstaka träd, trädsamlingar och döda träd lämnas kvar.

Hyggen (föreskrift)

Hyggens storlek och utläggning ska anpassas till natur- och kulturmiljön. En begränsning av hyggens storlek ska eftersträvas. (Regeln i 30 § lagen om att föreskrifterna inte får avsevärt försvåra pågående markanvändning innebär dock i praktiken en kraftig begränsning av möjligheten att begränsa hyggesstorleken).

Hyggen (allmänt råd)

Anpassningen av ett hygges storlek och utläggning bör ske bl.a. med hänsyn till omgivande skog, markegenskaper, hydrologi, terrängförhållanden och rekreativvärden. ... Nära tätorter och i skärgårdar är det särskilt angeläget att hyggesstorleken begränsas.

Skogsbilvägar och traktorvägar (föreskrift)

När skogsbilvägar och traktorvägar byggs, ska skador förhindras eller begränsas på natur- och kulturmiljön.

Skogsbilvägar och traktorvägar (allmänt råd)

Vägar bör inte anläggas i direkt anslutning till sjöstränder, vattendrag, hänsynskrävande biotoper, kulturlämningar och allmänt nyttjade stigar.

Hänsynskrävande biotoper, kulturmiljöer och kulturlämningar (föreskrift)

Vid all skötsel av skog ska skador i och invid hänsynskrävande biotoper, kulturmiljöer och kulturlämningar i skogen förhindras eller begränsas.

Hänsynskrävande biotoper, kulturmiljöer och kulturlämningar (allmänt råd)

Exempel på vad som kan vara kulturmiljöer och kulturlämningar i skogen är: ... röjningsrösen, stenmurar och äldre färdvägar, stigar med namn och tradition samt rösningsar och ristningar, ...

Skydds-zoner (föreskrift)

Skydds-zoner med träd och buskar ska lämnas kvar vid skötsel av skog i sådan utsträckning som behövs av hänsyn till arter, vattenkvalitet, kulturmiljö, kulturlämningar och landskapsbild.

Vid skogsplantering på nedlagd jordbruksmark ska en skydds-zon utmed sjöar, vattendrag, kulturmiljöer och öppen jordbruksmark samt bebyggelse lämnas oplanterad eller planteras med lövträd.

Skydds-zoner (allmänt råd)

Utformning av skydds-zoner med hänsyn till rekreation och friluftsliv bör ske utifrån upplevelsevärden och med utgångspunkt från de aktiviteter som bedrivs.

Utformning av skydds-zoner med hänsyn till kulturmiljöer och kulturlämningar bör ske utifrån till exempel kulturarvet och upplevelsevärdet.

I anslutning till hav, sjöar, vattendrag och fuktiga miljöer samt kulturmiljöer, jordbruksmark och bebyggelse kan utvecklande av miljövärden ske. ... I anslutning till exempel kulturmiljöer, jordbruksmark eller bebyggelse kan det ske till exempel genom plantering av för lokalen lämpliga trädslag, samt röjning och gallring för att öppna upp och släppa in ljus. Grova träd, lövträd, samt bärande träd och buskar bör gynnas.

Mark och vatten (föreskrift)

Skador till följd av skötsel av skog ska förhindras eller begränsas på mark och vatten.

Framkomligheten på allmänt nyttjade stigar, stigar av kulturhistoriskt intresse samt permanenta spår och leder får inte försvåras genom att röjnings-, hyggesrensning- eller avverkningsrester lämnas eller att körskador förorsakas. Markberedning och plantering får inte utföras på sådana stigar och leder.

Skogsbränsleuttag och näringskompensation (föreskrift)

Stubbskörd får inte ske i skydds-zoner mot sjöar och vattendrag

Skogsbränsleuttag och näringskompensation (allmänt råd)

Stubbskörd bör inte ske i anslutning till vattentäkter eller allmänt nyttjade stigar.

Terrängkörning och markberedning (föreskrift)

Allvarliga körskador ska förhindras.

Markberedning som orsakar skador ska ske så att kulturlämningar, allmänt nyttjade stigar samt permanenta spår och leder inte skadas.

Terrängkörning och markberedning (allmänt råd)

Med allvarliga körskador bör avses sådana som

- försämrar framkomlighet på allmänt nyttjade stigar och leder,
- försämrar upplevelsevärdet i allmänt nyttjade friluftsområden, eller skadar fornlämningar, fornlämningsområden och kulturlämningar.

Återställande efter skada (föreskrift)

Om föreskrifterna inte har följts och detta medför skada ska följande åtgärder vidtas.

- Allmänt nyttjade stigar samt permanenta spår och leder ska lagas och rensas från röjnings-, hyggesrensning- och avverkningsrester samt planterade plantor.
- Barrträdsplantor som planterats ska tas bort från skydds-zoner på nedlagd jordbruksmark.

Av Skogsstyrelsen publicerade Rapporter:

- 2012:1 Kommunikationsstrategi för Renbruksplan
 2012:2 Förstudierapport, dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennärning
 2012:3 Hänsyn till kulturmiljöer – resultat från P3 2008–2011
 2012:4 Kalibrering för samsyn över myndighetsgränserna avseende olika former av dikningsåtgärder i skogsmark
 2012:5 Skogsbrukets frivilliga avsättningar
 2012:6 Långsiktiga effekter på vattenkemi, öringsbestånd och bottenfauna efter ask- och kalkbehandling i hela avrinningsområden i brukad skogsmark – utvärdering 13 år efter åtgärder mot försurning
 2012:7 Nationella skogliga produktionsmål – Uppföljning av 2005 års sektorsmål
 2012:8 Kommunikationsstrategi för Renbruksplan – Är det en fungerande modell för samebyarna vid samråd?
 2012:9 Ökade risker för skador på skog och åtgärder för att minska riskerna
 2012:10 Hänsynsuppföljning – grunder
 2012:11 Virkesproduktion och inväxning i skiktad skog efter höggallring
 2012:12 Tillståndet för skogsgenetiska resurser i Sverige. Rapport till FAO
 2013:1 Återväxtstöd efter stormen Gudrun
 2013:2 Förändringar i återväxtkvalitet, val av förnyingsmetoder och trädslagsanvändning mellan 1999 och 2012
 2013:3 Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Resultat från Kulturpolytaxen 2012
 2013:4 Hänsynsuppföljning – underlag inför detaljerad kravspecifikation, En dellerans från Dialog om miljöhänsyn
 2013:5 Målbilder för god miljöhänsyn – En dellerans från Dialog om miljöhänsyn
 2014:1 Effekter av kvävegödsling på skogsmark – Kunskaps sammanställning utförd av SLU på begäran av Skogsstyrelsen
 2014:2 Renbruksplan – från tanke till verklighet
 2014:3 Användning och betydelsen av RenGIS i samrådsprocessen med andra markanvändare
 2014:4 Hänsynen till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2013
 2014:5 Förstudie – systemtillsyn och systemdialog
 2014:6 Renbruksplankoncept – ett redskap för samhällsplanering
 2014:7 Förstudie – Artskydd i skogen – Slutrapport
 2015:1 Miljöövervakning på Obsytorna 1984–2013 – Beskrivning, resultat, utvärdering och framtid
 2015:2 Skogsmarksgödsling med kväve – Kunskaps sammanställning inför Skogsstyrelsens översyn av föreskrifter och allmänna råd om kvävegödsling
 2015:3 Vegetativt förökat skogsodlingsmaterial
 2015:4 Global framtida efterfrågan på och möjligt utbud av virkesråvara
 2015:5 Satellitbildskartering av lämnad miljöhänsyn i skogsbruket – en landskapsansats
 2015:6 Lägsta ålder för förnyingsavverkning (LÅF) – en analys av följderna av att sänka åldrarna i norra Sverige till samma nivå som i södra Sverige
 2015:7 Hänsynen till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2014
 2015:8 Uppföljning av skogliga åtgärder längs vattendrag för att gynna lövträd och lövträdsetablering.
 2015:9 Ångermanälvsprojektet – förslag till miljöförbättrande åtgärder i mellersta Ångermanälven och nedre Fjällsjöälven
 2015:10 Skogliga konsekvensanalyser 2015–SKA 15
 2015:11 Analys av miljöförhållanden – SKA 15
 2015:12 Effekter av ett förändrat klimat–SKA 15
 2015:13 Uppföljning av skogliga åtgärder längs vattendrag för att gynna lövträd och lövträdsetablering
 2016:1 Uppföljning av biologisk mångfald i skog med höga naturvärden – Metodik och genomförande
 2016:2 Effekter av klimatförändringar på skogen och behov av anpassning i skogsbruket
 2016:4 Alternativa skogsskötselmetoder i Vildmarksriket – ett pilotprojekt
 2016:5 Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2015
 2016:6 METOD för uppföljning av miljöhänsyn och hänsyn till rennärningen vid stubbskörd
 2016:7 Nulägesbeskrivning om nyckelbiotoper
 2016:8 Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Genomgång av ansvar vid utförande av skogliga förändringar, ansvar för tillsyn samt ansvar vid inträffad skada

2016:10	Möjligheter att minska stabilitetsrisker i raviner och slänter vid skogsbruk och exploatering – Metodik för identifiering av slänter och raviner känsliga för vegetationsförändringar till följd av skogsbruk eller expoatering
2016:12	Nya och reviderade målbilder för god miljöhänsyn – Skogssektors gemensamma målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder
2016:13	Målanpassad ungskogsskötsel
2016:14	Översyn av Skogsstyrelsens beräkningsmodell för bruttoavverkning
2017:2	Alternativa skötselmetoder i Råndalen – Ett projekt i Härjedalen
2017:4	Biologisk mångfald i nyckelbiotoper – Resultat från inventeringen – ”Uppföljning biologisk mångfald” 2009–2015
2017:5	Utredning av skogsvårdslagens 6 §
2017:6	Skogsstyrelsens återväxtuppföljning – Resultatet från 1999–2016
2017:7	Skogsträdens genetiska mångfald: status och åtgärdesbehov
2017:8	Skogsstyrelsens arbete för ökad klimatanpassning inom skogssektorn – Handlingsplan
2017:9	Implementering av målbilder för god miljöhänsyn – Regeringsuppdrag
2017:10	Bioenergi på rätt sätt – Om hållbar bioenergi i Sverige och andra länder – En översikt initierad av Miljömålsrådet
2017:12	Projekt Mera tall! – 2010–2016
2018:1	Produktionshöjande åtgärder – Rapport från samverkansprocess skogsproduktion
2018:2	Effektiv skogsskötsel – Delrapport inom Samverkan för ökad skogsproduktion
2018:3	Infrastruktur i skogsbruket med tydelse för skogsproduktionen: Nuläge och åtgärdsförslag – Rapport från arbetsgrupp 2 inom projekt Samverkansprocess skogsproduktion
2018:4	Åtgärder för att minska skador på skog – Rapport från samverkansprocess skogsproduktion
2018:5	Samlad tillsynsplan 2018
2018:6	Uppföljning av askåterföring efter spridning

Av Skogsstyrelsen publicerade Meddelanden:

2012:1	Förslag på regelförenklingar i skogsvårdslagstiftningen
2012:2	Uppdrag om nationella bestämmelser som kompletterar EU:s timmerförordning
2012:3	Beredskap vid skador på skog
2013:1	Dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennärning
2013:2	Uppdrag om förslag till ny lagstiftning om virkesmätning
2013:3	Adaptiv skogsskötsel
2013:4	Ask och askskottsjukan i Sverige
2013:5	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – Förslag och ställningstaganden
2013:6	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – omvärldsanalys
2013:7	Ökad jämställdhet bland skogsägare
2013:8	Naturvårdsavtal för områden med sociala värden
2013:9	Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning
2014:1	Översyn av föreskrifter och allmänna råd till 30 § SvL – Del 2
2014:2	Skogslandskapets vatten – en lägesbeskrivning av arbetet med styrmedel och åtgärder
2015:1	Förenkling i skogsvårdslagstiftningen – Redovisning av regeringsuppdrag
2015:2	Redovisning av arbete med skogens sociala värde
2015:3	Rundvirkes- och skogsbränslebalanser för år 2013 – SKA 15
2015:4	Renskogsavtal och lägesbeskrivning i frågott om skogsbruk–rennärning
2015:6	Utvärdering av ekonomiska stöd
2016:1	Kunskapsplattform för skogsproduktion – Tillståndet i skogen, problem och tänkbara insatser och åtgärder
2016:2	Analys av hur Skogsstyrelsen verkar för att miljömålen ska nås
2016:3	Delrapport - Främja anställning av nyanlända i de gröna näringarna och naturvärden
2016:4	Skogliga skattningar från laserdata
2016:5	Kulturarv i skogen
2016:6	Sektorsdialog 2014 och 2015
2016:7	Adaptiv skogsskötsel 2013–2015
2016:8	Agenda 2030 – underlag för genomförande - Ett regeringsuppdrag
2016:9	Implementering av målbilder för god miljöhänsyn
2016:10	Gemensam inlämningsfunktion för skogsägare
2016:11	Samlad tillsynsplan 2017
2017:1	Skogens sociala värden i Skogsstyrelsens rådgivning och information
2017:2	Främja nyanländas väg till anställning i de gröna näringarna och naturvärden
2017:3	Regeringsuppdrag om jämställdhet i skogsbruket
2017:4	Avrapportering av regeringsuppdrag om frivilliga avsättningar

Beställning av Skogsstyrelsens publikationer

Skogsstyrelsen,
Böcker och Broschyrer
551 83 JÖNKÖPING
Telefon: 036 – 35 93 40
växel 036 – 35 93 00
fax 036 – 19 06 22
e-post: bocker@skogsstyrelsen.se

Under 2017 slås Skogsstyrelsens publikationer Rapport och Meddelande ihop till en med namnet Rapport. De publiceras och kan laddas ner på Skogsstyrelsens webbplats:
www.skogsstyrelsen.se/om-oss/publikationer/
Äldre publikationer kan beställas eller laddas ner i webbutiken:
<http://shop.skogsstyrelsen.se/sv/publikationer/>

Skogsstyrelsen publicerar dessutom foldrar, broschyrer, böcker med mera inom skilda skogliga ämnesområden. Skogsstyrelsen är också utgivare av tidningen Skogseko.

Med denna rapport avrapporterar Skogsstyrelsen till regeringen uppdraget att redovisa hur skogssektorns befintliga verktyg kan användas för att bevara och utveckla skogens sociala värden. I uppdraget ingår att analysera och vid behov utveckla styrmedel.